

Analele
Dobrogei
1926

Analele Dobrogei

Revista Societății Culturale Dobrogene

Director: C. Brătescu

SUMARUL :

Brutus Cotovu : Biserica Sf. Nicolae din Tulcea.

Rozmarin : Maran Ata !; Noembrie ; Fata Morgana ; Iluzia ; Părăuaș.

I. Georgescu : Coloniile germane din Dobrogea. — O călătorie de Crăciun în Dobrogea la 1884 de Dr. Carl Schuchhardt.

Gr. Sălceanu : Omul și marea (Baudelaire) ; Nevermore (Verlaine).

C. Brătescu : Coasta de răsărit a Constanței ; Toponimie românească în Bulgaria.

C. Karadja : Un Neamț despre Țara noastră.

Valeriu Grecu : Literatură dobrogeană.

I. Dumitrescu-Frașin : Sfânta Ana ; Roma.

M. Pricopie : Florian.

Al. Soare : Valul (Katedelaro).

V. Lăiniceanu : Miez de noapte ; Izvorul ; Trandafirii.

Teodor Bălan : Noi documente privitoare la familia Hăjdău.

Din folclorul român, poezii comunicate de I. Georgescu.

Salsovia : Curiosități dobrogene.

E. Pohontzu : V. Bogrea.

Monitorul jud. Constanța, cuprinzând noile numiri de sate.

Cernăuți 1926

Institutul de Arte grafice și Editură „Glasul Bucovinei”

Manuscrisele se trimit d-lui **C. Brătescu**, *profesor universitar, Cernăuți*.

Redacția nu ia sub a sa răspundere nici una din opiniunile emise de autorii articolelor publicate.

BISERICA SF. NICOLAE

Catedrala orașului Tulcea

Printre edificiile publice mai de seamă din orașul Tulcea se numără sf. biserică cu hramul „Sf. Nicolae”. Ea este situată în centrul orașului și ocupă o pozițiune frumoasă.

Stilul arhitectonic — asemănător cu al bisericilor din țară, din jumătatea a doua a veacului trecut, — o deosebește mult de celelalte biserici din Dobrogea, ridicate de pioșii creștini pe vremea stăpânirii turcești.

Această biserică de o construcție solidă, având și înălțime mare, este împodobită pe din afară cu 3 rânduri de cornișe, ce o încing în partea de sus ca niște brăe, despărțite între ele prin diferite ornamente în zidărie.

Deasupra clădirei se înalță turnuri, în număr de 3, construite în lemn, acoperite cu tablă; cele 2 din față de asupra intrării îi slujesc de clopotnițe.

Dreptul de a ridica biserici cu turnuri, oprit până atunci în tot cuprinsul împărăției turcești, a fost îngăduit pentru prima oară Românilor din orașul Tulcea printr'un firman al Sultanului.

Această înaltă favoare împărătească a fost dată în urma intervenției lui Rezim-Pașa, Guvernatorul Dobrogei, după stăruințele fruntașilor români puse pe lângă acest înalt demnitar, precum și grație sprijinului consulului francez Emil Langlé și a episcopului Dionisie, ambii reședinți în Tulcea.

Fațada bisericii este împodobită la mijloc cu chipul Sf. ierarch Nicolae, patronul bisericii, iar pe ambele laturi cu ale sfinților Sava Campoducele și Nichita Romanul. Dedesubtul acestora se află intrarea în pridvorul bisericii, alcătuită din 3 arcade, prinse într'o galerie de geamuri, în stejar și împodobită cu figuri. Alături de intrare, în fața ușilor, în vitrine, se întinde o platformă lucrată în mozaic, mărginită cu mai multe rânduri de trepte lucrate în piatră cioplită.

Pe frontispiciul fațadei, în spațiul dintre cupole se vede înșcripția săpată în piatră, în cuprinsul următor :

Iisus Hristos-Biruitor. Stăruitorii locașului sfântului ierarch Nicolai : Vasile Nedelcu Gâscă, Preotul Dimitrie Luca, Manolache Sandu, Gheorghe P. Livaditi I maister. Tulcea 5 Iunie 1865.

124 584 / 1964

4203 / 70

Un grilaj în zăbrele de lemn, prins între stâlpi de zid și așezat pe un postament de piatră, împrejmuște astăzi sfântul locaș, încadrându-l într'un loc întins; astfel biserica, privită în întregul ei, prezintă o privesc din cele mai plăcute.

Interiorul bisericii atrage la prima vedere atențiunea vizitatorului prin forma sa deosebită. Bolta, alcătuită din numeroase sinuri, unele ovale, altele circulare, formate din arcade ce plac vederii prin varietatea formelor și a decorurilor, este susținută de ambele laturi de coloane mari de formă rotundă, în număr de patru, ce merg subțindu-se domol spre vârf, armonizând cu aspectul general al interiorului. Pardoseala în întregime ei este lucrată în mozaic.

Plafonul, sinurile și pereții sunt pictați în ulei, cu chipurile sfinților în stil bizantin, despărțite între ele, ca podoabe, cu chenare în variate forme geometrice. Întreaga lucrare interioară a fost întocmită cu multă grijă.

Ca lucrări de seamă în interiorul bisericii sunt de însemnat: strănile, amvonul și tâmpla. Mobilierul în stejar sculptat se alcătuește din tronul regal, tronul episcopal, din străni rânduite de a lungul pereților la ambele laturi ale bisericii, din strănile cântăreților și din amvon, prins de una dintre coloane, la care urci pe o scară în spirală dusă pe lângă coloană. Tâmpla este lucrată în stejar și înpodobită cu icoane pe deplin reușite ca pictură și sculptură. Această tâmplă este o imitație după modelul celei dela Curtea de Argeș, cu oare cari mici modificări. Aspectul în întregime al tâmplei este frumos și impunător.

Lucrarea mobilierului și a tâmplei s'a executat după planul dat de arhitectul Ministerului Cultelor, d-l Băicoianu, care a pus tot interesul ca lucrarea să fie cât mai reușită, armonisându-o cu măreția sfântului locaș.

Odată cu punerea în lucru a mobilierului, interiorul bisericii a fost văpsit în ulei, zugrăvind-se pe partea circulară de sub cupola centrală a boltei cei 4 Evangheliști, iar sinurile de pe lângă altar cu câteva chipuri de sfinți.

Lucrările de refacere au fost făcute pe seama Ministerului Cultelor, după stăruințele puse de P. S. Episcop Partenie, I. Nenitescu prefectul județului, ș. a. Ele au costat suma de 60.000 lei.

Complectarea în întregime a zugrăvirei bisericii s'a făcut mai târziu, în a. 1905, după sfințirea bisericii, de cunoscutul pictor Marinescu, care a îndeplinit cu vrednicie sarcina ce și-a luat, înpodobind-o cu decoruri bogate, picturi alese, armonisându-le cu pictura catapetesmei și celelalte picturi existente, făcute anterior lucrării sale.

Tot atunci s'a pictat și peretele dela intrare cu chipurile M. S. Regelui Carol, M. S. Reginei Elisabeta, a P. S. Pimen,

chiriarhul eparhiei, toate executate în mărime naturală și în condițiunile cele mai bune.

Cu intrarea Dobrogei în posesiunea României (1878), bisericile din cuprinsul ei trecură sub autoritatea episcopului Dunărei de jos, P. S. Melhisedec, rânduindu-se ca protoierei la Tulcea iconomul Gh. Râșcanu, iar la Constanța icon. N. Râșcanu.

Instalarea celui dintâi s'a făcut în catedrala din Tulcea, în ziua de 24 April 1879, de către protoiereul Ion Severin, delegat de episcopul Dunărei de jos, găsindu-se atunci ca slujitori ai bisericii preoții D. Luca și C. Palade, diacon Gh. Ghimpa, cântăreț Apostol Teodorescu, iar ca epitropi M. Petrescu și V. Gâscă. Icon. Gh. Râșcanu a păstrat postul de protoiereu al județului și de paroh al bisericii până la 29 Ianuarie 1893, data încetării sale din viață.

După P. S. S. au urmat ca protoierei, în ordinea numirii lor, iconomii N. Ghiorghiu, I. Grigorescu, G. Niculescu (azi Ghenadie Episcop al Buzăului) și Em. Bogatu, actualul protoiereu, care ocupă această demnitate dela 1909.

Tulcea, aparținând eparhiei Dunărei de jos, trecem aci și pe P. S. ierarhi, cari au păstorit credincioșii creștini din Dobrogea dela 1878 și până astăzi, în ordinea succesiunii P. S. lor.

Primul episcop a fost P. S. Melhisedec Ștefănescu, trecut la 1879 la episcopatul din Roman, după care a urmat P. S. S. Iosif Ghiorghian (1879), P. S. S. Partenie-Clinceni (1886), P. S. S. Pimen Georgescu (1903), P. S. S. Nifon Niculescu (1909), P. S. S. Iacob Antonescu (1923), și P. S. S. Cosma Petrovici Botoșeneanu (1924), chiriarhul de astăzi al episcopiei; iar la Constanța, prin înființarea episcopatului, P. S. S. Ilarie, decedat de curând.

Dintre acești P. S. Prelați, P. S. S. Iosif Ghiorghian a ocupat în urmă scaunul de Mitropolit Primat, iar P. S. S. Partenie Clinceni scaunul de Mitropolit al Moldovei și Sucevei, succedându-i P. S. S. Pimen Georgescu, care se află și astăzi în înaltă ierarhie de Mitropolit.

Dela 1878 și până astăzi s'au făcut donațiuni în bani și obiecte în natură pentru acoperirea lipsurilor de care avea nevoie biserica, precum și pentru înfrumusețarea ei. Amintim aci donatorii, cari au contribuit într-o măsură mai mare la avutul, buna stare și înflorirea acestui sfânt locaș.

În Septembrie 1879 Ministrul M. Cogălniceanu, vizitând orașul, a oferit suma de 10.000 lei pentru tencuirea exteriorului bisericii.

În a. 1882 s'a adunat, prin stăruința protoiereului Gh. Râșcanu, suma de 8.900 lei, cu care s'a procurat din Sachsen-Mei-

ningen (Bavaria) 2 clopote cu postament de luciu pentru această biserică.

Începându-se restaurarea bisericii (1897), lucrare care a durat până la 1900, s'a cheltuit de Ministerul Cultelor suma de 63.000 lei cu refacerea ei.

La 1902 Primăria oraşului Tulcea a plătit 12.000 lei pentru vestminte preoţeşti ş. a.

În anul 1909, după stăruinţele parohului bisericii, icon. Zaharia Popescu, văduva Iordana Iancov a dăruit bisericii casele sale, d-na M. Marcof o evanghelie îmbrăcată în argint şi o sumă de bani pentru poleirea sf. potir, iar la 14 Martie 1920 d-l Seb. Teodorescu, fost primar al Tulcei, a dăruit pentru sf. pristol un chivot de argint poleit, închis în vitrine, în valoare de 12.000 lei şi un disc de argint poleit, în sumă de 1.500 lei.

La 24 Noiembrie 1922 s'a vărsat în casa episcopiei 8.000 lei, sumă colectată de d. Căpitan al Portului, Gh. Nistor, pentru facerea grilajului la biserică.

Aceste donaţiuni, făcute de persoanele amintite mai sus, sunt de toată lauda şi pot servi ca pilde vrednice de imitat.

Pe lângă aceste daruri, avutul bisericii s'a mărit, după sfinţirea ei (29 Mai 1990), şi cu alte diferite odoare, icoane, sfeşnice mari de alamă, candelabre luxoase de preţ, candelă de preţ, vestminte scumpe, covoare, bibliotecă ş. a. prin neobosita stăruinţă a vrednicilor ei parohi, iconomii N. Ghiorghiu şi Zaharia Popescu.

Faptele lor de bine vorbesc îndeajuns.

Războiul din 1916 a lăsat urme adânci de distrugere în această parte a ţării. Ocupaţiunea nefastă a Dobrogei de către armatele duşmane, pomenită în acte de violenţe sălbatice ne mai auzite, a nimicit tot ce geniul culturii şi civilizaţiei româneşti a creiat şi a clădit cu multă stăruinţă şi trudă pe cale materială şi morală, în această provincie, dela anexarea ei, ruinând starea de înflorire la care ajunsese cu atâtea sacrificii mari; cotropitorii n'au cruţat nimic în calea lor şi nici măcar sfintele locaşuri de închinăciune, în deosebi ale Românilor.

Aceeaşi soartă a trebuit să sufere şi catedrala oraşului de pe urmele acestor năvălitori vremelnici.

Până la acea dată, această biserică se găsea în starea cea mai bună, după cum am descris-o.

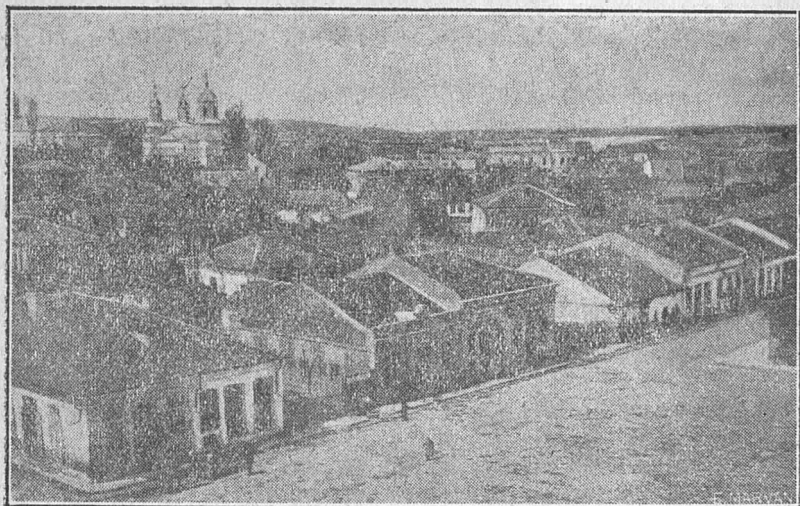
După ce a fost jefuită de multe lucruri preţioase, salvându-se numai acele ce au fost ridicate în grabă, la refugiu, de parohul ei, spre a nu cădea ca pradă năvălitorilor, grilajul de lemn ce înprejuia biserica a fost ars, frumosul parc cu arbori distrus, bazaltul din jurul ei risipit, iar tot terenul parcului brăzdat de tranşee adânci.

În această stare de plâns am regăsit-o la reocuparea Dobrogei.

După revenirea noastră în Dobrogea, toată atențiunea autorităților a fost îndreptată la refacerea clădirilor ruinate, neapărat necesare instalării serviciilor publice, amânându-se începerea lucrărilor de restaurare a acestui sf. locaș.

Prin grija comunităților streine, de diferite culturi, bisericile lor au fost refăcute în scurt timp, înfățișând un contrast față de catedrală, care rămăsese în aceeași stare de dărăpănare, în care am găsit-o după războiu.

Vedere panoramică a orașului Tulcea cu catedrala Sf. Nicolae

Părăsirea ei a provocat adânci nemulțumiri populației de origine română, văzând starea de inferioritate ce i se creiază față de cele lalte biserici ale comunităților streine din localitate.

Din fericire, dorința populațiunei a fost realizată nu după mult timp. Autoritățile locale au luat măsuri pentru repararea bisericii și a împrejurimii ei.

Comisiunea interimară a orașului, în frunte cu președintele ei, d. Grigore Musculiu, terminând seria refacerii localurilor publice, pendinte de ea, școlile, primăria, uzina de apă, repararea străzilor și alte lucrări mari, a pus în lucrare înprejmuirea bisericii, în locul celei distruse în timpul ocupațiunei, înzestrând-o cu un grilaj de lemn, așezat pe un soclu masiv de piatră mozaic, cu fețele rostuite cu mortar de ciment și cu stâlpi de

cărămidă aparentă, cu rosturi cimentate, dând astfel un aspect plăcut clădirii.

Toată lucrarea de înprejmuire cu piatră, în lungime de 224 m., a costat pe comună suma de 226,188 lei; tot odată s'a nivelat și curtea bisericii, făcându-se un început de transformare a ei în parc, iar eforia bisericii a reparat cu fondurile ei proprii exteriorul bisericii, în întregime, revăpsindu-l, tot ast-fel tabla de pe acoperiș, dinpreună cu cupolele, revăpsindu-le.

Astfel biserica aceasta, de o construcție solidă și cu un aspect frumos prin forma ei arhitectonică, se află astăzi, spre bucuria și mulțumirea enoriașilor ei, restaurată și în aceeași stare înfloritoare cum se găsea înainte de 1916, grație solitudinii comunei și a epitropiei respective.

Peripețiile prin care a trecut acest sfânt locaș meritând a fi cunoscute, le descriu aici, făcând un scurt istoric după datele culese dela persoanele de încredere, care au luat parte la evenimentele petrecute dela începerea clădirii bisericii și până la terminarea ei.

Clădirea s'a început în anul 1862 și s'a terminat în anul 1865 cu banii adunați dela pioșii creștini, de către o mână de Români doritori de a împodobi orașul cu un locaș măreț de închinăciune, unde să înalțe în voie rugile către Dumnezeu în graiul părintesc.

În fruntea Românilor stăruitori pentru adunarea fondurilor și ridicarea bisericii amintim pe Costache Boambă, Petru Hagi Ion, Mihalache Petrescu, V. Nedelcu Gâscă, frații Sotirești, Gheorghe Uzumtoma, Dragnea Mungiu ș. a.

Astfel se învederează că sentimentul religios și dragostea pentru limba strămoșească a fost tare nu numai la Românii din Țară, ci și la frații lor de peste Dunăre, stabiliți pe vremuri în Dobrogea din moși strămoși și legați de aceste locuri, fiind nevoiți apoi să trăiască printre neamuri străine de limbă, așezate aci mai târziu și să trăiască sub stăpânirea străinilor de altă lege.

În anul 1867 M. S. Regele Carol, pe atunci Domnitor, trecând pe Dunăre la Constantinopol pentru investitură și fiind invitat de Muteseriful (Guvernatorul) Dobrogei, Rezim-Pașa, cu reședința în Tulcea, s'a oprit să viziteze orașul.

M. Sa a fost primit în chip strălucit, dându-i-se onorurile cuvenite unui suveran. Locuitorii români au fost vestiți din vreme despre această vizită de către Rezim-Pașa.

În fruntea notabililor români se prezintă M. Sale d-nii C. Boambă, A. Stoianovici și M. Petrescu, rugându-L să viziteze biserica română. M. Sa primi bucuroș această invitație și, însoțit de Rezim-Pașa și întreaga suită, vizită biserica, se întresă de aproape de mersul lucrărilor și mulțumi notabililor ro-

mani că au izbutit să înalțe un așa de frumos locaș, oferindu-le și 100 galbeni pentru continuarea lucrărilor, un potir frumos de argint poleit cu aur, cu accesoriile sale, care sunt în păstrarea bisericii și astăzi, așa că Majestatea Sa este trecut în registrul bisericii ca ctitor fondator al ei.

Dragostea cea mare pe care o arăta Rezim-Pașa pentru creștini, stăruințele puse pentru obținerea firmanului prin care se acordă Românilor în mod excepțional dreptul de a construi biserică cu turnuri, se atribue faptului că acest pașă a fost născut din mamă creștină. Copilăria a petrecut-o la Atena și la etatea de 15 ani fu dus la Constantinopol și mai târziu a fost trimis de tatăl său, un pașă cu multă vază, la studii la Paris, unde își completează învățătura.

Reîntors în patrie, nu după mult timp fu trimis la Tulcea, ca guvernator al Dobrogei. Aci câștigă în curând simpatia populației, prin firea sa blândă, educația aleasă și prin sprijinul ce l-a dat populațiunei creștine, în toate împrejurările.

În anul 1868, biserica fiind terminată și tencuită pe dinăuntru, a fost deschisă, dar în curând, ivindu-se neînțelegeri între ctitori, ea fu închisă.

În anul 1872, după înființarea exarhatului bulgar, începură rivalitățile dintre Mitropolitul bulgar Grigorie din Rusciuc, care vizita des Tulcea și episcopul grec Dionisie din Tulcea.

Cauza acestor neînțelegeri a fost tendința Mitropolitului bulgar de a-și întinde supremația asupra bisericilor române din Dobrogea, având ca țintă mărirea veniturilor din darea obișnuită a bisericilor.

Mitropolitul Grigorie reușise pentru moment să atragă în partea sa mai multe biserici române, însă cea mai mare parte dintre ele refuzară să se supună autorității sale spirituale, înainte de a se pronunța ctitorii bisericii române din Tulcea, așteptând ca începutul să se facă de catedrală și în urmă să se pronunțe și ele, îndeplinind hotărârea luată.

Această dorință nestrămutată a celor mai multe biserici române din Dobrogea sili pe Mitropolitul Grigorie să pună toată stăruința pe lângă ctitorii bisericii Sf. Nicolae din Tulcea să se desfacă de Episcopatul grec și să-l recunoască pe S. Sa de Șef al lor spiritual.

Persoanele cele mai influente din colonia bulgară interveniră cu stăruințe mari și chiar presiuni în favoarea Mitrop. Grigorie pentru realizarea ambițiunii Sale, pe lângă ctitorii bisericii române din Tulcea.

Aceste stăruințe avură în parte efectul lor. Neînțelegerile începură între ctitori. O parte dintre ei și anume acei cari izbutiseră să deschidă o școală românească în curtea bisericii și aduseră din Țară ca învățător pe d-l C. Andrian, recunoscără

ca șef al bisericii pe Mitrop. Grigorie, cu atât mai mult că Episcopul Dionisie se opuse la cererea lor, neîngăduindu-le să deschidă școală românească.

În fruntea ctitorilor, cari refuzaseră să se supue Mitropolitului Grigorie se aflau d-l C. Boambă, N. Stoianovici, V. Nedelcu-Gâscă și M. Petrescu.

După cererea partizanilor săi, Mitrop. Grigorie obținu de la autoritățile turcești închiderea bisericii până la aplanarea neînțelegerilor dintre ctitori.

În acest timp unul dintre ctitori, V. Nedelcu, a fost întemnițat, învinuit fiind că se împotrivește să dea seamă de socotelele bisericii. Ceilalți ctitori însă rămaseră nesupărați, fiind sub protecții streine.

Nesupunerea ctitorilor, cu toate amenințările autorităților turcești, a avut urmări bune, căci bisericile române din Dobrogea nu recunosc autoritatea spirituală a Mitrop. Grigorie, ci continuă mai departe a rămâne sub autoritatea chiriarhică a episcopului Dionisie.

Inchiderea bisericii Sf. Nicolae a durat timp de 5 ani, până la intrarea armatelor rusești în Dobrogea, iar serviciul bisericesc urmă a se face în tot timpul acesta în mica și vechea bisericuță de lemn, din curtea catedralei, pe locul unde astăzi se află construit de comună un mic monument de marmoră, indicând sf. pistol.

Această bisericuță de lemn a fost înălțată de locuitorii români veniți din satele Beștepe și Prislava și așezați în Tulcea, din cauza multor neajunsuri ce avură să sufere dela bandele de bașibuzuci, mai ales în epoca din naintea războiului.

După moartea episcopului Dionisie, Patriarhia din Constantinopol rândui pentru scaunul vacant de episcop pe Mitropolitul Nichifor, intitulat Mitropolit de Carpați, care a jucat un rol însemnat în timpul războiului Ruso-Turc din 1877 în apărarea orașului Tulcea și carele, după anexarea Dobrogei, rămase în Tulcea. Guvernul român, luând în seamă bunele servicii făcute Românilor de acest prelat, i-a servit o pensie până la moartea sa.

După retragerea autorităților turcești, pe timpul ocupațiunei provizorii rusești a Dobrogei, Mitropolitul Nichifor crezu că a sosit timpul priincios pentru deschiderea catedralei Sf. Nicolae.

În ajunul zilei de 8 Noembrie 1877 I. P. S. vizită pe ctitorii bisericii, favorabili cauzei ce urmărea și le mărturisi intențiunea sa de a distruge sigiliile puse pe ușile bisericii și de a oficia Sf. liturgie în biserică cea nouă; cu aceasta făcea un mare sacrificiu, de oarece își asuma răspunderea față de autoritățile rusești.

Această intențiune îndrăzneată a Mitropolitului, pornită din propria sa inițiativă, plăcu tuturor și chiar în acea seară a fost

adusă la cunoștința enoriașilor celor mai de încredere, fără să se fi putut afla ceva de partida adversă sau de autorități.

A doua zi se făcu serviciul religios în bisericuța cea mică, în fața unei mari mulțimi de credincioși și, la un moment dat, apăru Mitropolitul în fața ușilor împărătești cu toate insignele arhieriei, binecuvântă poporul și porunci preoților să ridice sf. Antemis, iar poporului icoanele și steagurile. Într-o clipă porunca a fost îndeplinită.

Mitropolitul, înconjurat de cler, se puse în fruntea poporului, șe îndreptă spre noua clădire a bisericii, rupse sigiliile, deschise

Catedrala Sf. Nicolae din Tulcea

ușile și intră în biserica cea nouă, unde continuă serviciul liturghiei, fără să fi fost sfințită după rânduiala bisericii ortodoxe.

În timpul acesta o parte dintre credincioși, inițiați din timp, dăruimă la pământ bisericuța de lemn, acum părăsită.

Guvernatorul rus Belotercovici, înștiințat de cele petrecute, veni în grabă la fața locului, însoțit de o suită de polițiști ruși. El ceru epitropilor să-și dea seama de vina ce și-au luat dând voie să se rupă sigiliile și pentru deschiderea bisericii. Primind însă răspunsul că vina este a Mitropolitului, care a făcut cu dela sine putere și pe a sa răspundere acest gest, rămase nemulțumit.

Atunci Guvernatorul somă, în fața altarului și în auzul poporului pe Mitropolit să-și dea seama de îndrăzneța sa faptă, rupând sigiliile și deschizând biserica, fără știrea și voia sa.

La aceste cuvinte de somare, Mitropolitul răspunse cu multă energie că, fiind autoritate supremă bisericească, dispune de biserică cum crede de cuviință și că acest drept și putere îl are dela sf. Apostoli; apoi somă pe Guvernator să se retragă din fața sa. Această atitudine energică și neașteptată sili pe Guvernator să se retragă la o parte, îngăduind continuarea serviciului sf. liturghii.

După terminarea serviciului, Mitropolitul a fos invitat să se prezinte la sediul Guvernatorului. Aci, la imputarea Guvernatorului că afacerea bisericii s'ar fi putut deslega pe cale pacinică și liniștită cu consimțământul său, fără să fi fost nevoie ca P. S. S. să recurgă la măsuri violente, Mitropolitul obiectă că el fiind recunoscut de Sinodul din Petersburg, a crezut că nu mai e nimerit să fie aplicate sigilii de un guvern necreștin pe o biserică, asupra căreia își întinde autoritatea sa spirituală și că desbinările pe cale bisericească între credincioși nu mai pot avea loc, fiind un guvern creștin. Aceste cuvinte chibzuite desarmară pe Guvernator și-l liniștiră, iar deschiderea și ocuparea bisericii rămase fapt îndeplinit.

Ast-fel, prin curajul și energia Mitropolitului Nichifor, precum și a Românilor cari l-au ajutat, biserica Sf. Nicolae a fost deschisă și serviciul religios a continuat fără întrerupere.

După anexarea Dobrogei, M. Cogălniceanu, pe atunci Ministru de interne, vizitând orașul Tulcea și fiind rugat de epitropii bisericii să vină în ajutorul acestui Sf. locaș pentru tencuirea exterioară a zidurilor bisericii, acoperirea ei cu tablă ș. a., a dispus să se dea suma de 10.000 lei pentru terminarea lucrărilor. Banii au fost primiți de epitropie și utilizați în scopul amintit.

În anul 1881 Maj. Sa Regele Carol vizitând orașul Tulcea, a dispus să se aducă iconostasul taberei din Furceni, care a fost instalat în catedrală, înlocuindu-se astfel vechile icoane aduse de Românii din satele Beștepe și Prislava, cu prilejul mutării lor în târgul Tulcea. Aceste icoane au fost așezate mai întâi în mica bisericuță de lemn, rădicată de ei în curtea catedralei și despre care s'a vorbit mai înainte.

După stăruințele P. S. Episcop Partenie, Guvernul a hotărât restaurarea bisericii Sf. Nicolae.

Lucrările au început în anul 1897 și au durat până la 1900, în care timp serviciul religios a fost întrerupt, iar clerul bisericii a fost rânduit să officieze serviciul pe rând la toate bisericile din oraș și în deosebi în biserica bulgară cu hramul Sf. Gheorghe.

Restaurarea bisericii fiind aproape terminată, P. S. S. Partenie, în marea sa dorință de a vedea pe enoriașii români iarăși strânși în locașul sfânt al lor, a hotărât sfințirea catedralei.

Sfințirea s'a făcut cu mare pompă în ziua de 29 Mai 1900, de cătră P. S. Episcop Partenie, asistat de un numeros cler, în prezența unui mare număr de credincioși veniți din toate părțile, precum și a autorităților locale, civile și militare, invitate la această serbare solemnă. Ast-fel pentru prima dată biserica aceasta a fost sfințită în anul 1900.

În amintirea acestui fapt s'a pus o placă de marmoră, care se vede așezată în peretele pridvorului, la intrarea în biserică și pe care stă săpat în litere de aur istoricul pre scurt al bisericii, în cuprinsul următor :

„În numele Tatălui și al Fiului și al Sf. Duh, Amin. Acest sfânt locaș cu patronul sf. Ierarch Nicolae, din orașul Tulcea, s'a clădit în anul 1865 în timpul stăpânirii turcești, alături de vechea bisericuță, al cărei monument se află încă în ființă în partea despre Nord, de cătră creștinii micii colonii române ; iar în ziua de 8 Noembrie 1877, începându-se serviciul Utreniei în bisericuța veche, Prea Sfințitul Mitropolit Nichifor, arhiereul după vreme, a ridicat sf. Antemis și l-a dus în biserica aceasta nouă, unde a săvârșit sf. liturghie, fără ca biserica să fi fost terminată sau sfințită, după regulile sfintei noastre biserici ortodoxe. Acum, sub domnia glorioasă a M. S. Regelui Carol I, în al 34-lea an al Domniei și Dinastiei Sale și sub păstoria Arhierească a P. S. S. D. D. Dr. Partenie S. Clinceni, episcop respectiv al eparhiei Dunărei de jos, s'a început reparația radicală în 1897, de cătră Guvernul român, presedat de cătră d-l D. A. Sturdza și continuat de cel presedat de Gh. Gr. Cantacuzino, prefect al județului fiind d-l Ioan Nenițescu, protoiereul județului N. Ghiorgheu, Președintele Tribunalului d-l Ioan Doxescu, epitropi d-nii Ioan Donea, Brutus Cotovu, Mihail Petrescu, și s'a sfințit acest sf. locaș în 29 Mai, anul mântuirii 1900“.

În fruntea inscripțiunei se află marca țării și marca eparhiei.

Astăzi catedrala cu hramul sf. Nicolae se află, spre bucuria tuturor și lauda Domnului, în starea pe care am arătat-o.

Din descrierea făcută aci, înțelegem greutățile prin care a trecut această biserică până la restaurarea ei deplină, precum și jertfele mari pe care le-au făcut înaintașii noștri pentru ridicarea și înflorirea ei.

De asemeni se învederează că sufletul Românului a rămas pretutindeni același, chiar atunci când vitregia vremurilor l-a silit să trăiască veacuri întregi sub stăpânirea noroadelor de alt neam și lege.

Credința în legea strămoșească a fost deapănarea pentru Români mângâierea în vremuri de restriște, stânca de rezistență la uneltirile vinovate, pavăza naționalității păstrătoare de limbă și datine moștenite dela străbuni și nădejde într'un viitor mai bun.

Marii ierarhi și dascăli ai bisericii naționale românești ca Varlam, Veniamin Kostache, Stamati, Andrei Șaguna, Scribanii ș. a., au încălzit în trecut cu predicile și învățăturile lor sufletul poporului român, întreținând în el focul sacru al iubirii de neam, lege și Țară.

Biserica deci a avut în totdeauna înrăurire mare asupra sufletului Românului, din care a izvorât acea dragoste nețărmuită de lege și moșie.

Tăria și salvarea noastră va fi și în viitor Biserica.

Trecutul să ne fie de pildă și pe viitor.

Brutus Cotovu
fost senator, Tulcea

MARAN ATA!

— *Cela ce nu iubeste pre Domnul nostru Iisus Hristos, să fie anatema : Maran ata ! (sf. Pavel : „Către Corintieni, I, XVI, 22).*

— *Și țarăși va să vie cu mărire, să judece viii și morții (Crezul).*

— *Les deux mots syriaques Maran ata, „le Seigneur va venir“, étaient le mot de reconnaissance des chrétiens entre eux. (Ernest Renan : „Saint Paul“, c. XIV).*

Eră și-atuncea piebe frământată
De lupțe, de dureri, de umilinți . . .
Călcâiul Romei n'a fost niciodată
Prielnic înăscutei năzuinți
A neamurilor spre neatârnaire,
Iar pumnul ei, pe-un nesfârșit cuprins
Poruncitor — *vae victis !* — erà'ntins
Să-și ia numai tributul cât mai mare
Și numai să despoae pe învins.

Dar plebea, resemnată și blajină,
Găsea mândriei sale un suport
In veacurile pline de lumină,
In gloria trecutului ei mort ;
Și ea își stăpânea, tăcut, fiorul
Revoltei din adânc ce-o frământă
Și, plină de nădejde, așteptă,
Știind că va veni Mântuitorul
Cu'mpărăția Lui : — *Maran ata !*

Cum, după-o noapte neagră, aurora
Inseninează cerul mohorât,
Așa și *El*, nădejdea tuturor,
In vălmășagul vieții coborât,

Ne-a învățat poruncile iubirii,
Ne-a luminat cu vorba-i, ne-a'ncălzit,
A răspândit îndemnul înfrățirii
Și ne-a deschis cărarea mântuirii,
Iar noi, nemernicii, — L-am răstignit.

De-atunci de mii de ori pământu'n spațiu
A dat ocol și s'a rostogolit,
Și noi, stăpâni pe dânsul, cu nesațiu
Oceanul și văzduhul am robit; —
Și totuși soarta bestiei umane
Nu s'a schimbat nimic din ce-a fost eri:
Aceleași gânduri și porniri profane,
Aceleași sfâșieri, aceleași rane,
Aceiași svârcolire în dureri.

Nelegiuirea zi cu zi sporește,
Măcelul și ruina s'au întins,
Blestemul lui Adam ne urmărește,
Un Cain e în fiecare ins;
Și'n destrămarea asta necurmată
Noi ne simțim cu sufletul pustiu:
Nici o scântee caldă și curată
Din focul sacru cel de altădată,
Care-l ținea deapururi treaz și viu.

Ca într'o jalnică procesiune
Ne perândăm tăcuți și fără avânt
Cu fiecare generațiune
Pe drumul dela leagăn la mormânt;
Nici rostul vieții nu-l pricepem bine,
Nici moartea nu știm ce-i cu-adevărat;
Ne farmecă țăriile senine
Și admirăm minunile divine,
Dar ignorăm pe Cel ce le-a creat.

Voi, toți cari-ați avut nesocotința
Să faceți omul crud și egoist,
Voi cari-ați smuls din suflete credința
Și cuele din palmele lui Crist,

Priviți-vă acum isprava'n față :
Știința voastră, 'n locul lui Iisus,
Al Tatălui și-al Duhului de sus,
Ne-a dat numai desgustul de viață
Și desnădejdea'n suielele ne-a pus.

Știința voastră rece, pozitivă,
A dărâmat mereu, dar n'a clădit...
Redați-ne credința cea naivă
În care străbunii au trăit.
Redați-ne-o !... În ea găsim izvorul
Nădejdlor, — puterea de-a'nfruntă
Durerile, — și'n ea vom aștepta
Să vie iar la noi Mântuitorul
Cu 'mpărăția Lui... — *Maran ata !*

Rozmarin

NOEMBRIE

Norii învălue cerul cu pânzele lor călătoare ;
Ruptă din ramură, frunza se scutură, cade și moare ;
Deasă și umedă, negura'nfășură zarea'n lințoliu,
Bura cernându-și-o, rece, ca plânsetul vastului doliu.

Focul căminului arde și mistue câte-va vreje :
Limbi roșietice urcă fantastice para'n vârteje ;
Streașina picură și picăturile, rare, cad grele,
Ca amintirile vecinic tovarășe inimei mele.

Versuri de dragoste din manuscrisele îngălbenite
Dau aripi gândului, gândul durerilor vechi, tănuite.
Albe și veștede, mor crizantemele, floare cu floare,
Lângă portretul ei, cu'ncremenirea lui surâzătoare.

Și-aci scrisorile scrise cu degete mici, delicate :
Numai vederea lor mintea mi-o tulbură, inima-mi bate,
Și mă cutremură, privind la filele vechi de hârtie,
Gândul că mâinile care le scriseră n'or să mai scrie.

Toamna, Noembrie și amintirile, — toate m'apasă ...
Cresc mereu umbrele și se întunecă ... Noaptea se lasă.
Focul căminului de-abia mai pălpăe, — spuza-l cuprinde, —
Numai în suflatu-mi dorul de stângere iar se aprinde.

Și, de'nchid genele, umbra pleoapelor mi te arată
Ca pe-o vedenie acum și pururea ne-asemănată, —
Pe când din streașină cad picăturile rare și grele,
Înșiruindu-se ca amintirile zilelor mele.

Rozmarin

COLONIILE GERMANE DIN DOBROGEA

Introducere

Intâia colonizare germană în Dobrogea n'a fost operă de Stat, ca în Rusia, unde autoritățile purtau grije deosebită de coloniști.

Nemții din Dobrogea au plecat din Rusia nesiliți și nechemăți de nimeni. Căutându-și în altă parte de lume, cine știe unde, norocul, ei numai întâmplător se opresc în această provincie. De aici caracterul sporadic, fragmentar, isolat, lipsit de orice sistem al acestor colonii. Cele dintâi colonii au și fost niște așezări proaste, aproape sălbatice. În arhivele Statului turcesc de pe vremuri zadarnic am căuta acte relative la această colonizare; n'am găsi nimic, sau aproape nimic. Coloniștii au fost lăsați de capul lor, într'o completă părăsire. La început ei nu aveau nici preoți, nici învățători. Nu se purtau nici registre de stare civilă, nici situații matriculare. Aspectul acesta rudimentar, patriarhal, l-au păstrat coloniștii germani până în ziua de astăzi, rămânând și acum ceea ce au fost dela început: un popor de țărani, fără o pătură cultă țărită din mijlocul lor și fără de o literatură relativă la ei.

Așa se face că timp de aproape o jumătate de secol aceste colonii n'au dat nici măcar un cronicar sau analist, cât de simplu, din mijlocul lor. În vreme ce coloniile germane din Rusia au fost cercetate și urmărite cu deamănuntul, privitor la cele din Dobrogea nu e nici o lucrare de seamă.

La 1883 apare cel dintâiu apel redactat în numele acestor coloniști de preotul evanghelic din București, Wilibald Stefan Teuschländer, autorul unei monografii asupra comunității evanghelice din București, precum și al unei istorii a tuturor comunităților evanghelice din România („Geschichte der evangelischen Kirchengemeinde in Bukarest“, București 1869 și „Geschichte der evang. Gemeinden in Rumänien mit besonderer Berücksichtigung des Deutschtums“, București 1891). Apelul lui Teuschländer a fost tipărit întâiu în „Bukarester Zeitung“, mai apoi reprodus de „Weltpost“ din Germania. — Notițe și informații, privitoare la aceste colonii, se mai găsesc în lucrarea fostului

Inv. 5874

4203/70

preot evangelic din Brăila, mai pe urmă în București, H. Meyer („Die Diaspora der deutschen evang. Kirche in Rumänien, Serbien und Bulgarien“, Potsdam 1901), precum și în anuarele societății culturale germane din România („Jahrbücher des deutschen Volksbildungsvereines in Rumänien“, București, 1910, 1911 și 1913), asemenea și în lucrarea lui Emil Fischer asupra coloniilor germane din România, publicată în revista „Von der Heide“ din Timișoara, VII, 1—3. — Bogat material informativ se mai găsește și în arhivele unora dintre bisericile germane din Dobrogea, ca, de exemplu, la cea din Atmagea, deși a fost jăfuită de ruși.

În vara sau toamna 1841 și-au făcut apariția în Dobrogea cei dintâi țărani germani.

Ei au venit din Berezina, Leipzig și alte colonii din părțile Varșoviei, așezându-se mai întâiu la Măcin, unde au stat o iarnă întreagă. Pe urmă s’au așezat în comuna Acpunar, situată mai spre miazăzi cu vreo 30 Km. pe șoseaua dela Babadag. Aceasta a fost cea dintâiu colonie nemțească din Dobrogea.

Pela 1840 au pornit o seamă de coloniști germani din Rusia să-și caute o altă patrie. Ei au rătăcit multă vreme prin Moldova pe la Botoșani, Baia, Vaslui, — localități ce se găsesc și în unele acte de botez. Alții au stat un an întreg la Ploești, mai apoi la Bordușani, 12 Km. spre Nord de Fetești.

Un număr mai mare de coloniști catolici din gubernia Cherson a venit în anii 1841—2 la Călărași. Și iarăși alții la Silistra. Relativ la aceștia din urmă se găsește o însemnare în notele de drum prin Orient ale profesorului Karl Koch („Wanderungen im Orient während der Jahre 1843 und 1844“, Weimar 1846, Bd. I. p. 108) care, în drum spre Constanța, văzu la Cernavoda familii nemțești în cară din Basarabia. Aceștia i-au povestit că vreo 300 de familii germane din Rusia s’au adresat guvernului turc să le dea voie să se așeze în Dobrogea. Turcii au refuzat. De aceea rătăcesc bieții oameni, observă Koch, și încearcă să-și câștige pâinea plină de amărăciune și necaz prin căraușie și lucru manual. Cei mai mulți se găseau atunci în Muntenia și numai 11 familii au izbutit să se oploșiască în Silistra. Unii dintre coloniștii aceștia s’au pripășit până în Ungaria pentru a se întoarce iarăși în Țara Românească și, de aici, în Dobrogea.

La 6 Km. spre Nord de Brăila, e și astăzi Satul nemțesc (Jacobsonsthal), întemeiat de coloniștii germani din Basarabia, pribegiți pe la Ploești și Brăila. Ei s’au așezat într’o regiune inundabilă, ca simpli chirieși. Cu toate dezastrelor inundațiilor dese, ei s’au întors și se întorc încă la vatra cea veche. În războiul din 1916 ei au fost evacuați și așezați la Chițcani. Aici i-a cercetat în vara 1917 scriitorul Paul Traeger, căruia i-au

declarat că nu mai vor să rămână în Țara Românească. După tratatul de pace dela Buftea, însă, cei mai mulți s'au întors acasă, iar ceilalți au plecat spre Curlanda în căutarea unei noi patrii.

La 1840 au plecat mulți coloniști nemți, atât din Basarabia, cât și din Cherson.

Care a fost cauza acestei pribegiri?

Din bogatele și numeroasele lucrări relative la coloniile din Rusia se știe că aici s'au dezvoltat foarte bine aceste colonii, ajungând curând la o stare înfloritoare. Ce-i va fi determinat pe oamenii aceștia să-și lase comunele lor așa de înfloritoare și, luând toiagul pribegiei în mână, să înfrunte primejdia necunoscutului și a nesiguranței? Simplul fapt că nu le-a mai plăcut să stea acolo, cum zice H. Meyer (l. c. p. 36), nu e o explicație mulțumitoare.

Știricind printre coloniștii veniți din Basarabia și din părțile Odesei, aflăm că adevărata cauză a pribegiei a fost nevoia de pământ. Răspunsul acesta se va părea ciudat celor ce cunosc dărnicia proverbială față de coloniștii de pe vremuri a guvernului rusesc. Coloniștii din Basarabia au obținut foarte mult pământ. Nici unul n'a primit mai puțin de 57 desiatine; cei din Töplitz chiar 78, cei din Krassna 80, iar cei din Brienne 104.

Cum se explică, deci, fenomenul acesta?

Legea de colonizare rusească încă din timpul Ecaterinei II, la 19 Martie 1764, avea oarecare restricțiuni. Pământul distribuit coloniștilor nu se putea nici vinde, nici amaneta, nici împărți; el revenia de drept, prin moștenire, copilului celui mai mic. Dacă nu rămânea, după moartea colonistului, decât o văduvă și o fată, atunci pământul devenia proprietatea celui dintâiu bărbat care intra în familie prin căsătorie. La colonizări s'a prevăzut 1/6 parte de teren destinat coloniei ca rezervă pentru înmulțirea populației. Cu toată rezerva aceasta, față de înmulțirea atât de rapidă a locuitorilor, terenul de rezervă era insuficient. Dintre coloniști unii au cumpărat sau arendat proprietăți nouă, ca în 1828 Neufreudenthal, sau în 1838 Helenenthal. În 1841 în districtul Molocina, pe lângă 1033 coloniști gospodari, erau 1700 familii de negospodari, adică fără pământ. În anii următori, aceste familii au cerut guvernului rusesc să le mai dea pământ, fiindcă n'au de unde să trăiască.

În afară de această lipsă de pământ au mai fost și alte cauze ca: recolta proastă mai mulți ani dearândul, stagnarea în industrie și comerț, boliștile de vite în anii 1835 și 1836, ciuma din 1837, cutremurul de pământ din 1838 ș. a.

Aceste și alte cauze au determinat migrațiunea coloniștilor germani din Rusia.

Distingem trei perioade de migrațiune germană în Dobrogea.

Întăia perioadă de migrațiune germană în Dobrogea până la războiul crimeic.

După întemeierea celei dintâi colonii nemțești în Dobrogea, Acpunar, unii coloniști s'au dus mai departe la Dechelia lângă Hârșova, unde au stat mai mulți ani. De aici au plecat spre Nord la Cataloi. Astăzi nu se mai găsesc Nemți nici în Dechelia, nici în Hârșova.

În 1848 mica colonie germană din Acpunar primi noi elemente din Satul nemțesc de lângă Brăila. Aceștia au venit în frunte cu Adam Kühn, dela care a rămas o bibliie cu însemnări asupra nașterii copiilor săi, precum și asupra pribegiilor lui și a familiilor ce țineau de el.

În toamna 1846 el e în Acpunar și e cel dintău primar („Schulze“) al acestor coloniști. Dela el a rămas și o matriculă a botezaților din acest sat, cu data de 8 Februarie 1847.

N'a rămas însă aici decât până în toamna 1848. Dela 8 Octombrie 1848 găsim însemnări făcute de el la Atmagea. Coloniștii nemți pleacă din Acpunar, deoarece nu mai era de trăit de răul Turcilor, precum își mai amintesc și astăzi cu groază unii bătrâni.

Pe când unii coloniști plecau spre Sud, alții veniau spre Est, așezându-se mai întâiu, între Isaccea și Tulcea, în satul Cășla, unde s'au născut mulți coloniști de mai târziu din Cataloi.

Și în **Tulcea** s'a așezat atunci un considerabil număr de coloniști. Între aceștia a fost și un anume Konrad Stumpf, căruia primăria din Speyer, districtul Beresina, i-a liberat la 27 April 1842 un certificat de bună purtare. Nemți singuratici vor fi fost și mai înainte în porturile dunărene, aduși probabil de comisiunea europeană ca industriași și muncitori pe vapoare. Cei dintâi și cei mai mulți coloniști germani din Tulcea au fost Șvabi catolici. În Tulcea sunt, de altfel, nouă (9) confesiuni religioase. Aici ei au prosperat în toate privințele. Strada Mircea Vodă de astăzi pe vremuri se numia strada nemțească. În această stradă se află biserica și școala catolică germană, clădite în 1872. Visitând Tulcea la 1856, francezul C. Allard („Souvenirs d'Orient, La Bulgarie orientale“, Paris 1864, p. 105) a găsit cam 100 de familii germane în oraș și împrejurime. În vara 1858 Wilhelm Hamm („Südöstliche Steppen und Städte“, Frankfurt a. M. 1862, p. 48) a fost găzduit chiar în ospătăria germană a unui tirolez înșurat cu o săsoaică din Ardeal. Casele nemților din Tulcea erau atunci numai niște bordee acoperite cu stuf și cu ferestre mici, dar încolo ei erau bine înstăriți. Parohia catolică cuprindea

în 1916 în total 51 de familii cu 222 de suflete. Pe lângă nume vechi și specific germane ca : Schiller (Schüler), Strasser, Stumpf, Flaum, Fix, Kreil, Weidemann ș. a. s'a adaos în cursul timpului o serie întreagă de nume străine, mai ales slave. — Nemții evanghelici n'au putut fonda în Tulcea o parohie. S'a făcut o încercare la 13 Septembrie 1857, dar în curând ei au fost alipiți la parohia din Atmagea. Pe la sfârșitul secolului trecut s'a desființat filiala evanghelică din Tulcea, contopindu-se cu secta metodistă, fondată de misionarul Flocken din Odessa, care a clădit două case bune și școală nemțească.

Spre Est de Tulcea, la o distanță de 6—7 km., e colonia **Malcoci**, așezată pe terasa calcaroasă de lângă regiunea mlăștinoasă a brațului Sf. Gheorghe. În 1843 s'au așezat aici cele dintâi 20—25 familii germane, originare din comunele catolice (10 la număr) ale guberniei Cherson. Ei trecură prin Basarabia și Moldova pe la Focșani spre Călărași, unde ar fi petrecut timp de 1 1/2 ani și de unde apoi, prin Galați și Tulcea, s'au așezat unde se găesc acum. Locul a fost întâiu păduros și ei au fost nevoiți să lăzuiască pădurea și să-și facă teren de casă și de curte. Și pământul și lemnele erau ale lor. Aproape toți erau Șvabi. Se găseau între ei și Alsacieni, ceea ce se vede din formele franceze ale numelor proprii : Georges nu Georg ; Charles nu Karl ; Louis nu Ludwig. La 1 Novembre 1847 li se face întâia matriculă bisericească de botezați, miruiți, căsătoriți, și morți, care ne permite o ochire în viața interioară a acestor coloniști. Având preoți străini (italieni și francezi), numele nemțești sunt de multeori foarte schimonosite. De exemplu : Klaaen pentru Klein ; Vaidaman pentru Weidemann ; Smit pentru Schmitt ș. a. Ca loc de origine se indică aproape totdeauna „Russia“ ; rar de tot vre o provincie germană ; mai des Alsacia sau Franța. Ce privește cetățenia se arată cea otomană, iar protectoratul francez („jurisdictio gallica“), având cei mai mulți pașapoarte franceze. O familie din Bavaria avea pașaport austriac și se găsea sub acelaș protectorat. Un registru al sufletelor catolice din Malcoci la 1 Novembre 1847 arată 28 familii cu 134 suflete. Până la 1861 veniau mereu tot alte și alte familii de coloniști. Fiind religiunea acestor coloniști cu totul deosebită de a celorlalți locuitori, ei se căsătoriau aproape exclusiv între olaltă ; rar aduceau flăcăii catolici de aici câte o „luterană“ de nevăstă din Atmagea. După 20 ani dela întemeiere nu mai veniau coloniști străini. Colonia se sporia normal numai prin nașteri, nu și prin admigrațiuni. În 1906 erau 135 familii cu 784 suflete. Ultima situație matriculară arată 182 familii cu 1000 de suflete. Prosperitatea acestei comune o atestă și geograful Karl Peiers („Grundlinien zur Geographie“ p. 54) în 1864, încredin-

țându-ne totodată că ea n'a avut nimic de îndurat în războiul crimeic de atunci. După trecerea Dobrogei în stăpânirea românească se făcu o nouă împărțire a pământului, dându-se fiecărui cap de familie în etate de 30 ani câte 10 ha. În 1917 erau în comună 80 familii fără pământ. Ele trăesc destul de ușor, cu toate acestea, ca pălmași sau arendași de pământ. Unii, mai puțini, au emigrat în Canada și Dakota; alții vor să se înapoieze în Germania. În Malcoci, pe lângă curțile veteranilor români și ruși, sunt și 144 de curți germane. Casele sunt acoperite cu stuf, dar sunt curate și bine îngrijite. E și un han și o cafenea. Din 1899 funcționează școală de Stat românească.

Altă colonie veche este **Atmagea**, fondată în vara 1848 de coloniștii din Acpunar, dela care e situată spre Sud-Est la 10 km și la 24 km spre West de Babadag, pe podișul păduros dela Slava, la o înălțime de 250 m. Poziția comunei, pe spinarea unui deal și dealungul unui pârâu, e din cele mai pitorești. Când au venit Nemții aici, ei n'au găsit decât păduri și un cioban care săpase un puț foarte adânc.

În cimitirul de aici s'a găsit un mare număr de hârburi de oale. Cercetându-se mai de aproape, s'a aflat că întreaga comună e clădită pe ruinele unei vechi așezări romane. Paul Traeger a văzut aici monede din timpul împăraților romani. I s'au arătat și monede bizantine, precum și inele de argint de dată mai târzie, firește, aflate de țărani cu ocazia săpăturilor făcute la o pivniță. După cât se pare, localitatea a fost părăsită numai în cursul evului mediu, pe timpul numeroaselor incursiuni barbare. Localitatea e până acum necunoscută. Nu știe de ea nici *Iakob Weiss*, care înșiră toate stațiunile și coloniile romane în lucrarea sa „Dobrogea în antichitate“ (Die Dobrudscha im Altertum, Sarajewo 1911).

Arheologii noștri, deci, au cuvântul.

În această localitate au venit mai întâiu patru familii germane. Pe urmă a venit, câteva săptămâni mai târziu, *Adam Kühn*, fondatorul acestei colonii. Matricula scrisă de el arată din Septembrie 1846 până în Decembre 1849 în total 27 familii. Coloniștii erau aproape toți tineri, născuți în Rusia, de origine din Prusia occidentală și din Posen. Toți germani curați și evanghelici (luterani) credincioși. Un rus numai așa s'a putut căsători și statornici între ei, dacă și-a dat mai întâiu asentimentul, ca toți copiii lui să fie educați în confesiunea evanghelică.

Anii cei dintâi au fost cei mai grei. Trăiau în bordee, al căror acoperiș abia se vedea din pământ.

Pentru a obține terenul agricol necesar, ei au stârpit pă-

durile seculare ce erau aici : Cale de 6—7 ceasuri ei duceau cărbunii peste deal la Pecineaga, la Dunăre, sau lemnele de construcție la Sulina. Karl Peters e adânc scandalizat, la 1864, văzând sălbătăcia cu care coloniștii distrug pădurile (Grundlinien, p. 27 și 54). Și, în adevăr, astăzi abia a mai rămas un petec de pădure.

Ca și în Malcoci, fiecare colonist obținea atâta teren agricol, cât putea să munciască. Guvernul otoman îi elibera un bilet, numit „tapy“. („Tapu senedi“ sau tapy era, conform sistemului feudal dominant, recunoșterea oficială a dreptului de proprietate. Vezi *Jules Theodore Zenker*, Dict. Turc-Arabe-Persan, t. I. Leipzig, 1866 și *W. Radloff*, Versuch eines Wörterbuchs der Türk. Dialekte, 3. Bd., St. Petersburg, 1905.

Guvernul român a recunoscut aceste titluri de proprietate, eliberând, la timpul său, în locul lor, cuvenitele titluri românești. Acest guvern acorda fiecărei familii cel puțin 10 ha. Cine, în momentul împrumțării, nu avea decât 1 ha, mai obținea alte 9. Cine avea mai multe, le păstra pe toate, oricât ar fi fost de numeroase. Fără pământ n'a rămas nimeni. Și cei cari au venit mai târziu încă puteau închiria, pentru 25 lei, 1 ha. de pământ dela Stat.

Vieața de codru n'a sălbătăcit pe coloniști.

În Atmagea, se simte, dela început, un admirabil spirit de ordine, de disciplină, de interes pentru binele public. E spiritul adus de „tatăl“, cum îi spuneau toți coloniștii, *Adam Kühn*. Un țaran, ca toți țaranii, dar talentat și o adevărată personalitate de conducător. Ca băiat de șapte ani, el părăsi satul natal din Gnesen și veni cu părinții în Basarabia. Ca bărbat de 35 ani, plecă din Tarutino cu nevasta și cinci copii, mai întâiu în Țara Românească, pe urmă în Dobrogea. Așezându-se în Atmagea, el devine primar, el botează și înmormântează, în caz de nevoie. El conduce și povățuește două generațiuni în comuna sa. El se gândește nu numai la nevoile materiale, ci și la cele spirituale ale connaționalilor săi. El se îngrijește de școală, să nu rămâie copii fără lumina învățăturei și el aduce preot în sat și face să se clădiască biserica. Din toate se vede omul de energie, de acțiune. Era și un bun tată de familie. Cu câtă dragoste și scrupulositate nu notează el în biblia familiară toate nașterile și decesele întâmplute. Pe lângă cunoștințe religioase, el avea și frumoase cunoștinți de lume.

Când coloniștii, nemulțumiți cu noua localitate, vreau să plece mai departe și preotul încerca să-i împiedice, — Kühn îi spunea : „Părinte, dacă Neamțul a pribegit odată, nu mai are stare nicăieri.“ (Herr Pastor, wenn der deutsche Mensch erst einmal gewandert ist, so hat er nirgends mehr lange Ruhe.) Altă dată spunea : „Noi Nemții suntem așa : dacă avem pâine, vrem cozo-

naci." (Wir Deutschen sind so: Wenn wir Brot haben, dann wollen wir Semmel haben.) [Vezi Bernhard Schwarz, Vom deutschen Exil, p. 88.]

Ca un patriarh din alte vremuri, el crește, între 1829 și 1856, în total 11 copii, cari se răspândesc nu numai în întreaga Dobroge, dar unii se duc și în America, sau revin în Prusia de baștină.

Se cuvine, în adevăr, să fie pomenit cu aceeaș cinste țăranul fruntaș, ca și ministrul care săvârșește lucrările cele mai de seamă în resortul său.

Alt conducător al nemților dobrogeni, în particular al celor din Atmagea este *colonelul cavalier von Molinowsky* din Tulcea.

Acesta a fost mai întâiu instructor în armata turcească din Asia mică și Rumelia, pe urmă comisarul Porții otomane în comisiunea europeană a Dunărei. Purta fes, ca toți demnitarii turci, dar avea deosebit interes pentru Nemții săi din această provincie, pe cari îi reprezenta și apăra înaintea autorităților turcești și prusiene.

El scrie în 1857 Societății Gustav Adolf relativ la situația precară în care se afla atunci școala din Acpunar și Atmagea, unde se preda mai mult numai cetitul, dar nu și scrisul. Învățătorul din Atmagea, un țăran mai idealist decât ceilalți, primia anual câte două măsuri de bucate și câte trei piastri de fiecare copil de gospodar. Dela 40 gospodari avea cam 1000 piastri. Mult timp a funcționat ca învățător un anume August Kant. (Vezi Pfarrerbericht vom 18. Juni 1871.)

În 1873 are comuna Atmagea mai întâiu un învățător pregătit în Germania, de fel din Rauhen Hause in Horn bei Hamburg.

Pastor luteran are comuna din Maiu 1849. Întâiu, el a venit din colonia basarabeană Rohrbach, dar, după trei ani, supărând pe caimacamul din Babadag, el a fost nevoit să plece. Atunci Malinowsky scrie la 8 Septembrie 1857 societății Gustav Adolf să trimită acestei colonii părăsite și pe pragul de a se însălbateci un duhovnic. În această scrisoare e vorba de 50 familii și 8 locuitori cu 250 suflete. Se mai notează apoi că în împrejurime se mai găsesc familii evanghelice la Ciucurova 6, la Măcin 4 și că la Ismail încă s'a fondat de curând o comunitate evanghelică. În August 1858 veni pastorul Kühn din Berlin.

Acum trebuia autorizare pentru construirea unei biserici. La 9 August 1860, ambasadorul prusiac dela Constantinopol *von der Goltz* anunță că s'a iscălit fermanul sultanului de autorizare. (Vezi acest ferman în facsimil și traducere germană în „*Bilder aus der Dobrudscha*“, Constanța 1918, p. 152.)

Conform fermanului, biserica avea să fie de 24 coți de

lungă, de 15 lată și de 8 înaltă. Contractul încheiat cu zidarul Garloto Dominico la 28 Maiu 1861 prevede ca încă în vara aceluiaș an biserica să fie pusă sub acoperiș. La cheltuelile de construcție au contribuit și coloniile-mame din Basarabia. Astfel Beresina a dat 25 ruble și 20 copeici.

După asemenea creațiuni și jertfe ai cugeta că acești coloniști să fie mai strâns legați de colonie. Dar nu.

După războiul crimeic începe acțiunea de colonizare a Turciei. În Dobrogea vin Tatari din Crimeia și Cerchezi, poporul cel mai temut de creștini. Guvernul român chiamă pe coloniștii germani în Moldova, în satele părăsite de Bulgari. Ei pleacă aproape toți, fiindcă nu mai puteau trăi din cauza Cerchezilor. În Atmagea abia au mai rămas 3—4 familii.

Cerchezii au fost aduși de Turci în număr de 20.000. Popor nomad, el nu avea locuințe stabile. La 10 Km. spre Sud-Est dela Atmagea, se fondează colonia *Slava-Cercheză*. Coloniile Atmagea și Ciucurova erau foarte adeseori atacate de Cerchezi.

Reclamațiile împotriva lor erau infructuoase. În 1871 și 1872 guvernatorul din Tulcea a instituit, ce e drept, o judecătorie de cazari în Babadag. (Vezi Bericht des Pfarrers Hochmeister vom 29. VII. 1872), dar fără nici un rezultat.

Cerchezii socotiau jaful și răpirea lucruri firești. Ei spuneau că așa e și în natură. Albinele sunt lăsate să munciască un timp, până când umplu stupii, apoi li se ia mierea și ceara. Așa fac și ei cu vecinii lor, cari au rolul albinelor, din a căror muncă ei au să trăiască. Și, precum scrie pastorul Hochmeister, ei în adevăr procedau așa, răpind dela popoarele vecine: haine, rufărie, cojoace, ghete, hamuri, securi și fel de fel unelte casnice și agricole.

Văzând Cerchezii că Nemții își fac biserică în Atmagea, i-au forțat să transporte tot materialul de construcție, adunat gata, în Slava-Cercheză, pentruca să-și construiască ei cu acest material o gîmie turcească. Atunci eram în pragul războiului independent, când patimele populare clocotiau mai înfierșunat decât oricând. Din 6 August 1877 a rămas o lungă consemnare de zece coale mari în folio despre lucrurile răpite de Cerchezi din cele 70 de case nemțești ale coloniei în zilele de 1 Maiu, apoi de 8, 10, 12, 15, 16 și 23 Iunie 1877. În aceste zile ei au răpit 297 cai (dela un gospodar 10—14 cai!) apoi cară, arme, unelte de lucru, vase de apă și de bucătărie, făină, cereale, bani ș. a. De asemenea și haine pentru femei și copii. Un călător german spune despre ei că sunt hoți și tâlhari cari nu lasă în urmă decât pietrele de moară și fierul fierbinte. (Vezi *W. Brenneke, Die Länder an der unteren Donau und Konstantinopel. Reiseerinnerungen aus dem Herbst 1868. Hannover 1870*). Valoarea obiectelor răpite se urca la 242.431 piastri. Nu e mirare,

deci, dacă după asemenea întâmplări, în raportul parohial din 1872 cetim că dorul de pribegie a cuprins din nou pe coloniști. Unii voiau să se ducă în America, alții pe ostrovul dintre brațul Chilia și Sulina, în credința că acolo vor fi mai siguri.

În timpul războiului independenței ei au avut mult de îndurat. În desperarea lor, coloniștii germani au încercat să intervină direct la Regele Carol I. Au ales și o delegație care avea să prezinte Regelui un memoriu cu doleanțele lor.

Din nenorocire, însă, delegația n'a găsit pe Rege acasă. Mai târziu s'a făcut o intervenție la ambasada germană. Fără rezultat și aceasta.

Dacă autoritățile germane au fost cam ingrate cu coloniștii lor din Dobrogea, aceștia, în schimb, s'au dovedit Nemții cei mai înfocați în anumite împrejurări critice.

Între actele descoperite de *Paul Traeger* la biserica din Atmagea se găsește și o scrisoare de mulțumire a prințului moștenitor al Germaniei, Friedrich Wilhelm, datată din cartierul general Versailles, 20 Noembrie 1870 pentru darul de 25 napoleondori, trimiși de acești răslețiți fii ai Germaniei, pentru ajutorarea fraților lor. În registrele primăriei din Iunie 1879 se mai găsește urma darurilor strânse de comuna Atmagea pentru nunta de aur a împăratului Wilhelm, celebrată în acelaș an.

Comuna a rămas curat nemțească până în zilele noastre. În ea nu erau la 1918 decât doi țigani, servitori comunali, și un rus, însurat cu o nemțoaică și trecut la luteranism și el.

Satul e pitoresc și interesant. El face impresia unei vechi așezări din Germania însăși. Aici lipsește regularitatea meșteșugită a celorlalte comune de coloniști. Casele sunt acoperite cu stuf. Pe vârful acoperișului caselor, unde alți creștini pun crucea, ei așează două capete de cal cioplite din lemn, după obiceiul din Mecklenburg și Pomerania. În mijlocul satului e biserica cu acoperiș de lemn și turn în patru colțuri. Scara largă înaintea intrării principale. Vechea biblie, aflătoare pe altarul acestei biserici, are o dedicație a teologului Ernst Hengstenberg, dedicată în Dumineca „Exaudi“ 1858. În timpul războiului mondial, comuna n'a suferit aproape nimica. Rușii au furat învelitoarea altarului și 5 sfeșnice cu lumânări, iar Românii au internat câțiva bărbați mai suspecti.

Lângă biserică e casa parohială, primăria și școala cea veche. A fost și o cârciumă, deschisă de un evreu, care, însă, a fost nevoit să plece de aici, fiindcă locuitorii nu sunt băutori, și cu atât mai puțin bețivi.

Coloniștii aceștia sunt un neam de oameni foarte sănătoși. Într-o listă a locuitorilor, găsită la primărie, la rubrica „Defecte corporale“, din 338 persoane numai 15 au fost găsite cu asemenea

defecte ca : bătrâni cari aud greu, unii presbiopi, alții miopi etc. În deosebi tineretul e foarte sănătos. De scarlatină până în 1916 nu s'a știut în partea locului. Altitudinea geografică a localității încă își va fi având însemnătatea sa, în această privință, dar nu e mai puțin adevărat că toți coloniștii cunosc și practică regulile igiene.

Costumul fetelor e: cârpă neagră în cap, bluză deschisă și rochie vânăta. Flăcăii poartă : cămașă cusută peștriș, haină neagră, descheiată, pantaloni negri, strimți, cisme mari și grele, iar în cap căciuli mari, rusești. Ei cântă și cântece de lume (Schelmenlieder) și sunt constituiți în societate corală.

Infloritoarea stare materială a acestor coloniști se vede dintr'o consemnare făcută la 25 și 26 Iulie 1878 din ordinul autorității rusești dela Babadag. În această listă sunt 63 proprietari. Numărul ogoarelor, de mărime diferită, variază între 2 și 48 de fiecare gospodar. Un colonist, în medie generală, are 200 dulim-i. Numai 8 inși au mai puțin de 100 dulim-i. $\frac{4}{5}$ din acest teren e pământ arabil. Caracteristic și vrednic de reținut e faptul că cei mai mulți proprietari n'au „tapy“, adică titlu de proprietate în regulă. Locurile de curte și casă au câte 2—4 $\frac{1}{2}$ dulim-i. (Un dulim sau dônüm e un pătrat cu lungime de 40 pik, — iar un pic este 0,68 m.)

Struguri nu cultivau atunci decât doi țărani. Viticultura s'a introdus mai târziu. Și aici viile au avut mult să sufere din cauza filoxerei.

În Atmagea se cultivă mai ales grâu, păpușoiu, orz și ovăs. Vite încă avem în mare număr.

Înainte de războiul mondial condițiile de trai erau foarte lesnicioase. Reținem, ca o curiozitate a timpului, câteva date : 2 Kg. pâine costau 50 bani ; 10 ouă 20 bani, 1 Kg. carnea cea mai bună 70 bani ; 1 găină grasă 80 bani ; 1 porumb gras 20 bani ; 1 găscă 1,60—2 lei ; 1 rață 1,20 lei ; 1 oaie 20 lei ; 1 porc gras 50—80 lei ; 1 vaca 100—120 lei.

Numărul deceselor e abia 6—8 pe an. Al nașterilor e cu mult mai mare. Căsătoriile se încheie, de obicei, între localnici. Rar își aduce vre un bărbat nevastă din Ciucurova sau și mai rar din Cataloi sau Cogeaalac. Cele 35—40 familii de emigranți s'au sporit, până în 1857, la 58 familii. În 1863 și 1868 găsim 45 familii. În 1872 sunt 48 familii evanghelice și 11 baptiste. În 1877 sunt 70 ; în 1879 sunt 74 fam. cu 351 suflete. În 1887 sunt 382 suflete. Dela 1892 cifra e staționară : 389. În 1917 erau 73 familii, aproape exact ca în 1879, cu 451 suflete.

Cele mai interesante colonii sunt, incontestabil, cele mai vechi: Malcoci și Atmagea. De aceea am stăruit mai mult asupra

lor. Cele mai noi, prezentând, în parte, aceleași aspecte, vor fi trecute mai sumar în revistă.

La izbucnirea războiului crimeic, coloniștii germani din Sudul Rusiei au fost cuprinși de mare neliniște, temându-se să nu fie duși în războiu, împotriva asigurărilor făcute cu ocazia colonizării lor. Aceasta se vede lămurit din cele comunicate de coloniștii pribegi lui Wilhelm Hamm. Unii au plecat atunci din Basarabia în Dobrogea, alții invers. După războiu, și guvernul turcesc a dat voie coloniștilor germani să se așeze în Dobrogea.

Din timpul acestor rătăcirii continue de coloniști germani, astăzi mai sunt două sate ocupate de ei : Cataloi și Ciucurova.

Cataloi e situat 12 km. spre Nord de Babadag, pe șoseaua Constanța—Tulcea. În vara 1857 s'au așezat aici 7—8 familii germane, între care Thomas Lutz, apoi Seybold și Nitschke. Germanii au găsit, la colonizarea lor, Români și Tatari. Ei formară colonie aparte, pe care procesul verbal al comunității evanghelice din Tulcea dela 13 Septembrie 1857 o menționează întâia dată. În Iunie 1858, când a vizitat-o Wilhelm Hamm, colonia avea 40 de familii.

În această colonie s'au așezat și câteva familii de francezi, cu care, însă, nemții trăiau în vrăjmășie.

Bordeele lor, la început, nu erau cu nimic mai bune decât ale Românilor. Întrebându-i călătorul german Hamm cum o duc, ei răspund că bine, dar toți plângeau după Rusia ca după un paradis pierdut. Și atunci, ca și acum, ei cultivă : porumb, cartofi, orz și secară ; aveau pășune bună, cai și viței foarte buni. Totuș impresia generală ce i-a lăsat lui Hamm a fost de apăsare și de tâmpenie (Dumpf, stumpf und verkommen).

Cu ocazia inundației Dunărei din 1857 mulți coloniști din Satul nemțesc au venit în Cataloi, aducând cu ei inventarul bisericeii, clopotul donat de societatea Gustav Adolf, biblia și potirul dela altar. În 1861, însă, cei din Statul nemțesc se înapoiază, lăsând clopotul adus cu ei în seama lui Malinowsky. În acest an sunt menționați 24 gospodari în colonie. O listă a locuitorilor acestei comune ne dovedește că ea devenise centru de atracție nu numai pentru coloniștii din Basarabia, ci și pentru cei din Baia (Moldova), Hârșova, Dechelia, Silistra, Măcin și Satul nemțesc.

În această comună nu s'a găsit un conducător de talia lui Adam Kühn. Pribegirile continue i-au însălbătăcit. Pastorul lor afirmă că s'au întâmplat „lucruri dobitocești“ (viehische Dinge). În 1865 toți se fac bapțiști, cari aici au sediul principal. „Clopotul migrător“ a fost dus în Ciucurova. Statistica comunei din 1892 arată 86 evanghelici, 200 bapțiști și 60 fără confesiune religioasă, adică nebotezați.

În 1867 au mai venit 7—8 familii din Galiția. Prin 1880 au venit mai multe familii din Wolhinia, dar tot atunci încep să emigreze în America. În 1918 erau 67 familii cu 336 suflete în 50 case, dintre care 37 sunt baptiste. Afară de acestea, și pe timpul ocupațiunei germane mai erau în sat 40 familii românești, 35 bulgărești și 85 italienești, colonizate aici odată cu cele venite din Volhinia.

Toate aceste neamuri trăesc deosebit unele de altele. Numai câțiva români au pătruns în cartierul german. Deși sunt înstăriți și gospodarii aceștia, totuș comuna nu prezintă ordinea și curățenia din Atmagea sau Malcoci.

Cam jumătate din populația germană n'are pământ. Ea se ocupă cu creșterea vitelor (porci, găște, găini), pe care le vând cu prețuri bune la Tulcea, unde e târg de două ori pe săptămână. Un Neamț are aici și moară cu motor.

Ciucurova e în valea Slava, la 7 Km. spre Sud-Est de Atmagea. Aici erau Ruși, apoi Turci și Lazi din seminția Caucazului. Acești Lazi erau un popor aspru, de care se temeau Nemții. În 1860 se mai găseau și Tatari. Primii coloniști germani sosesc în 1857. Până la sfârșitul acestui an, conform raportului lui Malinowsky, se așezară șase familii, iar în anul următor 24 familii din Satul nemțesc, refugiate aici din cauza inundației Dunărei. Unii au venit din Basarabia odată cu Adam Kühn. Toți, sau aproape toți sunt originari din provinciile germanice de Nord (Plattdutsche).

Pământul ce li s'a dat a fost pădure. Și acum mai sunt păduri în împrejurimi. Ei au fost nevoiți să se ocupe de lemnărit și cărbunărit. La 29 Decembre 1858 au adresat o plângere consulului prusiac Blücher: 1) că toate vitele le-au murit și 2) că pământ pentru agricultură nu au de loc; puținul teren arabil îl au Rușii.

Afară de colonelul Malinowsky și consulul Blücher coloniștii germani mai aveau un protector în președintele comisiei dunărene din Galați, *Omer Pașa*, om cu educație nemțească dela Viena, care spunea că loc mai bun ca Ciucurova nu găsesc.

Sărguința și stăruința germană, în cele din urmă, a biruit. În toamna 1862 comuna a fost înconjurată de un incendiu în pădure. A fost dezastruoasă și vecinătatea Cerchezilor. Învățător a fost întâiu un helvețian. În locul modestei case de rugăciuni de lemn, s'a clădit în 1893 o biserică masivă, în care s'a așezat „clopotul migrător“ din Satul nemțesc. Interiorul acestei biserici a fost ruinat întâiu de ruși, pe urmă de turci.

Până în 1864 au fost 35 familii cu 146 suflete. O listă din Decembre 1872 arată 46 familii evanghelice cu 234 suflete și 3 familii baptiste. În 1892 erau 107 bapțiști pe lângă 241 evange-

lici. În 1918 erau 76 familii cu 401 suflete. — Afară de Nemți, la această din urmă dată, se mai găseau: 55 familii rusești, 16 tătărești, 5 bulgărești, 4 românești și 1 evreiască.

Dintre nemți cam a treia parte au, afară de loc de casă, și 1—1½ ha. pământ. Unii din aceștia închiriază pământ dela Stat. A doua treime au între 7 și 10 ha., iar a treia câte 25 ha. — Pământul e de calitate mijlocie. Se cultivă grâu, orz, ovăș cartofi. Viticultura a regresat. Se cultivă cânepa, fiindcă aici se țese mult. Țin și multe vite, mai ales oi. De când s'a interzis pășunatul vitelor în pădure, numărul lor a scăzut simțitor. Totuș sunt numeroși proprietari, cari posedă 80—200 oi. În unele curți sunt peste 300 găini. Cei mai mulți pot să trăiască convenabil și fără pământ. Pe strada germană se găsesc pomi și case frumos alinate, una lângă alta, în număr de 80.

Cu Cataloi și Ciucurova se încheie seria dintâia a coloniilor germane, fondate în perioada de migrațiune ce a precedat războiul crimeic.

A doua perioadă a migrațiunilor germane în Dobrogea 1873—1883.

Anul 1871 aduce o schimbare însemnată în viața coloniștilor germani din Rusia. Comitetul pentru îngrijirea coloniilor din guberniile Cherson, Ecaterinoslav, Tauria și Basarabia, înființat în 1818, e desființat printr'un ucaz, care trece toate aceste colonii, de aici înainte, sub ascultarea autorităților rusești. Și în privința școlară și bisericească aveau să atârne coloniștii germani de autoritățile imperiului rus.

În 1873 s'au recrutat cei dintâi soldați ruși și din rândurile coloniștilor. Aceasta mai cu seamă a determinat pe mulți să ia din nou lumea în cap. Întrebând pe mulți despre cauza plecării lor din Rusia, primești răspunsul: „Altfel aș fi devenit soldat“.

Unii din acești emigranți au venit direct în Dobrogea; alții, mai numeroși, au trecut întâiu prin Moldova și Muntenia. Despre aceștia din urmă nu se știu multe lucruri. Unii s'au așezat pe moșia unui mare proprietar lângă Buzău, botezând colonia Neu-Plotzk, spre deosebire de Plotzk-ul din părțile Ackermanului de unde se trăgeau ei. Aici au stat până prin 1880. Paul Traeger a găsit coloniști în Dobrogea desprinși dintr'o ceată ce plecase în 1874 spre Palestina, la Roma, unde însă n'au putut trăi din cauza căldurilor excesive și, astfel, au fost nevoiți să se întoarcă înapoi.

În 29 Iulie 1872, autoritățile turcești dau voie Nemților pribegi să se așeze în Dobrogea și, în vara anului următor, vin, în adevăr, o sumă de coloniști.

Coloniile germane mai vechi am văzut că s'au așezat toate în Nordul Dobrogei. Celé din a doua perioadă se așează în centrul și în Sudul provinciei, în regiunea, altfel fertilă și binecuvântată, a stepelor, unde, la început, n'aveau să plătiască decât o zeciuială din recolta lor și altceva nimica.

Din această perioadă sunt următoarele colonii:

Cogealac-ul, situat cam la jumătate distanța Babadag—Constanța, 3 Km. spre Vest de șoseaua națională. E una din cele mai frumoase colonii germane din Dobrogea. În 1873 sau poate în anul următor au venit aici cele dintâi 15 familii care mai înainte fuseseră în Cataloi. Înainte de aceea ei staționară în coloniile basarabene: Mannsburg, Kulm, Katzbach, Perezina și Alte Elf. După primele 15 familii au venit altele, mai multe, din gubernia Cherson. Câțiva ani mai târziu, noua colonie avea 486 suflete.

În ce privește origina lor din Germania, ei erau foarte amestecați. Majoritatea erau Șvabi. Erau însă și din Polonia, Prusia și Meklenburg, ca și părinții lor din colonia-mamă Berzina.

Astăzi Cogealacul contează drept sat șvăbesc.

Aici se vede bine acțiunea de unificare a elementelor etnice eterogene. Copiii Germanilor de Nord numiți „Cașubi“ (die Kaschubenkinder) învață repede graiul șvăbesc. Familii șvabe sunt: Burgemeister, Hauser, Rauser, Straub, Stehr, Fix, Käfer, Stach, Hoffmann, Rommisg, Sülzle, Heim ș. a.

Războiul ruso-turc din 1877/8 a adus coloniei multă spaimă și mizerie. Noroc că, după războiu, guvernul român a acordat scutire de orice impozite și dări timp de trei ani. Oricine putea să cultive pământ cât de mult, fără ca să plătiască vre o arendă sau dare. După trecerea celor trei ani, însă, firește că a trebuit să se încaseze toate impozitele fără nici o deosebire. Nici nu se putea altfel. Când a vizitat Bernhard Schwarz acești țărani, în primăvara anului 1886, i-a găsit foarte desnădăjduiți. Dar fără cuvânt. Guvernul român a fost foarte generos cu ei. Aici și era pământ destul. Acest guvern a recunoscut toate titlurile de proprietate turcești. Fiind pământ mult, aici s'au dat 10 ha. de om, nu de familie ca în Atmagea. Nimeni, însă, nu putea să aibă mai mult de 50 ha. Din cele 10 ha. 8 erau ogor și 2 pășune. Fiecare mai primia apoi și loc de casă, la început 4000 m², pe urmă numai 2000 m². Cele 10 ha. se numesc și „pământ de suflet“ (Seelenland) și multă vreme nu s'a plătit decât o chirie de 48 lei și 75 bani pentru acest pământ.

Cine emigra sau nu plătia impozitele timp de trei ani, perdeea pământul. Așa au intrat în stăpânirea statului peste 1000 ha., pe care, în cele din urmă, s'au colonizat veterani din

răsboiul neatârării. Cei născuți după 1886 nu mai obțineau pământ. Totuș se putea cumpăra destul de ieftin. Condițiile de proprietate sunt mai avantajoase în Cogealac decât în alte colonii. Unii țărani au chiar 100 ha. și numărul celor fără de pământ e disparent. Erau și vii, dar filoxera le-a stricat.

Cogealacul trece drept cea mai bogată colonie nemțească din Dobrogea. El are gară, poștă, telegraf și telefon. Piața cea mare, unde se adună la târg, în fiecare Marți, comunele din apropiere, cu primăria și judecătoria, îi dau un aspect de orășel. E frumoasă strada Toxof, plantată pe de margini cu arbori frumosi. În mijlocul pieței strălucește biserica albă în bătaia soarelui, contrastând puternic cu verdeața în care sunt îmbrăcate celelalte curți și case jur împrejur. Ea a fost construită în 1908 după un plan făcut în Germania.

Și bapțiștii au o casă de rugăciune. Școala germană, înainte de clădirea celei românești, se ținea în localul primăriei și tot aici s'a ținut și în timpul ocupației germane din urmă (1917—1918.) Un învățător neamț, fiu al acestei comune, avea sub conducerea sa 190 copii. Și înainte de războiu aici se predau zilnic trei ore de nemțește. Era și o bibliotecă sătească cu peste 200 de volume.

La 31 Maiu, în fiecare an, coloniștii de aici, au ca și cei din Tariverde, sărbătoare pentru ploaie.

În timpul ocupațiunii germane din urmă au emigrat 40 de familii, unele în Germania, cele mai multe, însă, în America. Între emigranți erau numeroși tineri cari fugiau de armata română.

În 1918 erau: 173 familii germane cu 938 suflete, 70 familii românești, 8 turcești și 3 bulgărești.

Tariverde, așezat la 2½ Km. spre Est de Cogealac, lângă șoseaua principală, are acelaș trecut, ca și acesta. Mai întâiu constatăm aceeaș nesiguranță în ce privește data fundării (1873 sau 1874), din cauza lipsei de documente scrise. Cea mai veche matriculă bisericească e din 7 Ianuarie 1879. Tradiția orală spune că aici au venit 44 familii din Basarabia și anume: din Klöstitz, Kulm, Leipzig, Neu-Arcis, Beresina, Tarutino, Borodino, — cei mai mulți originari din Württemberg.

Și aici prevalează elementul șvăbesc cu toate infiltrațiile eterogene. Șvabi sunt: Nagel, Ritter, Stach, Heim, Speitel, Albrecht, Pfeifer, Meyer, Ehret, Baumstark. Din Germania de Nord sunt: Adam, Kant, Fischer, Arndt, Hinz, Kraus, Martin, Fechner, Büttner, Krüger ș. a. Aici sunt și emigranți noi.

Improprietărirea s'a făcut ca și în Cogealac. Cine a venit mai târziu și n'a mai obținut pământ, a început să emigreze spre Canada, Dacota sau chiar Argentina. De altfel coloniștii se simțiau

bine aici, fiindcă erau stăpâni. Primarul era Neamț și toți erau respectați. Curțile, casele și întreaga lor gospodărie vorbește în modul cel mai convingător despre înfloritoarea lor bunăstare materială.

Biserica nemțească de aici, o simplă casă țărănească, alături de care se află clopotnița, e pe jumătate acoperită de verdeața pomilor. E vorba să se construiască o biserică nouă. În scopul sporirii fondurilor de construcție, fiecare țăran cultivă 1 ha. mai mult, din venitul căruia se strâng aceste fonduri încă din 1910. (Vezi: Bericht des Lehrers Fischer im Jahrbuch des deutschen Volksbildungsvereines in Rumänien, Bukarest 1911, pag. 171.)

Un Armean a deschis aici un han. Comuna l-a închis pentru a preveni pericolul alcoolismului.

În marginea de West a comunei curge un pârâu, a cărui apă nu seacă nici vara. Sunt și două mori cu motor.

Învățământul românesc a devenit obligatoriu din 1890. Până în 1902 instrucția se făcea jumătate nemțește, jumătate românește; de atunci încoace, însă, s'a redus cea nemțească la două ore pe zi. Școala a fost construită de comună, Guvernul a făgăduit 4000 lei, dar nu i-a dat. În 1917, școala, cercetată de 160 elevi, era pur germană. Un bătrân învățător de aici scria în anuarul societății culturale germane din București: „Germania rămâne Germania, dar noi, Nemții din străinătate, aici sau aiurea, trebuie să cugetăm și să acționăm nemțește, cu tot devotamentul nostru fidel către țara în care trăim acum“. Acest învățător a fost decorat în 1909 cu ordinul casei Hohenzollern.

În 1918, Tariverde avea 122 case nemțești cu 133 familii și 761 suflete.

Înainte Crăciunului nemțesc 1873 au sosit primii coloniști nemți în **Facria**, situată la 12 km spre Nord dela gara Mircea Vodă. Ei veniau din colonia basarabeană Paris, fondată în 1816 de Nemți din Polonia și Prusia. Ei au stat câțva timp în Cataloi apoi în Neu-Plotzki lângă Buzău. Și aici prevalează Șvabii, deși numeric ei sunt abia jumătate din populație. Această populație s'a sporit și prin refugiații nemți și ruși (în total 22) ai flotei rusești Potemkin. Aceștia ancorând la Constanța, s'au așezat în coloniile nemțești din Dobrogea. Aici s'au așezat trei nemți și un rus, care, însurându-se cu o nemțoaică, a luat numele ei.

Comuna a avut multe de îndurat în războiul ruso-turc 1877/8, când Rușii au trecut Dunărea pe la Hârsova sub conducerea generalului Zimmermann. În timpul acestui războiu mulți coloniști de aici s'au refugiat la Cogealac și n'au revenit acasă decât în 1884.

Facria e comună înfloritoare. Ea e situată la marginea

înălțimei ce închide la Nord regiunea mocirlelor Carasu. În 1918 erau 67 familii germane cu 330 suflete; 25 de familii au emigrat în Canada. Spre șoseaua principală se găsesc 60 de curți mari, frumoase, cu case spoite alb sau vânt și împodobite la creasta acoperișului cu două capete de cal frumos cioplite.

Deși în total nu posedă pământ decât 28 familii, totuși coloniștii trăiesc aici destul de bine. Toți au curți și case mari și se ocupă cu lăptăria. Produsele lor sunt mult căutate în orașele Megidia și Cernavoda. În fiecare casă se aude uruitul unei mașini de bătut și închegatul laptelui.

În anii dinaintea războiului mondial comuna avea învățător german, care preda limba germană în ora dintăiu de învățământ dimineața și în aceeași oră și după amiază. Acest războiu a pricinuit mari pagube comunei: o parte din bărbați au fost internați. Vitele și partea cea mai însemnată a avutului, jefuite de Turci și de Bulgari. N'a fost cruțată nici casa de rugăciune a acestor săteni. Orga, adusă de departe din Germania, a fost tăiată cu toporul și arsă. Sfeșnicele și crucifixele prețioase, ascunse în pământ, au fost descoperite și răpite.

De dată mai recentă, dar foarte importantă este colonia germană **Caramurat**. Ea se află pe un șes întins, la 8 km. spre West de lacul Tașaul, la 18 km. dela gara Megidia și 25 km. din Constanța.

La început a fost un sat tătăresc cu 300 familii. Coloniștii germani au venit din Crasna Basarabiei. După războiul din 1877/8 au plecat foarte mulți Tătari din localitate, rămânând abia 70 de familii tătărești. Mulți coloniști nemți au venit și din Caraibil.

Guvernul român a fost foarte generos la împărțirea pământului în 1883—1884. Cine închiria loturi mai mari de 10 ha. plătia anual 5 lei de 1 ha. Pentru loturi mici de 10 ha. timp de 30 de ani ei plăteau 30 de lei. Cine nu plătia darea timp de 3 ani își perdea pământul. Locul de curte și de casă era la început de 4000 m □, mai apoi de 2000 m □. Fiind atâta teren, aici veniau neîncetat tot alți și alți coloniști din Basarabia. Cei sosiți după 1884 n'au mai obținut pământ. Cine n'a cumpărat, a putut să ia în arendă pământ suficient în condițiile cele mai avantajoase.

Starea materială a coloniștilor e foarte înfloritoare. Ei cultivă: grâu, păpușoiu, ovăs și orz. Pe imașul comunei pasc peste 600 de vaci și încă și mai mulți cai.

Este și o bancă țărănească în localitate. Asemenea și o fabrică de cărămizi, care având mașini bune aduse din Germania, confecționează: cărămizi și pietre de zidit, țigle, olane, jghiaburi, tăvălugi sau pietre de trierat și chiar pietre funerare.

În Caramurat au venit coloniști germani nu numai din Crasna, ci și din gubernia Cherson. Unele nume de familie de aici se

găsesc și în Malcoci și sunt de origine sud-germanică: din Alsacia, Baden sau Rheinpfalz. Sunt însă și mulți Poloni. Așa e Christian Fenrich, a cărui bunică a fost Poloneză. Bunicii familiei Müller încă vorbeau polonește. Nume ca: Politschki, Ruscheinski, Bogoslawski, Wisosinski, Ploski, Rolowski arată obârșia lor curat polonă. Limba polonă n'a dispărut cu totul nici astăzi.

Caramuratul e, poate, cea mai frumoasă colonie dobrogeană. Tabloul ce ni se înfățișează aici într-o Duminecă de primăvară frumoasă e de un farmec neuitat. O stradă, largă de 25 de m., dreaptă și întinsă ca masa, curățită de ori-ce murdărie și buruiiană, strălucește de curățenie. Ziduri înalte de $1\frac{1}{3}$ m., spoite alb, închid curțile dinspre stradă și formează două linii lungi, luminoase, deasupra cărora își pleacă crengile salcâmii înverziți. Porți cu arcuri de dimensiuni monumentale și lungi șiruri de mărețe colonade conduc în interiorul caselor și gospodăriilor acestor țărani frunțași. Casele luminoase și strălucitoare de curățenie au frontul spre stradă roșu, vântat sau violet și geamurile verzi sau albastre. Acoperișul caselor încă e din olane de diferite culori. În curte au și bucătărie de vară, apoi magazii și beciuri (pivnițe). Dintre ramurile pomilor fructiferi răsar coliviile porumbarelor. Trainice și bine întreținute sunt și grajdurile și toate celelalte acareturi economice. Pretutindeni ordine, curățenie și culori încântătoare. Fiind așa de bine înstărită, nu e mirare că această comună e mai înaintată decât altele din Dobrogea și în privința culturală.

În 1885 a colonizat guvernul român între Caramuratul tătareșc și cel nemțesc și Români din Transilvania (Mocani). Cine vine dela Constanța la Caramurat, traversează așezările celor trei neamuri care, în multe privințe, reprezintă trei lumi deosebite.

În partea tătarească șoseaua e ca în stepă. Nici un pom, nici o îngrăditură nu arată marginile unei curți de cealalte. În dreapta și în stânga șoselei, risipite neregulat, se văd bordee săracăcioase cu pereți de lut și acoperiș de stuh. Totul pare ruină, sterp și sec, fără verdeată și fără viață. Înaintea bordeelor, pe rogojini sau pe pașiștea uscată, șed turcește femei și copii.

După aceea tabloul se schimbă. Case respectabile se aliniază strâns lângă șosea, cu cerdace, pridvoare și prispe, îngrijite frumos numai la față, dosul și unele părți din lăuntru rămânând mai puțin îngrijite. La mijloc o clădire modernă: banca românească și o biserică pompoasă, cum obișnuesc Românii să zidiască și în cătunele cele mai mici. Înaintea caselor, după bunul obicei românesc, se găsesc grădinițele de flori sau livezile de pomi fructiferi. E însă și multă murdărie și bălării urâte.

Dintr'odată strada se lărgește și e ireproșabil îngrijită. Suntem în Caramuratul nemțesc. Ori unde te uiți vezi așezări

omenești trainice de gospodari vrednici, cari știu ce e ordinea și curățenia. În partea germană a localității, paralel cu șoseaua principală, mai sunt de o parte și de alta câte trei străzi paralele. În partea de Nord, evlavioșii țărani de aici au ridicat o cruce pe care Mântuitorul răstignit e făcut din metal argintat. Monumentul a îndurat câteva brutale lovituri de sabie în ultimul războiu; încolo n'a avut nimic de suferit.

Între toate coloniile germane, Caramuratul are cea mai frumoasă biserică, construită în 1897/8, în locul unei modeste case de rugăciune, înființată ceva mai înainte, la 1881. Pe lângă piatra și zilele de lucru gratuite, acordate de comunitatea catolică, s'au cheltuit în acest scop 85.000 lei. E o clădire monumentală din piatră galbenă, din care se desprind liniile luminoase ale muchilor și arcurilor dela ferestre. Interiorul bogat împodobit are trei altare cu podoabe prețioase, executate de sculptorul tirolez Ferdinand Stuflesser din St. Ulrich. Lângă biserică e casa parohială și vechea școală germană. Copiii învață românește. Limba germană o predă în două ore pe zi parohul catolic din localitate.

În timpul din urmă unii băieți au făcut studii și la București și astfel au început să se iviască intelectuali și din mijlocul acestor țărani. Un astfel de intelectual ar fi *Emanuel Kreis*, care a făcut studii superioare și în *Șvițera*.

În 1918 comuna avea 155 familii germane cu 867 suflete; 110 familii românești cu 540 suflete și 70 familii tătărești cu 400 suflete. Vre-o 16 familii germane au emigrat parte la Dacota, parte în Argentina (America de Sud), anume în colonia Colonel Suarez, unde mai sunt și alți Nemți din valea Volgăi.

Mai săracă e **Colilia**, colonie catolică și ea, situată 28 km. spre Nord de Caramurat. În 1880 au venit mai întâiu aici opt familii germane, dintre care șase din Mannheim, gubernia Cherson (Rusia); alții din Caraibil și Malcoci. Tatarii, refugiați în timpul războiului independenței, n'au mai revenit.

În timpul ocupației germane, la 1917, erau în localitate numai 17 familii românești.

Regiunea e cam deluroasă și stearpă. Un părau ce nu seacă nici vara, mâna odată trei mori. În 1917 funcționa numai una. Fiind depărtată de centrele de seamă ale regiunii, locuitorii acestei comune nu-și puteau valorifica produsele așa de bine ca alții. Teren arabil au relativ mult (10—40 ha.) Un țăran are chiar 129 ha. Și de aici, însă, au plecat 15 familii în Argentina. Curțile și casele sunt curate și bine întreținute. Impresia de sărăcie și mizerie ți-o lasă mai curând așezările românești decât cele nemțești. (Vezi și Raymund Netzhammer, aus Rumänien. 2. Auflage. Einsiedeln o. d. pag. 380.)

În răboiul din urmă comuna a avut mult să sufere, nu dela armata română, ci dela aliații Germanilor (Turci și Bulgari) cari au devastat și siluit.

În 1881 au venit câteva familii evangelice din Atmagea și Ciucurova în comuna **Anadolchioi**, situată 2 km. spre Nord de Constanța, care, precum arată și numele ei, este o așezare mai veche de locuitori din Anatolia. Coloniștii germani de atunci erau nepoții și nepoatele lui Adam Kühn, despre care am vorbit mai înainte. Populația e destul de amestecată din punct de vedere etnic.

Elementul german e represintat prin 33 familii cu 134 suflete. Din Anadolchioi unii au reemigrat în țara de obârșie : Germania. Mulți au plecat însă la America.

În toamna 1887 au plecat de aici 14 familii la Brussa în Asia mică, de unde, după trei ani, cu amare decepții au revenit.

În 1883 evangelicii din Anadolchioi și cei din **Constanța** au format o singură comunitate religioasă. În Constanța erau numeroși meseriași, ingineri, funcționari de cale ferată și un capelmaistru ; în total vre o 15 familii. Merite deosebite în ce privește organizația comunității evangelice au avut H. W. Pastor, șeful de depou al C. F. R. și Franz Pleuss, directorul hotelului Carol care, de altfel, a fost construit de Englezi.

Serviciul divin evangelic se ținea întâiu în spălătoria acestui hotel. În 1892 se construi actuala biserică evangelică, după planul inginerului din Pomerania Max Wegener. Pe creștinii de altă confesiune îi impresionează ciudat nu atât versurile pline de exaltare ale autorului reformei Martin Luther : „Eine feste Burg ist unser Gott“, gravate pe frontispiciul acestei biserici, cât mai ales faptul că parterul acestei construcții e rezervat locuinței pastorului, iar adevărata biserică e sus la etaj. Noua biserică se inaugură în 1895, contribuind pentru construcția ei și Regele Carol I precum și Regina Elisabeta.

Școala germană din Constanța datează din 1892. În 1901 s'a făcut o frumoasă donațiune. Sofia E. Luther, văduva marelui fabricant de bere din București, a imortalizat numele familiei dăruind casa ei cea mare din strada Tache Ionescu, cu toate dependențele ei, școlai germane din localitate.

În 1917 erau 260 Nemți în aceste două comune.

După marele războiu, școala germană nu numai că s'a menținut în cadrele și cu caracterul ei vechiu, dar a și evoluat dându-i-se posibilitatea de a înființa și un curs gimnazial de 4 clase.

În 1881 au venit la **Cogealia**, comună situată 15 km spre Nord de Constanța, cei dintâi coloniști germani din gubernia

Cherson. La aceștia s'au atașat și alți coloniști din nordul Dobrogei. În 1918 erau în localitate 60 familii germane cu 306 suflete, pe lângă 30 familii de veterani români și alte 60 familii de tatari. Și aici se poate constata deosebirea între cele trei neamuri conlocuitoare, ca și la Caramurat.

Astăzi, colonia germană cu casele și curțile ei gospodărești curate și bine îngrijite, cu perdele înflorite la ferestre, face o impresie încântătoare. Dar n'a fost totdeauna așa. Când, în toamna 1883, pastorul evanghelic Teutschländer din București i-a cercetat, i-a aflat în cea mai neagră mizerie. Încă nu obținuseră pământul făgăduit. Nici casele celor mai mulți coloniști încă nu erau gata. Unii zăceau și de febră tifoidă. După visita duhovnicească ce a făcut, pastorul Teutschländer a publicat un inimos apel către toată lumea de bine să ajute cu ce poate pe acești nenorociți. Apelul a apărut în „Bukarester Zeitung“ și a fost reprodus imediat și de „Deutsche Kolonialzeitung“ din Frankfurt a. M. I, 2. Apelul și-a atins scopul. Coloniștii au primit ajutoare și din Germania. Prințul de Neuwied a donat 300 mărci.

În anul următor (1884), în sfârșit, li s'a dat pământul făgăduit în loturi mari și mici, pentru care mai târziu li s'au eliberat și cuvenitele titluri de proprietate. De atunci colonia prosperă. Pământul e foarte bun. Fiind aproape de portul Constanța locuitorii își pot bine valorifica toate produsele lor. Între coloniștii germani sunt și astăzi mulți cari au 30—60 ha. Numai 10 familii nu au pământ. Dar și acestea trăesc ușor. Din aproape nici o casă nu lipsește mașina necesară pentru fabricarea produselor laptelui. Biserica e din 1891, dar e renovată și mărită în 1903. Acestei biserici îi donă regina României, Elisabeta, o biblie cu remarcabila dedicație: „Dumnezeu e aproape de mica comunitate“.

A treia perioadă a migrațiunilor. 1890—1891.

La 1890 începe un nou curent de emigrare din coloniile nemțești ale Rusiei meridionale. Statul rusesc la 1870 a desființat privilegiile și de atunci a început o politică din ce în ce mai naționalistă. O lege din 1890 interzicea tuturor cetățenilor străini nu numai să cumpere pământ și proprietăți, dar chiar să are și să samene pe pământ rusesc. Mai departe erau opriți de a-și construi biserici. În anul următor (1891) limba rusească deveni obligatoare în toate școlile imperiului.

Mii de nemți se îndreptară atunci spre Statele-Unite ale Americii sau spre Canada. Unii au venit și în Dobrogea, încurajați de promisiunile ministrului român *Petre Carp*. Așa se în-

temeiară în 1890 și 1891 opt colonii nouă, a căror istorie e plină de peripeții dureroase.

Condițiile de colonizare acum nu mai erau cele din 1883. Pământ nu mai era. Se împărțise tot. Și de altfel, conform legilor în vigoare, nimeni nu putea obține pământ dacă nu era cetățean român. Cetățenia nu se obținea decât după un traiu de cel puțin zece ani în țară. Până atunci li se făcea altă înlesnire: li se da pământ în arendă.

Ne fiind îndestulător nici acesta, mulți luau în arendă pământ dela proprietari. Aceștia erau de multe ori lacomi și, îndată ce vedeau că coloniștii prosperă, îngreuiau condițiile de arendare, făcându-le traiul imposibil sau silindu-i chiar să ia lumea în cap, ducându-se în altă parte a Dobrogei, în Cadrilater sau departe peste ocean, în America.

Coloniile germane, întemeiate după 1890, sunt aproape toate spre Sud dela linia ferată Cernavoda-Constanța.

Dintre coloniile acestea, cea mai prosperă e **Cobadin-ul**, situat la 20 km. spre Sud de Megidia, lângă linia ferată Megidia-Dobrici. Majoritatea locuitorilor erau Tataři, când în primăvara anului 1891 s'au așezat aici 16 familii germane din coloniile basarabene: Tarutino și Minciuna. Aceștia s'au așezat întâiu lângă Buzău, unde au stat vreo opt ani. Pe urmă, pribegind din nou prin Rusia, în sfârșit se oploșesc la Cobadin. Și aici, datorită calităților sale organizatoare, a biruit elementul șvăbesc asupra celorlalte elemente din provinciile germane de Nord. În 1918 colonia număra 71 familii germane cu 397 suflete; 120 familii tătărești și 30 familii românești. Deși aici nu s'au făcut împroprietăriri, totuș coloniștii puteau să cumpere pământ eftin dela Tataři cari plecau înapoi, în stepile Asiei lor de obârșie. Trei Nemți au peste 300 ha, alți trei 100—200 ha; 11 au 30—85; 12 au între 2 1/2—15 ha. Ceilalți pot să ia în arendă. Se cultivă orz și ovăs, apoi grâu și porumb. Sunt și 24 ha. vie. Prosperă și creșterea vitelor. Comuna are armăsari de prăsilă. Sunt și mulți oieri cu 1000—2000 oi. În școala de aici se predă limba germană zilnic în patru ore. Buna stare materială a acestor coloniști a permis să-și trimeată odraslele (8—10 băeți și fete) la învățătură în Weimar sau în alte centre culturale ale Germaniei.

Sarighiol-ul e situat pe o vale îngustă, închisă între dealuri, la 13 km. spre West de Mangalia. Pământul de aici se spune că e cel mai neroditor din întreaga Dobroge. Totuși oamenii vrednici pot trăi destul de bine și aici. În 1894 câtorva coloniști li s'au dat câte 10 ha. În 1904 s'a dat și mai puțin, numai 5 ha. Aici se așezară și coloniști din Caucaz. În vara

1891 erau aici în total 204 locuitori. În 1917 erau 61 familii germane, 30 familii tătărești și 10 românești.

Mai puțini s'au așezat, dispărând aproape cu totul elementul german, în comunele: Mangalia, Caracicula, Osmancea, Osmanfacă și Viile noi la Constanța, unde coloniștii nemți s'au așezat devalma cu Românii, nu deosebit ca în alte părți. Aici funcționează o învățătoare cu studii din Germania. E de notat că o parte considerabilă a acestor coloniști aparține sectei religioase a Sabatanilor.

Cu această din urmă colonie se încheie perioada emigrărilor germane din Rusia, perioadă ce a durat 50 de ani.

Numărul, sporirea, căsătoriile, starea sanitară și reemigrarea Nemților din Dobrogea.

Relativ la Nemții din Dobrogea sunt diferite statistici. Când au venit întâiu acești Nemți, au fost aproximativ 800 familii. Bine înțeles, că n'au fost totdeauna atâtea familii, ci numai la 1891, adică după perioada a treia a migrațiunii germane.

Richard Lesser, editorul publicației „Weltpost“, Leipzig 1883, No. 11 pag. 188, spune că sunt 600 familii cu 3000 suflete. Ceva mai târziu *A. E. Lux* (*Die Balkanhalbinsel. Physikal. und ethnographische Schilderungen. Freiburg i. Br. 1887, pag. 47*) afirmă că în Dobrogea, în total sunt 3024 Nemți. În sfârșit antropologul elvețian *Eugène Pittard* (*Dans la Dobrodja. Notes de voyage, Genève 1902, pag. 47*), pe baza informațiilor revizorului școlar Ioan Bănescu, socotia numărul Nemților dobrogeni la: 8779. — Cam acelaș număr îl arată și statistica făcută de domnul *Paul Traeger* (*Schriften des deutschen Auslands Instituts, Stuttgart. Band 6. Die Deutschen in der Dobrudscha. Stuttgart 1922, pag. 124*) pe timpul ocupațiunii germane din războiul din urmă, anume: 8534 suflete.

Natalitatea acestei populații e considerabilă. Nu se poate vorbi de familii cu 10—15 copii, cum spun unii călători superficiali. Domnul P. Traeger constată, însă, că între 369 familii abia 15 sunt fără copii, deci abia 4 0/0, — pe când în Berlin, în medie generală, sunt 27 0/0 familii fără copii. Despre o limitare intenționată a numărului nașterilor ca la Sașii din Ardeal sau la Șvabii din Banat, aici nu poate fi vorba. O cauză a natalității normale a acestei populații poate fi și faptul că aici oamenii se căsătoresc la timp; fetele chiar la 16 ani. Trei sferturi din această populație are cel puțin trei copii, ceea ce e o stare înfloritoare față de a celor mai multe populații europene. (În Franța și în unele părți ale Germaniei e tocmai invers). Adam Kühn a avut 8 copii, 49 nepoți și 250 strănepoți.

Natalitatea e numai un factor, și nu cel mai important al sporirii populației. Mai importantă e mortalitatea. Condițiile igienice ale celor mai multe colonii sunt foarte bune. Apă, hrană, aer, totul colaborează la menținerea unei sănătăți aproape ideale. Aici nu sunt boli ereditare: tuberculosă, boli mintale, nervoase ș. a. În Atmagea, de exemplu, până în 1916, nu se știa de scarlatină. Aici aproape nu e nevoie de doctor. Abia la 4000 oameni dacă e nevoie de unul. Toți mor de bătrânețe. Din datele matriculare bisericești, publicate de „Bukarester Hauskalendar“ în 1911 sunt vrednice de reținut următoarele:

Atmagea:	2043	suflete,	112	botezuri,	33	înmormântări,	15	căsătorii
Constanța:	1273	„	97	„	16	„	12	„
Caramurat:	742	„	44	„	22	„	4	„
Colilia:	237	„	10	„	4	„	3	„
Malcoci:	710	„	40	„	16	„	6	„
Tariverde:	610	„	32	„	2	„	1	„
In total	5615	„	335	„	93	„	41	„

Contrar unor păreri medicale că familiile consanguine ar fi sterile și nenorocite, ale coloniștilor dobrogeni, deși aproape toate înrudite, sunt sănătoase și fecunde. Cauza înrudirii este numărul redus al familiilor. Numai în patru colonii sunt peste 80 familii. Pretutindeni auzi: „Noi toți suntem veri și verișoare“ sau „tot satul nostru este neam.“ Cu toate acestea bărbații sunt voinici, cu umerii și pieptul lat, cu oase vârtoase, iar femeile bine învălite, cu bazin larg și fețe ovale (Caramurat). Alții au fața lungăreață (Atmagea). Înrudirea acestor coloniști o arată și numele lor de familie. În coloniile evanghelice la 215 familii revin 73 nume; în cele catolice la 344 familii 77 nume. Aceasta probează că dela început a fost un număr redus de familii care, date fiind condițiunile lesnicioase de traiu, a sporit atât de considerabil. Astfel numele Ehret, reprezentat în Malcoci prin 17 familii, se mai află numai încă în 1 colonie. Aici nu poate fi vorba, deci, de o intensă circulație de oameni și de familii. Tot așa numele Ternes îl poartă 14 familii, iar Ruscheinski 13 familii din Caramurat.

Uneori numărul familiilor rămâne staționar. În Atmagea sunt astăzi tot atâtea familii ca și la 1879. Mulți coloniști au plecat în anii 1883 și 1884 din cauza anilor secetoși și a serviciului militar care, în acest din urmă an, devenise obligator pentru întreaga populație dobrogeană.

În general se poate spune că nemții evanghelici emigrau în Dacota, iar cei catolici în Argentina. Când guvernul prusiac a început să colonizeze Prusia de Est, mulți coloniști germani s’au reîntors în patrie.

„Fie pâinea cât de rea,
Tot mai bine'n țara mea,”

spune și un cântec popular german :

„Schön ist es im fremden Lande,
Doch zur Heimat wird es nie.“

Așezara satului, casa, curtea, gospodăria, arta casnică, costumul și administrația comunală.

Guvernul turcesc n'avea nici un plan în opera sa de colonizare. El chema coloniștii, le arăta locul unde se pot așeza, mai departe, însă, nu-și bătea capul cu ei. Ei puteau să aibă atâta pământ, cât puteau să cultive, potrivit și cu articolul 4 din Regulamentul de colonizare al Turciei. Din partea acestui guvern, așezările noilor coloniști puteau să fie tot atât de neîngrijite și neregulate ca și cele tătărești și cele bulgărești.

Mai rațional proceda în opera sa de colonizare guvernul rus. Terenul destinat unei colonii era bine delimitat; asemenea mărimea și întinderea curților, străzilor, și terenurilor libere ș. a. Caracterul acesta al coloniilor rusești ajunge dominant și în Dobrogea. Chiar în comune, unde nemții locuiesc împreună cu alte neamuri, ca în Palazul mare sau în Alacap, cartierul sau strada germană se cunoaște imediat din toate părțile. E tipică strada mare, largă, plantată cu arbori pe de margini, dealungul căreia sunt aliniate curțile și casele toate la fel. Multe colonii au o singură stradă. Astfel sunt : Cogealia, Cobadin, Tariverde. În Malcoci, Sarighiol și Caramurat sunt și străzi paralele cu strada principală. Piață n'au aceste colonii. Excepție e Cogealacul, un târgușor considerabil, pe piața căruia se țin târguri în fiecare săptămână. În Atmagea e o piață înaintea bisericii, de unde pornesc cinci străzi în tot atâtea direcții. Ingrăditurile din spre stradă variază. Ele sunt sau de zid, sau de lați și scânduri, sau gard viu. Lărgimea străzii în comunele mari e de 23—25 m., având de fiecare parte și câte un caldarâm (trotoar). Înaintea porților care, dacă n'au întotdeauna arcuri mărețe, au cel puțin stâlpi înalți și puternici, se află bănci, pe care în Dumineci și în serbători stau sătenii de vorbă. Lărgimea curților variază din sat în sat. În acelaș sat, însă, e cam aceeaș, dela 30 până la 40 m. Lungimea e de 80 m. Aproape toate casele au grădiniță înaintea către stradă și sunt cu frontul către stradă.

Forma casei e aproape pretutindeni aceeaș. O clădire lungă, îngustă, cu acoperiș înalt în care, începând dela odaia de frunte, rezervată musafirilor, se înșiră la rând toate încăperile necesare gospodăriei. Sunt case lungi de 60—70 m. și late abia de 6—8 m. Atât forma casei, cât și a satului, e tipic rusească; n'are nimic nemțesc în ea. La fel sunt și casele Lipovenilor, originari din

Rusia și ei. Sunt, însă, și numeroase bordeie, mai ales în satele tătărești. Casele bulgărești și cele românești își au tipul lor arhaic. Frontul casei se termină într-o decorație cu două capete de cal ca și în atâtea provincii germane : Mecklenburg, Schleswig, Braunschweig, Nassau, sau Tirol. Pe lângă cea estetică, această decorație are și o semnificație superstițioasă. Poporul crede că aceste capete de cal au puterea miraculoasă de a alunga duhurile necurate. Superstiția există și la Bulgari, cari așează căpățâna de cal pe parul unui gard. Fondul casei e zugrăvit cu culori vii : roșu, albastru, verde, violet și are uneori minunate inscripții din biblie sau din poezi. Un proprietar din Tariverde și-a gravat pe frontispiciul casei niște versuri germane, care în traducere românească ar fi cam astfel :

Casa-i a mea și nu-i a mea :
Un altul va intra în ea
Și după el asemenea.

Altul scrie și mai cu tâlc :

Aicea trainic construim,
Nu ne gândim c'o să murim ;
Iar unde-i veșnic să trăim
Aproape nici nu ne gândim.

Pereții casei, ca și ai curții, se ung întâiu cu lut, apoi cu balebă de vacă, pe urmă se spoesc cu var. Intrarea în casă se face în secția longitudinală, imediat după odaia dinainte. Această odaie are mobilierul cel mai frumos : masă, scaune, dulapuri, lăzi sau sipeturi colorate. Dușumeaua încă e împodobită. La geamuri sunt perdele. De pereți atârnă tablouri și fotografii, zicători înțelepte, frumos încadrate, certificatul de confirmare în legea creștinească ș. a. Patul e curat, alb ca zăpada imaculată, pe care se găsesc cinci perne mari și moi de pene, cu învălitori tot atât de curate. Sobe, clădite din cărămidă, se încălzesc din afară, din bucătărie. Dincolo de bucătărie e unul sau mai multe dormitoare. În altă parte sunt grajdurile și celelalte acareturi economice. Pretutindeni ordine și curățenie.

Față în față cu casa, despărțită numai prin grădiniță, se găsește bucătăria de vară, apoi beciul, foarte curat și îngrijit și el. În multe curți e și fântâna cu jghiabul pentru adăpatul vitelor. Mai e apoi și hambarul pentru ținerea și uscarea păpușoiului. Nemții îl construiesc de obicei din lați. Românii, Bulgarii și Tătarii îl fac din nuele și seamănă cu un coș mare. Nu lipsesc cotețele pentru porci și găini. Mai la o parte e armanul, un fel de sub șopron, fără pereți, având numai acoperiș, unde stau vara vitele și unde se pregătește tizicul, adică bălegarul uscat și bun de încălzit iarna. În fundul curții se face îmblătitul și trieratul cerealelor cu un tăvălug mare de piatră tras de cai peste

toate spicele. În multe curți e și porumbar, așezat uneori foarte pitoresc între crengile arborilor. E de remarcat și firul de sârmă, dela un capăt al curții până la cellalt, dealungul căruia aleargă în dragă voie câinele, păzitorul credincios al curții și al casei. O podoabă a acestor așezări e și numărul cel mare de arbori și pomi fructiferi ce ele posedă. De departe ele au aspectul unor oaze în mijlocul stepei. Aceasta se explică nu numai prin iubirea de natură a coloniștilor, ci și prin § 51 din instrucțiunile pentru înființarea și administrarea coloniilor rusești, unde se spune: „Pentru apărarea de vijelii și incendii, trebuie înconjurate casele, șurile și curțile cu tot felul de arbori ce cresc repede“. Era de datoria primarilor să vegheze la executarea acestui ordin.

Relativ la proprietatea funciară a acestei provincii, s'a legiferat mai întâiu la 3 Aprilie 1882 și apoi la 10 Martie 1884. România a desființat dijma obișnuită la Turci, cerând plată în bani pentru cei dintâi 5 ani câte 2 lei de 1 ha., iar pentru următorii 15 ani câte 3 lei. Fiecare familie a fost împroprietărită, dându-i-se cel puțin 10 ha. Unii puteau lua în arendă până la 100 ha. După 25 sau 30 ani devenia proprietarul moșiei. Cu timpul sporindu-se populația, condițiile de viață s'au înăsprit. Azi cultura e mai mult extensivă. Țăranii au pluguri de fier dar nu ară adânc, nu îngrașă pământul și nu cunosc sistemul schimbului plantelor de cultură, ceace e foarte important în agricultură. Se cultivă aproape exclusiv: grâu, porumb, orz și ovăs, uneori și rapiță, în și cânepă; mai rar cartofi și secară.

Creșterea animalelor e mai îngrijită. Se țin cai mulți și frumoși. Nu sunt rare nici turmele de câte 1000—2000 de oi. Asemenea viței, rămători și paseri. Industria laptelui a fost mult timp înapoiată. Autorul român Zaharia Zeciu într'o lucrare nemțească asupra economiei rurale din Dobrogea în secolul al 19-lea și începutul celui de al 20-lea, tipărită la Leipzig 1909, pag. 49, spune că în 1905 încă nu exista în Dobrogea nici o mașină pentru industrializarea laptelui și abia erau 17 putineiuri. Astăzi sunt cu sutele și cu miile. Meritul cel mare, în această privință, revine femeilor, care au știut face din lapte un izvor nesecat de venituri.

Industriile nu sunt îmbrățișate decât în măsura ce sunt trebuincioase agriculturii: făurărie, pantofărie, pielărie și dulgherie în stil mic. Odinioară femeia îmbrăca pe toți ai casei. Astăzi apoape toți se îmbracă cu haine dela oraș. Pretutindeni învinge fabrica. Hainele, mai ales pantalonii bărbaților, se fac din lână de casă, toarsă și colorată albastru. Caracteristic pentru Nemțoaice e scutecul pe care îl trec de pe umăr pe subsuoară, înodându-l bine la capete, pentru a putea purta mai ușor copilul în brațe. O fată, când se mărită, trebuie să aibă 6—10 bucăți

de acestea. Ele sunt învărgate și înflorite, dar nu se pot compara cu ale Româncelor care sunt cu mult mai frumoase. Nici broderiile frumoase cu care Românele și chiar Bulgăroaicele își împodobesc cămeșile nu se găsesc la Nemți. Nici costumele Nemțoaicelor nu are ceva deosebit. Rochie neagră și bluză de obicei închisă. Marama sau testemelul din cap încă îl înoadă toate în acelaș fel sub barbă. În coloniile catolice fetele și nevestele poartă la piept cruci mari, aurii. Portul bărbătesc (bătrânii cu căciulă, tinerii cu șapcă,) la gât cu cravată, numită după rusește „șarf“ și cu cisme mari în picioare) e ceva mai caracteristic, dar el amintește costumele rusești, nu pe cele nemțești.

„Instrucțiunile pentru înființarea și administrarea noilor colonii rusești“ din 1801 prevăd în fiecare comună alegerea câte unui primar, a câte doi asistenți și tot la câte 10 curți a unui decemvir.

Îndatoririle primarului erau multiple și variate. El n'are să îngrijească numai de binele public, ci și de cel material și moral al coloniștilor. El vestește legile cele nouă și îndeamnă pe oameni să fie morali, drepti, muncitori și credincioși. El combate destrăbălarea, risipa și beția. El veghiază ca fiecare colonist să-și țină curate și îngrijite: casa, curtea, grajdurile și grădinile, precum și plantațiile cu pomi. El le arată folosul și însemnătatea diferitelor meserii. El observă calitățile solului, face împărțirile agricole ale diferitelor terenuri, el controlează și dă sfaturi. El urmărește pe oameni cu atenție să nu lenevească nici iarna. Pe contravenienți îi pedepsește cu corvezi (lucrări publice) și cu amende. El se amestecă și în afacerile particulare ale locuitorilor. Alte pedepse mai obișnuite erau: arest, bătaie cu bățul și legatul în feare. Așa e notat despre unul, că a fost pedepsit să lăzuiască cinci sfori patrate, fiind că nu avea acoperiș bun la casă și nu-și făcuse gard la curte, nici n'a plantat arbori. Autoritatea primarului era indiscutabilă. Un locuitor din Franzfeld a fost pedepsit cu 45 lovituri de băț, pentru că a insultat pe primar, altul a fost ținut în feare timp de 1 oră din aceeaș cauză. Nu erau cruțate nici femeile. O femeie a fost pedepsită cu 50 lovituri de băț pentru furt.

Aceste instrucțiuni și regulamente sunt însemnate, fiindcă, în parte, ele se mai aplică și astăzi în satele Dobrogene. Turcii nu-și băteau de loc capul cu administrația și viața interioară a satelor.

Cu trecerea Dobrogei în stăpânirea românească se schimbă, însă, și administrația, conform regulamentului pentru administrația interioară a comunelor rurale, introdus în 1884. Regulamentul conține dispoziții relativ la siguranța publică și îndatorirea ce-

tătenilor de a străjui pe rând, relativ la înfrumusețarea comunelor, dând în acest scop primăriei dreptul de a fixa locul și felul clădirilor, mai departe relativ la transporturi și angarale în interes public. Odată cu primarul român a dispărut sau cel puțin s'au redus esențial drepturile și prerogativele primarului german. Totuș în unele comune dăinuiește încă instituția primarului german (der Schulze) deosebit de cel român, recunoscut oficial. Dovadă e și Procesul verbal al comunității catolice din Caramurat dela 1910, intitulat „Imputernicire“ și publicat în întregime de d. P. Traeger l. cit. pag. 157 și urm. Comunitatea arată un puternic simț de solidaritate când prevede nu numai eliminarea din sânul ei a membrilor recalitranti, ci și alte pedepse mai grave: de exemplu, să nu i-se dea unui asemenea membru nici pășune, nici pământ în arendă ș. a.

Școală, biserică, viață sufletească, moravuri și obiceiuri.

Când au plecat coloniștii germani în Rusia, ei aveau școli bine organizate din timpul lui Frederic cel Mare. Dragostea de școală și de învățătură au dus-o cu ei și în Rusia. Nici o colonie nu se întemeia fără ca să aibă și o școală.

Dragostea aceasta de învățătură au adus-o cu ei și în Dobrogea. Din însemnarea lui Malincowsky dela 1863 știm că învățătorul evanghelic din Atmagea era plătit cu câte 2 măsuri (1 măsură = 10 ocale) de grâu și cu câte 3 piastri de fiecare copil; cam tot așa era plătit și cel din Cataloi. Când coloniile prosperau, ele își aduceau învățători din Rusia, din Ardeal, din Svițera, sau chiar din Germania. Și aceștia erau plătiți cu produse naturale. Astfel Louis Horn din Atmagea primia, pe lângă o leafă în numerar de 200 lei, și 2 măsuri de grâu, 2 de cartofi, $\frac{1}{2}$ oca de unt, $\frac{1}{2}$ oca de slănină și pământ pentru sămănătură de 5 măsuri și 3 cărături. De altfel nefăcându-se regulat școală, ce se învăța iarna, se uita vara.

În 1884 începe învățământul românesc. El nu s'a introdus pretutindeni la aceeaș dată. În urma noiei legi, comunele nici nu mai puteau întreține și o școală nemțească deosebită, pe lângă cea românească de stat. Chiar comune mari și bogate, cum e Caramurat, au rămas ani întregi fără învățământ german. În parohiile catolice preotul face și pe învățător. În cele protestante sunt învățători speciali. Parohiile evanghelice nu dau certificat de confirmare nimănui, dacă nu cercetează cel puțin 2 ani școala nemțească. Școala ce se face e destul de primitivă. Nu se învață decât puțin cetit (scris și ortografia aproape de loc), istorioare din biblie și ceva catehism. Din această cauză, când vor să scrie ceva, ei confundă și literele, încât e greu să descifrezi scrisul acestor țărani, aproape analfabeți. Singura școală, bine organi-

zată, datorită între altele Țondației Sofia Luther, e cea din Constanța. Aici s'a dat și se dă atenția cuvenită studiului limbei germane. Din 246 ore pe săptămână, 175 erau rezervate studiului acestei limbi. În 1915/6 erau în total 207 elevi, dintre cari 7 din Germania, 24 din Austro-Ungaria, 8 din Turcia, 4 din Bulgaria, 1 Olandez, 12 din Grecia, 124 din România și 27 fără cetățenie recunoscută. Această școală era subvenționată și de „Reichschulfonds“ cu câte 4000 mărci, iar din 1912 cu câte 4200 mărci pe an.

Libertatea religioasă a fost respectată și în timpul Turcilor și după aceea. O recunoaște și art. 3 din Regulamentul de colonizare al Turciei. Comunitățile evanghelice depind de Consiliul bisericesc superior din Berlin. Acest consiliu a trimis mai întâiu un preot la 1858 în Atmagea și în filialele ei: Ciucurova, Cataloi, Cogeaalac, Tariverde și Ortachioi. Constanța atârna întâiu de Galați, pe urmă de Atmagea. Pastor evanghelic propriu are numai din 1892. De Constanța depind: Cobadin, Cogeaalac, Făcraia, Mamuzlu și Sarighiol; apoi stațiunile: Alacap, Horoslar, Viile noi și Sofular. Conform Regulamentului bisericesc din 1908, sunt parohii sau comunități bisericești deplin organizate și biserici sau case de rugăciuni proprii și simple stațiuni de predică. Administrația bisericească o are un comitet, în care sunt câte 2 reprezentanți din fiecare localitate. Toate aceste organizații sunt subordonate Consiliului bisericesc superior din Berlin, care are dreptul să revoce pe pastor. Fiind multe și foarte risipite aceste colonii, ele sunt greu de administrat. Din această pricină se lătesc sectele. Șvabii erau predispuși spre sectarism încă de acasă, din Germania. Această predispoziție au păstrat-o și în Dobrogea. De aceea sunt aici atât de frecvente confraternitățile religioase (Bruderschaften) al căror scop e aflarea adevărului religios. Mai periculoși pentru pacea și ordinea publică au fost și sunt bapțiștii. Cuibul lor e Cataloi, unde astăzi sunt vreo 200, pe lângă alți 56 evanghelici și 60 aconfesionali sau „sălbatici“, cari nu aparțin nici unei confesiuni religioase. Adventiști sau Sabatani sunt la Viile noi în Constanța și în Sarighiol. Ei nu respectă nici sărbătorile mari ca Paștile și Rusaliile.

Coloniile catolice au fost totdeauna mai de timpuriu și mai bine îngrijite decât celelalte. Tulcea și Malcoci aveau preot încă din 1847. Caramurat și Colilia încă au primit curând. Sub regimul turcesc aceste parohii atârnau de episcopul catolic din Nicopole. Din 1883 ele depind de arhiepiscopia de București. Biserici frumoase și trainice sunt în Tulcea, Malcoci, Caramurat, Colilia și Mangeapunar. O capelă e și în Techirghiol. La catolici sunt foarte active și congregațiile Mariane.

Religioși cum sunt acești coloniști germani, ei citesc cu mare atențieune cuvântul lui Dumnezeu care e Sfânta Scriptură.

Lectura bibliei a imprimat un caracter de seriozitate gravă, de rigiditate chiar, credincioșilor evanghelici mai cu seamă, la cari se constată și un spirit zelotic. Ei opresc dansul, disprețuesc cântecele populare lumești pe care le numesc ștângărești sau de stradă (Schelmen- oder Gassenlieder). Jocul inocent de-a mingea îl consideră necreștinesc. Nu admit nici ciocnirea de păhare cu vin : „Să ai noroc !“ Nici cârciume nu deschid. Lipsesc și societățile distractive și cele sportive. În asemenea condițiuni criminalitatea e disparentă, firește.

La catolici e o concepție mai senină și, ca urmare, se găsesc și moravuri mai omenesti. Ei admit dansul care se face pe rând la casa fiecărei fete. Flăcăii încă vin pe rând cu armonica și cântă.

În urma civilizației înaintate, multe obiceiuri populare au dispărut cu totul din Germania, dar se păstrează încă fidel la țaranii din Dobrogea. De aceea ele merită toată atențiunea, ca un patrimoniu popular vechiu. La Crăciun, de exemplu, în comunele germane catolice, fete îmbrăcate în alb ies cu Sf. Iosif și cu un măgar (doi băeți travestiți astfel), și, intrând din casă în casă, aduc daruri copiilor. Cu ele vine și un Beelzebut pentru a speria pe copiii răi. Acest obicei de a colinda cu un măgar e de origine din Alsacia. (Vezi: Bruno Stehle, Volkstümliche Feste, Sitten und Gebräuche im Elsass in Jahrbuch für Geschichte, Sprache und Literatur Elsass-Lothringens, 10, 218). În Mangepunar pruncul Isus, la Crăciun, e purtat de o fetiță însoțită de alta, care poartă un cap de bou și de unele care aduc coroană și sabie în mână. Intrând în casă ele cântă :

Alle Jahre wieder
Kommt das Christuskind
Auf die Erde nieder,
Wo wir Kinder sind.

În toți anii vine
pruncul Isus
jos pe pământ,
unde suntem noi, copiii.

Kehrt mit seinem Segen
Ein in jedes Haus,
Geht auf allen Wegen
Mit uns ein und aus.

Intră în fiecare casă
cu binecuvântarea sa,
merge pe toate căile
și ne însoțește.

Tret' rein, tret' rein
Du frommer Christ
Gott voller Gnade
Von dem Übel sage.

Intră, intră,
evlaviosule creștin
Dumnezeu plin de milă
să ne mântuie de rău.

Von dem liebsten Jesulein
Der Stern wird sich heben
Zu dir Jungfrau rein.

Dela prea iubitul Isus
steaua se va ridica
la tine, preacurată fecioară.

După cântare întreabă pruncul Isus, dacă copiii din casă ascultă de părinți, apoi le dă daruri. La eșirea din casă se cântă :

Jetzt legen wir alle die Hände
 aufs Blatt
 Und sagen euch alle eine schön'
 gute Nacht
 O Jesulein süß, O Jesulein süß
 Gelobt sei Jesus Christus.

Acum punem toți mâinile pe foaie
 Și vă urăm tuturoara o frumoasă
 noapte bună
 O, dulce Isuse, o, dulce Isuse,
 Lăudat fie Isus Hristos.

Anul nou e sărbătorit de flăcăi cu un colind și urări de bine, apoi cu împușcături și sunete de treascuri. Fiind oprite în timpul din urmă împușcăturile, se pocnește din biciu. În Alsacia încă se colindă și se urează la fel. Prin aceste pocnete și împușcături se crede că e alungat necuratul din sat.

În parohiile catolice din Joia și până în Sâmbăta mare înainte de Paști amuțesc toate clopotele:

Nach Mitten der heiligen Woche
 Ziehen alle Glocken nach Rom,
 Vom Glöcklein der Waldkapelle
 Bis zur Riesenglocke im Dom.

La mijlocul săptămânii sfinte
 Pleacă toate clopotele la Roma,
 Dela clopoțelul capelei din pădure
 Până la clopotul uriaș al catedralei.

În acest timp sacru, signalul se dă cu o scârțâitoare. În Vineria mare, în aceleași parohii catolice doi flăcăi înarmați, însoțiți de un conducător, în paza mormântului Domnului, iar la Rusălii plantează armindenii (Maibaum) și dansează veseli.

La cununie, prietenii mirelui cântă în Caramurat și Măgeșpunar această orăție de nuntă:

Schönes Schätzlein, schönes
 Schätzlein,
 Ei, was hört man von dir?
 Ich hab gehört, du willst heiraten,
 Ach wie schwer fällt das mir.

Frumoasă comoară, frumoasă
 comoară,
 Ce se aude despre tine?
 Am auzit, că vrei să te căsătorești,
 O, ce greu îmi cade.

Heiraten, heiraten,
 Ist gar ein hartes Band.
 Kein Mensch ist auf Erden
 Der es auflösen kann.

Căsătoria, căsătoria
 E o legătură aspră.
 Nu e nici un om pământean
 Să o poată desface.

Auflösen, auflösen,
 Kann es Gott nur allein,
 Den nehmen wir zum Zeugen,
 Dass er Helfer soll sein.

Să o desfacă, să o desfacă
 Nu poate decât singur Dumnezeu,
 Pe care îl luăm de mărturie
 Ca să ne fie ajutor.

Rote Äpfel sind sauer,
 Gelbe Beeren sind süß,
 Und ich hab' dich geliebet,
 Das weisst du gewiss.

Merele roșii sunt acre,
 Boabele galbene sunt dulci
 Și eu te-am iubit,
 O, știi tu bine.

Geliebet, geliebet,
 Was hab' ich davon?
 Mein Herz ist betrübet
 Das hab' ich zum Lohn

Iubire, iubire,
 Ce-am profitat?
 Inima mi-e turbure,
 Aceasta mi-e răsplata.

Wenn ich und mein Schätzelein
Von einandergehen müssen,
So müssen zwei harte Stein'
Wasser lassen fliesen.

Dacă eu și comoara mea
Trebue să ne despărțim,
Atunci două pietre aspre
Trebue să izvorască apă.

Dort steht er am Berge,
Schaut traurig zurück,
Ei, was hat er gelassen
Das irdische Glück

Acolo stă pe munte
Se uită trist înapoi,
Ei, și-a părăsit
Fericirea sa pământească.

După această orăție de nuntă urmează câteva detunături de pușcă, întocmai ca la anul nou.

În parohiile evanghelice invitația la nuntă o face un conăcar (Hochzeitsbitter), împodobit cu panglici pestrițe și cu un băț înfrumusețat tot așa. El începe așa :

Ich komme hereingeschritten,
Hätt' ich ein Pferd, käm ich geritten.

Eu vin mergând pe jos,
De-aș avea cal, aș veni călare.

Domnișoarele de onoare (die Brautmädels) poartă coroane de flori pe cap, iar pe spate numeroase panglici. Cavalerii de onoare (die Brautjungen) au flori și panglici la pălărie.

Momentul cel mai dramatic al cununiei este când mama sau nănașa miresei îi ia coroana de flori de pe cap, simbolul virginității. Atunci întreaga asistență cântă următorul cântec de despărțire de părinți și de fetie :

S'ist mir auf der Welt nichts lieber
Als mein Stübchen wo ich bin.
Denn es wohnt ihm gegenüber
Eine so schöne Nachbarin.

Nu mi-e nimic mai drag pe lume
Decât odaia unde sunt.
Pentru că locuiește față în față
O vecină atât de frumoasă.

Spielet auf, ihr Musikanten,
Spielet auf ein Lied so laut,
Denn ich seh' vor Augen stehen
Eine so schöne, zarte Braut.

Cântați, lăutari,
Cântați cu tărie un cântec,
Pentru că văd înaintea ochilor
O frumoasă, gîngășă mireasă.

Und der Bräutigam steht daneben
Und ist mit goldenem Band geziert
Und dem Vater war's ein Leben
Weil er so schön war ausstolziert.

Și mirele stă lângă ea
Și e împodobit cu legătură de aur
Și tatul se bucură
Pentru că a fost împodobit așa frumos.

Und die Mutter tut sich kränken,
Kränken tut sie sich so sehr,
Weil sie das Kind so schwer erzogen,
Zart an ihrer Herzensbrust.

Și mama se supără
Se supără foarte mult,
Pentru că ea a crescut copilul
Gîngăș la sânul ei iubitor.

Und der Vater tut sie trösten,
Trösten tut er sie so sehr.
Dann wird Gott seinen Segen geben
Wenn man ihn recht bitten tut.

Și tatăl o mîngăie,
O mîngăie foarte mult.
Dumnezeu își va da binecuvîntarea
Dacă va fi bine rugat.

Cîntecul acesta se aude la fel și în parohiile catolice. În acestea însă se mai adaogă și alt cântec, precum urmează :

Merkt auf, ihr Christen was ich euch
erklär'
Merkst auf mit Fleiss : wo kommt der
Ehestand her ?
Den Ehestand hat kein Mensch
erdicht'
Gott selber hat ihm eingerichtet' —
Im Paradies, im Paradies.

Als Gott den Adam erschaffen hat,
Gab er ihm ein, auf dass er schlief
Er nahm eine Ripp' aus Adams Leib
Und bildet daraus die Eva, sein Weib
Setzt ein die Eh', setzt ein die Eh'.

Der Ehestand ist ein fester Schluss
Und macht auch viel Verdruss.
Man muss sich geben geduldig drein
Muss denken: Es muss gelitten sein,
So lang Gott will, so lang Gott will.

Der Ehestand ist ein festes Band,
Muss gebunden sein durch Priesters
Hand.
Und niemand darf sich wagen dran
Der dieses Band auflösen kann
Der Tod allein, der Tod allein.

După ce i s'a luat coroana, mireasa părăsește sala de dans și lapadă haina cea albă de până atunci, apoi în altă haină ea se întoarce și dansează mai departe. Obiceiurile și cântecele acestea sunt și în Oberpfalz. Evangelicii, în deosebire de catolici, cântă și la ocaziuni de acestea mai mult numai cântece religioase.

După înmormântări se fac pomeni. E vechiul „Totenopfer“ germanic, împotriva căruia zădarnic a luptat biserica creștină și autoritățile Statului.

Sunt și multe superstiții.

De exemplu: credința în vrăji și în farmece, descântarea bolilor, strigoi și a. a. Dacă un copil are cărcei sau convulsii, atunci se arde o bucățică de panglică dela nuntă și cenușa aceea, amestecată cu apă, i se dă copilului s'o bea. — La tuberculosă, bolnavul trebuie să se scoale într-o Vinere în tăcere, să se ducă după ușă, să ridice brațele sus spre colțurile casei și, balansându-le încoace și încolo, să strige :

Der Zimmermann hat's Maass verloren
Und ich auch.
Der Zimmermann will's Mass wieder
haben

Und ich auch
Gottvater, Gottsohn, Gottheiliger Geist.

Insemnați-vă, creștini, ce vă spun,
Insemnați-vă de unde vine căsătoria ?

Căsătoria n'a iscodit-o un om.

Dumnezeu însuși a rânduit-o
În paradis, în paradis.

Când Dumnezeu a creat pe Adam
Îl făcu să adoarmă.
Î-a luat o coastă din trup
Și zidi din ea pe Eva, soția lui,
Întemeie căsătoria, întemeie căsătoria.

Căsătoria e o legătură strânsă
Și pricinuește multă supărare
Trebuie suportată cu răbdare
Trebuie să cugeți : E nevoie să suferim
Cât vrea Dumnezeu, cât vrea
Dumnezeu.

Căsătoria e o legătură tare
Trebuie legată de mâna preotului.

Și nimeni n'are voie să se atingă de ea
Cine poate desface această legătură,
Moartea, singură, moartea singură.

Dulgherul a pierdut măsura
Și eu asemenea.
Dulgherul vrea să aibă iarăș
măsura

Și eu asemenea.
Dumnezeu tatăl, Dumnezeu
fiul, Dumnezeu Duhul Sfânt

Dacă această invocațiune nu folosește întâia dată, ea trebuie să se repete în trei Vineri după olaltă.

Impotriva frigurilor, Joi seara se leagă o lăgătură albă pe corpul bolnavului. Vineri această legătură se ia și se așează pe un pom, recitându-se :

Guten Morgen Pflaumenbaum,
Ich glaub' dir.
Siebenundsiebzigerlei Fieber plagt mir,
Der erste Vogel, wo auf dich tritt,
Der mein Fieber mit sich ritt
Gottvater, Gottsohn u. s. w.

Bună dimineața, prunule,
Eu am credință în tine
Friguri de 77 de feluri mă chinue
Întăia pasere cese așează pe tine.
Să ducă friguriile mele cu sine
Dumnezu tatăl, fiul ș. a. m. d.

Obiceiul există și în Germania la Șvabi.

Impotriva pecinginei se rostesc versuri sacramentale ca acestea :

Heute ist Sonnabend, aller Juden
Sabattag
Kein Schweinefleisch essen sie nicht,
Kein Bein brechen sie nicht.

Astăzi Sâmbată, șabasil tuturor
Evreilor
Ei nu mănâncă carne de porc
Ei nu rup nici un os.

Dacă copiii sunt răi și plâng mult, îi duc în cotețul găinilor și aici îi ridică până la cătuși, unde dorm găinele.

Despre strigoi se crede că umblă noaptea și apasă pieptul oamenilor, împiedicându-le răsuflarea. Unei femei din Caramurat i-ar fi băut tot laptele din țâțe.

Potcoava, aducătoare de noroc, caracteristică în pragul casei Românilor și Nemților din Germania, la coloniștii din Dobrogea nu se găsește.

Cântece populare.

Cântecul popular e de cea mai mare însemnătate pentru viața suflătească a unui neam. Câtă vreme există un cântec popular, există și un suflet, un izvor nesecat de acțiune și de inspirațiune; iar când a murit cântecul, lânzește și moare și sufletul. Sufletul unui neam, însă, nu e numai principalul element constitutiv, de viață națională ci și legătura cea mai trainică între fiii aceluiaș neam. Sub acest raport, cântecul e mai prețios decât graiul însuși. Sunt atâtea persoane în străinătate care vorbesc foarte bine limba noastră sau o altă limbă și totuș sunt cu desăvârșire înstrăinate de noi, fiindcă nu ne cântă cântecele, nu ne înțeleg durerile și aspirațiunile noastre cele mai tainice. Prin urmare, criteriul cel mai sigur al naționalității rămâne cântecul. Odată pierdut, nimic nu-l mai poate învia: nici școala, nici asociațiile muzicale și corale, nici un mijloc artificial. Are dreptate, deci, poezia populară românească atunci când stabilește o legătură atât de strânsă între cântec și suflet :

Cântă-mi, mândro, cântecul,
Că mi-e drag ca sufletul.

În cazul concret, de care ne ocupăm, cântecul popular mai are și altă importanță. El arată nu numai regiunea germană de unde au plecat la început acești coloniști, ci și momente din trecutul lor destul de sbuciumat. Acest din urmă punct de vedere a fost cu totul neglijat de cercetătorii de până acum ai cântecului popular. Domnul *Paul Traeger* a descoperit cântecul: „Auf ihr jungen, deutschen Brüder“ („Sculați, tineri frați germani“), care nu se găsește în nici o culegere de poezii populare germane.

Cântecele populare nemțești din Dobrogea sunt flori sălbatice, neîngrijite de nimeni. Nimeni n'a cules arii sau texte din aceste cântece. Unele sunt vechi, cu reminiscențe foarte arhaice, din secolele 15 și 16, ce nu se mai potrivesc cu împrejurările vieții actuale. Din 95 cântece populare, cunoscute de domnul P. Traeger în Dobrogea, abia 12 sunt de origine cultă. Dar și între aceste 12 sunt unele ce nu se cunosc nici în Germania, mai ales cântece patriotice de: Maler Müller, Schubart, Pfeffel, Graf Fr. Leopold Stolberg, Joh. Rud. Wyss, Kaspar Friedrich Lossius, Fr. L. Bührlen, Samuel Fr. Santer, Theodor Körner, Max von Schenkendorf. Lipsesc, în schimb, cântece din cele mai cunoscute astăzi de toată suflarea germană ca: Loreley de Heine, In einem kühlen Grunde de Eichendorff, Steh'ich in finstren Mitternacht de Hauff, So leb denn wohl du stilles Haus de Raimund. — Ultimii emigranți din Rusia au adus cu ei: „Cântecul emigrantului“ (Auswandererlied) de Sauter și „Lacrimi, lacrimi am vărsat“ (Tränen, Tränen hab' ich viel vergossen) de Hofmann von Fallersleben.

În comunele evanghelice din Dobrogea, ca și în general la protestanți, există un spirit zelotic foarte ostil cântecelor populare pe care le numesc „ștregărești“ și „de stradă“. În cele catolice e un spirit mai larg, mai tolerant, mai generos, în această privință. D. P. Traeger spune că, intrând în școala primară din Caramurat și întrebând pe copii ce alte cântece mai cunosc în afară de cele învățate în școală, după un moment de răzgândire copiii au cântat cu toții cântecul popular erotic: „E timpul să ne culcăm“ ('S ist Zeit, 's ist Zeit zum Schlafengehen). Intr'o comună evanghelică nu se poate închipui așa ceva. Caracterul arhaic al acestor cântece se observă, atât în text, cât și în melodie. Timpul nu le-a lustruit de loc. Melodiile înseși sunt monotone și stridente. Din cântecul melodic al Rușilor și Românilor acești coloniști n'au învățat nimic, precum recunoaște și d-l P. Traeger. Sunt caracteristice refrenele și strigătele: „Ei-ei, io-io, oho“ și a. la care țin foarte mult.

După conținut, cele mai multe cântece populare sunt de dragoste. Norocul și nenorocul în dragoste, despărțirea, părăsirea,

dorul, durerea pentru moartea sau infidelitatea persoanei iubite ș. a. sunt subiectele acestor cântece. Sunt însă și poezii epice, cântece bătrânești, balade cu istorii de iubire ale cavalerilor și vânătorilor. Așa e cântecul cavalerului Eduard și al iubitei sale Ida, pe care îl reproducem și noi mai la vale, atât în originalul nemțesc, cât și în traducere românească. Apoi: „Odată în frunzișul întunecos al grădinei“ „Eu stam pe un munte înalt“ (Ich stand auf hohem Berge), amintită și de Goethe ca existentă în Alsacia la 1771. E și un cântec istoric din războiul de moștenire al Bavariei: „Împărate Iosif, mai vrei?“ (Kaiser Ioseph, willst du noch?) și unul foarte recent, din războiul din urmă, despre lupta dela Turtucaia (Schlacht bei Tutrakan), pe care încă îl reproducem aici, deși domnul P. Traeger se temea să-l publice pentru a nu cauza ceva rău, prin aceasta, coloniștilor. E de remarcat că nu există la acești coloniști cântece de beție (Trinklieder), fiind un popor foarte treaz și cuminte. Și aceasta încă dovedește cât preț trebuie să punem pe vorbe ca: „a luat luleaua neamțului“.

Analizând cântecele populare nemțesti, în număr de 22, din Cogealac, Făcra și Mangeapunar, după conținut (oameni, localități, împrejurări) și după dialect, se constată că toate sunt din Germania de Sud și, anume din Pfalz, unde se găsesc 20 din ele; în Hessen 18; în Șvabia 14; în Alsacia 6. Din aceste 22 cântece abia 9 se găsesc și în provinciile Germaniei de Nord. Iată cum confirmă cercetările linguistice și folklorice rezultatele cercetărilor istorice. Coloniștii catolici din Dobrogea sunt originari din Pfalz și anume din împrejurimile Heidelberg-ului, adică din Pfalz-ul de Baden și Rhein. Pe lângă 56 cântece populare culese personal de d-l P. Traeger, D-sa a întrebuințat și culegerea de 39 cântece lumești, făcute în 1915 de Arthur Byhan la acești coloniști germani din Dobrogea.

Din cele mai multe reținem aici următoarele:

Ritter Eduard.

Einst in Gartens dunklem Laube
Sassen treu zwei Hand in Hand,
Ritter Eduard neben der Ida
Schlossen treu ein festes Band.

Ida weinte, Eduard tröst sie.
Ida lässt das Weinen sein
„Wenn die Rosen wieder blühen,
Werd' ich wieder bei dir sein.“

Und er zog bei Mondes Schimmer
In die Schlacht fürs Vaterland
Und gedachte oft an Ida,
Wenn der Mond am Himmel stand.

Cavalerul Eduard.

Odată în întunecosul frunziș al grădinei
Sedeau doi inși mână în mână:
Cavalerul Eduard lângă Ida
Legă cu credință o legătură strânsă.

Ida plângea, Eduard o mângăie.
Ida încetează a mai plânge.
„Când iarăș vor înflori trandafirii,
Voiu fi din nou la tine.“

Și el plecă la lumina lunei
În războiu pentru patrie
Și se gândia deseori la Ida,
Când luna se înălța pe ceriu.

Als ein Jahr, ein Jahr verflossen
Und die erste Knospe brach,
Kommt der Ritter in den Garten
Wo zuletzt er Ida sah

Dupăce trecu, trecu un an
Și crăpă cel dintăiu mugur,
Vine cavalerul în grădină,
Unde văzu mai pe urmă pe Ida

Was erblickte er von ferne ?
Einen grossen Hügel stehn,
Und auf Marmor stand geschrieben
„Oben wirst mich wieder sehn.“

Ce văzu de departe ?
Ridicându-se o movilă mare
Și pe marmoră era scris :
„Sus tu mă vei revedea.“

Darauf zog er in das Kloster
Legte Helm und Pausen ab
Und gedachte oft an Ida
Wenn der Mond am Himmel stand.

Apoi se duse la mănăstire,
Lepădă coif și scuturi
Și cugeta deseori la Ida,
Când luna se înălța pe ceriu.

Treubruch

Du Tor, du brichst den Schwur
der Treue
Du liebest mich schon lange Zeit
nicht mehr
Hab' nur Geduld, es trifft dich
einst die Reue
Dann schlägt dein Herz von lauter
Vorwürf schwer.

In der Blüte meiner schönsten
Jahre
Gab ich mich zum Opfer für dich hin.
Du raubest mir die Unschuld samt
der Tugend
Spott und Hass war höchstens mein
Gewinn.

Die Liebe hast du mir geschworen
Du nahmest Gott zum Zeugen für
dich an
Na, ist deine Liebe schon ganz
verloren ?
Und seht, wie sich der Mensch
verändern kann.

Ich will nicht mehr mein Herz
verschenken
Weil ja die Liebe nicht mehr
möglich ist.
An dich will ich solange denken,
Bis einst der Tod mein nasses
Auge bricht.

Infidelitate

Nebun, tu calci jurământul credinței
Tu nu mă mai iubești de mult.
Ai numai răbdare, te va ajunge
căința
Atunci ți se va rupe inima de greu-
tatea remușcărilor.

In floarea anilor mei celor mai
frumoși
M'am oferit jertfă ție.
Tu mi-ai răpit nevinovăția și
virtutea
Bațjocura și ura mi-a fost, cel
mult, răsplata

Mi-ai jurat iubire,
Ai chemat pe Dumnezeu mărturie
Ei bine, s'a perdut cu totul iubirea
ta ?
Vedeți cum se poate schimba omul.

Eu nu vreau să-mi împart inima,
Pentru că iubire nu mai e cu putință.
La tine vreau să cuget atâta,
Până când moartea-mi va închide
ochii plânși.

Schlacht bei Tutrakan

Wer ist bei Tutrakan ausgerissen
Und hat die Munition weggeschmissen
Wer ist bei Tutrakan durchgebrannt
Und gleich bis nach Topraisar
gerannt ?

Lupta dela Turtucaia

Cine a tulit-o la fugă la Turtucaia
Și a asvârlit muniția ?
Cine a fost pârjolit la Turtucaia
Fugind îndată până la Topraisar ?

Ja, die Romäner, ja, die Romäner,
Ja die Romäner mit Hurra!

In Topraisar gibts auch keinen Halt
Weil die deutsche Artillerie

fürchterlich knallt

Dann heisst es wiederum durch-

gebrannt

Und gleich bis nach Babadag

gerannt

Ja die Romäner, ja die Romäner,

Ja die Romäner mit Hurra!

Da, Românii, da, Românii
Da Românii cu strigăte de ura!

Nici la Topraisar nu e oprire,
Pentru că artileria germană bate

îngrozitor

Apoi iarăș se cheamă pârjoliți

Și fug îndată până la Babadag.

Da, Românii, da, Românii

Da Românii cu urale!

(Vezi „Bilder aus der Dobrudscha“, Constanța 1916—1919, pag. 191.)

Trübsinn

Ist alles dunkel, ist alles trübe,
Dieweil mein Schatz eine andere

liebt

Ich hab' geglaubt, er liebet mich

Aber nein, aber nein, er hasset mich.

Mahnire

Totul e întunecos, totul e trist,

Pentru că odorul meu iubește pe

altcineva

Eu am crezut, că mă iubește pe mine

Dar nu, dar nu, el mă urăște.

(Vezi: *Paul Traeger*, Die Deutschen in der Dobrudscha. Stuttgart 1922
Ausland und Heimat-Verlag, pag. 201, 202 și 206).

Incheiere și câteva rectificări.

Coloniile germane din Dobrogea, precum am văzut, au început să se așeze pe la mijlocul veacului trecut (1840) și s'au așezat definitiv pe la sfârșitul aceluiași veac (1891). Migrațiunile durează, deci, timp de 50 de ani. — Din întâia perioadă avem coloniile: Tulcea, Malcoci, Atmagea, Cataloi și Ciucurova. Din a doua perioadă sunt: Cogeașlac, Tariverde, Făcria, Caramurat, Colilia, Constanța și Cogeașlia. În sfârșit din a treia perioadă ne-au rămas, pe lângă coloniile mai însemnate: Cobadin și Sarighiol, și câteva elemente sporadice la: Mangalia, Caracicula, Osmancea, Osmanfacă și Viile noi la Constanța. — Am văzut că acești coloniști au o bunăstare materială înfloritoare, se sporesc normal, sunt viguroși și sănătoși și, în multe privințe, ei iau înainte chiar elementului conducător al provinciei Românilor. Popor de țărani, acești coloniști au păstrat și păstrează mai fidel chiar decât frații lor Germani din patria-mamă: moravuri, obiceiuri, cântece și cultură, părțile cele mai alese ale patrimoniului lor strămoșesc.

În urmare, oricine poate vedea, cât temei trebuie să punem pe cele mai multe acuzațiuni ce ne aduce domnul *Paul Traeger* în cartea sa despre Nemții din Dobrogea, citată mai înainte, din care am reținut și noi cele mai multe date și informațiuni în lucrarea de față. De dragul adevărului și al dreptății, ținem să rectificăm anumite greșeli și să punem la punct anumite chestiuni.

Astfel e fundamental greșit D-sa atunci când ia în nume de rău Statului nostru colonizarea de veterani și de Mocani pe terenul rămas liber după colonizarea Germanilor. (Vezi cele scrise de D-sa la pag. 107 despre Sarighiol ș. a.). Dacă Statul nostru ar fi depozitat și alungat din țară pe coloniștii germani, cum a făcut guvernul prusac cu Polonii din Posen, ar fi avut, poate, cuvântul să protesteze. Dar câtă vreme Statul nostru încearcă să se afirme și prin opera aceasta de colonizare, legal și cinstit, cine poate să-i reproșeze ceva? De altfel se știe din vechime: „Salus rei publicae summa lex esto.“

Tot atât de greșit e D-sa, când vorbește despre tendințele sistematice de romanisare ale guvernelor noastre (p. 216). În privința aceasta mai curând trebuie să fim învinuiți de indolență decât de intoleranță. O statistică recentă dovedește că în provinciile de curând alipite la sânul țării-mame numărul publicațiilor periodice minoritare este cu mult mai mare decât al celor românești. Tot astfel este, relativ, și numărul școalelor minoritare, în particular germane. Dacă guvernele noastre ar avea tendințe de romanisare cu orice preț, n'ar fi dat voie să se organizeze, ani de a rândul, la Sibiiu și în alte centre, cursuri universitare germane cu profesori aduși dela Berlin, Leipzig, ș. a. După încercările neizbutite ale altora (Unguri, Englezi și de ce nu? Germani) noi găsim că e inutil să mai experimentăm cu alchimia aceasta. N'am luat, deci, și nu vom lua în nume de rău compatrioților noștri germani, când în formele cuvenite, își manifestă sentimentele lor naționale, fie că felicită pe Kaiser, fie că contribuie cu obolul lor pentru crucea roșie germană, sau pentru alte scopuri naționale. Putea, deci, d. P. Traeger prea bine să publice listele de contribuire ale acestor concetățeni ai noștri pentru crucea roșie germană și în războiul din urmă, fiind încredințat că n'are să li se întâmple nici un rău contribuenților. Noi știm că dragoste cu sila nu se poate.

Mai nostim e D-sa și unii scriitori germani, când vorbesc de persecuții și șicane din partea administrației românești, compusă în cea mai mare parte din funcționari evacuați din Basarabia după tratatul dela Berlin, oameni de „strânsură“ (ein wahres Gesindel, p. 101). Să nu uite d. Traeger și connaționalii săi că această administrație de strânsură a construit podul Regele Carol I peste Dunăre la Cernavoda, că ea a modernizat micul și neînsemnatul port maritim Kjustendje în portul Constanța de astăzi, cu silozuri și magazii uriașe, de mărfurile cărora s'au bucurat foarte mult biruitoarii germani în Septembrie 1916, („die reichen und kostbaren Vorräte dieses riesenhaften Warenstapelplatzes“. Vezi „Bilder aus der Dobrudscha“ herausgegeben von der deutschen Etappen-Verwaltung in der Dobrudscha in eigenem Velag, Constantza 1918, p. 330). Să nu uite apoi d. P. Traeger

și tovarășii săi că, dintre oamenii aceștia de „strânsură”, s’a ales un Ioan Bănescu, învrednicit în calitatea lui de revizor școlar nu numai de prietenia oamenilor mari ai noștri, ci și de aceea a savantului antropolog elevetian E. Pittard. Despre faptele lui ca primar al Constanței (primărie, poștă, cazinou comunal, biserica Adormirea Maicei Domnului, cartierul românesc, linia ferată Constanța-Mamaia și Portul Constanța) s’a putut convinge și d. Traeger, ori cât de grăbit și preocupat de alte probleme ar fi fost, în timpul petrecut la Constanța.

Și fiindcă D-sa își încheie cartea constatând situația politică nefavorabilă a acestor connaționali ai săi și prognosticând că cei mai mulți vor emigra în America, noi ținem să arătăm că de astă dată nu se adevăresc cuvintele D-sale. Coloniștii germani din Dobrogea nu se duc peste ocean, fiindcă se simt bine în țărișoara aceasta. Mult hulitul Stat român, cel cu administrația atât de păcătoasă, a publicat — s’află aceasta și d. P. Traeger și consoții — Decretul-lege 4236 din 6 Octombrie 1919 pentru trimiterea coloniștilor austro-ungari și germani în drepturile lor anterioare legilor excepționale rusești în „Monitorul Oficial”, București, No. 15 din 23 Aprilie 1922.

Et nunc gentes erudimini...

Ion Georgescu

Profesor la liceul „Mircea cel Bătrân”
Constanța.

ooooo
ooooo

FATA MORGANA

Din Reggio pân'la Messina,
Sub razele ferbinți de soare,
Plutesc casteluri și palate
Pe valurile mișcătoare.
Pilaștri dantelați, ogive,
Acoperișuri și terase
Răsar, ca dintr'o altă lume,
Din fundul mării zgomotoase ;
Și catedrale și cupole,
Strălucitoare de lumină,
Se perd cu fruntea lor înaltă
În zarea cerului senină.

*

Dar e de-ajuns un nor să treacă
De-a curmezișul peste mare,
Ca tot ce-a plăsmuit, o clipă,
Frântura razelor de soare
Și-a coborât Fata Morgana
În lumea 'nchipuirei noastre
Să se destrame, ca o pânză,
Din înălțimile albastre ;
Iar pe strâmtoarea frământată
De vântul răcoros al serii
Să treacă valurile rânduri
Spre largul nesfârșit al mării.

*

Viața sufletului nostru,
În sbuciumata-i alergare,
Are și ea întotdeauna
Halucinantă seducătoare:
Însetoșați de idealuri,
Întruchipăm din țărână îngeri,
Și îngerilor le dăm viață,
Și dăm vieții lor răsfângeri

De frumuseți neasemănate,
De duiosie, de simțire, —
Și-apoi iubim copilărește
Nebuna noastră 'nchipuire.

*

Dar după cum mirajul falnic,
Care plutește peste mare,
Când raza nu-l mai luminează
Se prăbușește și dispare, —
Așa nălucile de-o clipă,
Pe care sufletul le chiamă
Din adâncimi misterioase,
Ca niște visuri se destramă
Și îngerii rămân țărână, —
Pe când viața, solitară,
Rostogolește spre Nirvana
Dezamăgirea ei amară.

*

Ah! pentru ce n'avem puterea
Să reținem, cristalizate,
Halucinările superbe,
Vedeniile adorate,
Și să eternizăm secunda
În care se încheagă visul...
Am coborâ pe lumea asta
Din ceialaltă — Paradisul.
Dar poate-atât noroc nu este
Îngăduit de legea Firei, —
Poate ne-ar obosi chiar însăși
Monotonia fericirii.

Rozmarin

o o o o o o o o o o o
o o o o o o o o o o o

ILUZIA

Afară e noapte... Pe geam luna plină
Pătrunde'n odaie cu slaba-i lumină, —
Și discul ei palid, trecând printre nouri,
Pe jos zugrăvește ciudate tablouri.

Tăcere-i afară, tăcere-i în casă,
Și fruntea-mi, greoaie, pe mână se lasă, —
Iar gândul mă fură, pribeagul meu gând,
Drumețul ce merge, zimbînd și plîngînd.

Trăesc din nou iară viața trăită:
O văd mai frumoasă și mai fericită,
Trăesc și viața ce am de trăit,
Cu gândul, tovarăș pribeag și iubit.

....Tăcere!... De suflet iluzia prinde...
Un zimbet o naște, un dor o aprinde,
Un vis o mărește — și crește mereu
Iluzia scumpă din sufletul meu.

O văd luminoasă ca raza de soare,
Zglobie ca unda pe val călătore,
Cu-aripi diafane ce flutură'ncet, —
Ușoară ca gândul ușor, de poet.

Și'n sboruri clădește, în sute de fețe,
Miraj de casteluri, cu turnuri mărețe,
Grădini nesfârșite, cu mii de cărări,
Scăldate în valuri de-azur și cântări.

Prietenă scumpă, tovarășă bună,
De-o clipă cu dânsa trăiesc împreună
O lungă vecie de sfinte simțiri,
Pe-o lume de visuri, de dulci năluciri.

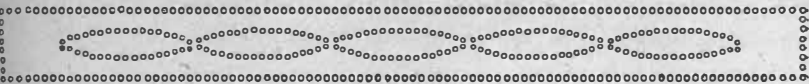
....Dar... iat-o, mă lasă, ușor se desprinde,
Aripi diafane spre ceriuri întinde, —
Și zboară, se duce, se duce mereu
Iluzia scumpă din sufletul meu.

O văd mai departe — și tot mai departe..
Se pierde... Abisul de ea mă desparte :
Un fulg ce dispare în nemărgenit,
Un son ce se stânge încet, liniștit...

....Iar eu rămân singur... Pe geam luna plină
Pătrunde 'n odaie cu slaba-i lumină, —
Și discul ei palid, trecând printre nouri,
Pe jos zugrăvește ciudate tablouri.

Rozmarin

OMUL ȘI MAREA

Trad. din BAUDELAIRE

Om liber ! totdeauna te-ai îndrăgit de mare,
E propria-ți oglindă pustiu-i solitar.
Pe tine te contempli aievea în vâltoare,
Și sufletu-ți întocmai ca valu-i de amar.

În sânul umbrei tale îți place să te pierzi,
S'o strângi cu drag în brațe, cu ochii s'o desmierzi,
Și inima ta uită că-i pradă disperării,
La plânsetul sălbatic, sfâșietor al mării.

Sunteți de o potrivă de mûți și 'ntunecați,
Om ! nimeni nu-ți cunoaște imensa adâncime !
O ! mare ! cine știe comorile-ți intime ?
Cu-atâta gelozie secretul vi-l păstrați.

Și totuși, iată veacuri, de când cu îndârjire
Și fără remușcare și milă vă luptați.
Atât de mult vă place eterna nimicire,
O ! luptători deapururi ! O ! frați neîmpăcați !

Gr. Sălceanu

[illegible]

Trad. din P. VERLAINE

Aducerile-ămintе, ce vor cu mine? Toamna
 Făcea să sboare sturzul prin aerul mornit
 Și soarele c'o rază tăcută străpunsese
 Îngălbenitul codru de vânturi pustit.

Mergeam așa de singuri, cu ochii în pământ,
Mergeam tăcuți, cu părul și gândurile 'n vânt.
Deodată asupra-mi ochii de foc și-i pironi:
„Ce zi fu mai frumoasă în viața ta?” șopti

Cu glas-u-i fraged, dulce, sonor, catifetat.
Un zâmbet plin de taină răspunsul i l-a dat
Și mâna ei cea albă i-o sărutai, sfios.

— Ah! cele dintâi roze, cât sunt de parfumate!
 Și ce plăcut răsună, ce dulce și duios
 E 'ntâiul „da” ce iese din buzele-adorate.

Gr. Sălceanu

COASTA DE RĂSĂRIT A CONSTANȚEI

Malurile de răsărit ale orașului Constanța se surpă. De multe ori s'a dat alarma de locuitorii păgubiți în avutul lor; presa s'a făcut ecoul acestor plângeri motivate și, în cele din urmă, chestiunea a fost ridicată și în Parlamentul țării. De vr-o 20—30 ani încoace o stradă întreagă, cu clădirile ce o mărgineau, s'a năruit pe râpi. Cealaltă latură a străzii oferă privirii aspectul unor ruine sau a unor clădiri, unele destul de frumoase, gata să se nărue și ele în curând. Orașul se îngustează mereu din această parte, lăsând sub râpi mormane de maluri dărâmate, amestecate cu moloz de clădiri. Acolo unde ar trebui să se întindă alei și grădini și vile, în genul colțului din spre cazinou, care să încante ochiul și să trezească admirația celui ce plutește pe mare, ca și mulțumirea celor ce vin să-și înviioreze sufletele într'un cadru frumos de natură, se ridică, dimpotrivă, ruine și maluri informe, cele mai urâte, fără exagerare, de pe tot litoralul românesc.

Evident, această stare de lucruri nu mai poate dura.

Oamenii cu grije de viitorul și frumusețea Constanței au ridicat problema „*consolidării malurilor*” încă înainte de războiul cel mare; ba chiar s'a trecut și la realizarea ei de fapt. Urmele acestei consolidări se văd și azi în digul de piatră care, acolo unde a fost pus, nici pe departe nu corespunde scopului pentru care a fost ridicat. Malurile au continuat să se dărâme și orașul să se ruineze; iar digul nici măcar n'a înlesnit în deajuns sedimentarea micului golf închis de el, pentru câștigarea de spațiu mai larg acestui oraș strâmtorat.

Pentru aceea, un studiu mai atent al râpelor mării, a naturii lor geologice, a circulației apei subterane și, în genere, a cauzelor care determină surparea malurilor, se impune ca necesar.

Coasta de răsărit a Constanței, dela capătul de S. al plâjii Mamaia până la hotel Carol, imită grosso modo țărmul Dobrogei meridionale. Ea înaintează în linie aproape dreaptă dela Nord la Sud, desenând o serie de golfuri largi, puțin intrate în uscat, cu plăji folosite pentru băi și un număr de capuri stâncoase, care marginesc aceste golfuri. Cauza acestui contur de țărm stă

în adâncimea sau înălțimea temeliei de piatră, care se găsește la baza peninsulei orașului, față de nivelul mării. Acolo unde stratele mai rezistente ale calcarului sarmatic apar în temelie peste nivelul mării, valurile își îndeplinesc mai cu greu opera lor de abraziune, iar coasta înaintează în apă câte un cap stâncos; pe când acolo unde calcarul de temelie s'a aflat mai jos ca nivelul mării, abraziunea a scobit golfuri largi și nisipoase în materialul sfărâmicios și puțin rezistent al argilei suprapuse.

Prin urmare, coasta de răsărit a Constanței nu se prezintă peste tot la fel. Ea se poate împărți în două secțiuni bine distincte și foarte caracteristice prin formele ce le oferă privirii, ca și prin agenții diferiți care le modelează. Și anume:

1. De la hotel Carol până la biserica grecească predomină tipul de țărm stâncos.

2. De la biserica grecească până la plaja Mamaia avem tipul de țărm argilos.

O analiză mai amănunțită a celor două tipuri ne va duce la concluzii diferite asupra formelor, agenților de modelare și asupra modului de consolidare al malurilor corespunzătoare.

1. *Țărmul stâncos* mărginește spre răsărit mai mult ca jumătate din partea peninsulară a orașului. Această peninsulă se întinde dela Cazinou până la „Grand Hotel“, lângă care s'a și desgropat „poarta măcelarilor“ din vechea cetate greco-romană Tomis. Orașul antic, cel puțin în cuprinsul zidurilor sale, ocupa numai această parte de uscat. După obiceiul elin, coloniile grecești, din nevoia siguranței față de atacuri, se ridicau pe insule și peninsule, adică în locuri mai bine apărate de natură. La Tomis, Milesienii au găsit actuala peninsulă, ceva mai largă pe atunci, însă nu cu mult. Ea este singura de pe tot litoralul românesc, după Caliacra, unde uscatul înaintează mai adânc în mare. Existența și persistența ei se datorește, precum s'a spus, temeliei sale de calcar sarmatic. Această rocă, mai rezistentă decât celelalte roce care formează subsolul orașului Constanța și, în acelaș timp, ridicată cu câțiva metri peste nivelul mării, a oferit o bună pavază împotriva valurilor, asigurând peninsula pentru un timp îndelungat.

De altă parte, din săpăturile făcute în cuprinsul orașului vechiu, ca și din secțiunea malurilor, se vede bine că aci, peste stâncă sarmatică, se așterne deadreptul loessul (lutul galben), sau, pe alocuri, și pământul de umplutură amestecat cu sfărâmături din clădiri mai vechi. Loessul însă, ca și pământul de umplutură, sunt terenuri poroase, care lasă ca apa de infiltrație să meargă la adânc, până la stâncă, și apoi să se scurgă spre mare printre crăpături, care străbat roca sarmatică în toate sen-

surile. De altfel multă apă de infiltrație nici nu există în această parte a orașului, relativ bine pavată și canalizată și nici efectele eroziunii sau disolvării subterane nu pot fi însemnate, mai ales că și fața peninsulei nu se ridică, în partea de jos, la mai mult de 6—7 m., iar în partea de sus la mai mult de 16—20 m. peste nivelul mării. Avantajul cel mare al acestei părți din oraș este și faptul că, între stânca sarmatică și stratul de pământ de deasupra lipsește argila impermeabilă, care are însușirea de a împiedica scurgerea apei în adânc, silind-o în schimb să circule orizontal și să izvorască în maluri la o anumită înălțime. În porțiunea peninsulară a orașului scurgeri subterane și izvoare în maluri nu se observă: nici în spre port și nici spre răsărit. Temelia orașului, prin urmare, e asigurată.

Să cercetăm pe rând diferitele puncte ale acestui țarm.

1. *Capul stâncos de sub Hotelul Carol*. Digul bulevardului s'a oprit aci, așteptându-și continuarea către nord. Stâncile sarmatice arată o stratificare evidentă și o pronunțată înclinare spre larg. Capetele lor înălțate sunt retezate de o suprafață de abraziune până sub mica râpă de sub Hotel, care se arată a fi făcută numai din pământ vechiu de umplutură. Rezistența acestei râpe, de atâtea decenii, e semnificativă. Ea arată că, acolo unde în fața mării infuriate stau stânci ce înaintează destul în larg, chiar malurile alcătuite din material mai puțin rezistent, au o viață mai lungă sub clima uscată a Constanței. Stratele de calcar se văd în continuare și sub mare, până la vre-o 40—50 m de la țarm. Ele ies bine la iveală mai ales în orele când suflă brizele sau vântul din spre uscat și împing marea spre adânc. Aplecarea lor așa de pronunțată spre NE ne arată că aci avem de a face cu un țarm tectonic, cu o dislocare a uscatului, cu încovoierea temeliei de piatră spre adânc; de unde se poate trage concluzia că țarmul mării în această parte este foarte vechiu, adecă dela originea formării bazinului actual al M. Negre și că retragerea uscatului în fața puterii de abraziune a valurilor a fost aci mai neînsemnată. Peste această temelie de stânci s'ar putea creea în viitor o platformă în genul celei de la Cazinou, peste care să se ridice o clădire mai impunătoare.

2. *Capătul de sud al plajii „Duduia”*. Temelia de piatră, înaltă de vre-o 2 m peste nivelul mării, apare disolvată într'o grămadă de blocuri enorme, unele ușor rotunzite de valuri, altele scobite în părțile lor mai moi și toate izolate din vechea masă compactă prin acțiunea de desagregare chimico-mecanică a mării. Clădirile înaintază până lângă apă, unele cu mici grădini atâr-nate și apărate prin ziduri de consolidare, cărora blocurile de stânci le oferă un prim zăgaz de spargere a mării pe furtună. Inițiativa particulară a arătat aci ce se poate face pentru con-

solidarea unor maluri joase, cu temelia de piatră peste nivelul mării, în scopul de a câștiga spațiu pentru clădiri. Păcat că și cerințele estetice n'au fost ținute în seamă. În cazul prelungirii bulevardului, de bună seamă că toate aceste clădiri vor rămânea în interior și alte clădiri vor oferi fațada cuvenită în spre mare.

3. *Coasta și plaja de la băile „Duduia“.* Ea se desfășură în semicerc între două capuri stâncoase. Peste temelia de calcar, care se găsește chiar la nivelul mării, sau puțin mai deasupra, și din care jocul valurilor a creat un cordon de pietricele întins pe lângă țărm, se ridică o coastă în pantă, înaltă de aproape 10—16 m, în întregime din loess și „umplutură“ și fixată în parte de vegetație sălbatică. Surpări aci nu se produc iar înaintarea mării a ajuns la termenul ei final. Din potrivă, marea sedimentează și creează o mică plajă. Însă în apa micului golf apar stânci submarine, care arată că temelia de piatră nu e departe de fața mării. Coasta e uscată și nicăeri nu se observă scurgeri de ape subterane. E un mal destul de sănătos și vechiu. Aspectul său estetic însă lasă totul de dorit.

4. *Malul mării dintre plaja „Duduia“ și băile „Morfi“.* Aceeași temelie înaltă de calcar sarmatic, care apără coasta ca un dig, același aspect de bolovani rotunziți de valuri și de suprafețe de abraziune, aceeași înfățișare de dezagregare chimico-mecanică a stâncilor și, în fine, aceeași coastă de loess, cu panta fixată de ierburi și tufe sălbatice — semn de vechime și relativă soliditate — întăresc și mai mult constatările anterioare. Totuși ruinile și crăpăturile zidurilor groase ne arată d. ex. în dreptul unui cap stâncos, că furia valurilor pe furtună trebuie să producă trepidațiuni și zguduiri destul de puternice care, alături de opera vremii și neglijența oamenilor, să ofere efecte ca cele ce se văd la clădirile de deasupra acestui cap stâncos. În altă parte, un început de surpare a malului a silit pe proprietari la consolidarea sa prin ziduri modeste.

Orizantalitatea stratelor roci sarmatice și înălțimea lor dela nivelul mării, pe alocuri până la 5 m, ne arată un țărm de distrugere care trebuie să se afle departe de țărmul primitiv. Din tot lungul litoralului constănțean, aci probabil lucrează valurile mării cu mai multă putere. Expunerea spre vânturile dominante de NE și înaintarea în mare a acestui cap, dincolo de care se arcuște spre nord și se scobește în uscat o plajă întinsă, face ca valuri înalte venite din larg să izbească direct în aceste stânci și să le roadă într'un tempo mai grăbit ca în alte părți.

5. În sfârșit, la *capătul de nord al coastei stâncoase*, stratele sarmaticului rămân încă peste nivelul mării, până sub bisERICA grecească. Aci se face contactul cu coasta argiloasă, caracterizată prin râpe verticale recente, în contrast cu pantele mai domoale și fixate de vegetație ale coastei anterioare. Suntem

în fața a două tipuri de țărm marin: unul mai vechiu și mai consolidat de natură prin pante și vegetație, iar de oameni prin ziduri și unul recent, cu faleze de lut, golașe și verticale și supus surpării.

În rezumat și drept concluzie :

De la Hotel Carol și până la biserica grecească avem o coastă mai rezistentă, cu strate puternice de stânci ce se ridică câțiva metri peste nivelul mării și care oferă o bună pavază orașului în potriva atacului furios al valurilor. Opera de abraziune și de dezagregare chimico-mecanică merge destul de încet. Ea este încetinită și de blocurile izolate de stânci ce se află sub apă atât în dreptul capurilor, cât și în dreptul plăjilor. Furia valurilor, totuși, produce trepidațiuni și poate cauza crăparea zidurilor. Stratul de loess de peste roca calcaroasă oferă și el destulă rezistență agenților atmosferici, mai ales că în spre mare se termină cu pante mai domoale, fixate prin vegetație și, pe alocurea, prin ziduri. Permeabilitatea loessului și a calcarului și lipsa argilei impermeabile nu îngăduie apelor subterane formarea de izvoare în coaste și deci subminarea clădirilor din această parte. Inițiativa particulară a arătat în bună parte ce se poate face pentru fixarea malurilor și pentru câștigarea de spațiu. Opera viitorului se va reduce deci la crearea unui dig și la umplerea spațiului dintre dig și actualul țărm, spre a se câștiga teren pentru continuarea bulevardului mării și eventual pentru construire de vile.

II. *Coasta argiloasă.* Aceasta se întinde de la biserica grecească până la plaja dela Mamaia și se desfășură în linie aproape dreaptă, cu slabe arcuiri largi în uscat. Stânci nu apar decât foarte rar în fundul mării, cum ar fi în dreptul băilor „Tataia“, sau mai spre nord, în dreptul unui cap. Caracteristica ei, dela prima vedere, o formează malurile diforme, cu pereți drepecți de loess în partea superioară, cu o terasă aplecată și foarte accidentată pe la mijlocul înălțimii și cu râpe de argilă în partea inferioară, lângă apă. Mormane enorme de pământ năruit de sus și amestecat cu stânci sau bulgări de cristale roșcate de gips, apoi râpe care mușcă adânc falezele de lut, dau impresia ruinei care se desăvârșește sub ochii noștri. Pe terasa mijlocie apar ochiuri mlăștinoase și, în bătaia soarelui de dimineață, vezi șiroind firicele argintii de apă de sub pereții verticali de loess spre băltoacele de pe terasă. Jos, marea se revarsă peste o plajă nisipoasă mărginită în multe părți de un cordon de galete rotunzite, ceea ce arată, pe de o parte, că marea aci mai mult sedimentează iar nu distruge, iar de altă parte că temelia de piatră, din care valurile au creat cordonul de prundiș, se află cam la nivelul mării. *Nu marea este agentul principal care dis-*

truge aici malurile constănțene. Acțiunea ei asupra lor e indirectă : ea nu face de cât să fărâmițeze și să spele materialul năruit de sus, să-l transforme, prin bătaia valurilor, în nisip și mâl și să-l risipească în larg. Înălțimea coastei, până la 40m peste nivelul mării, pe un front de câțiva kilometri, ne arată că vechiul țărm trebuie să fi fost departe de cel actual, undeva în larg ; iar sedimentarea actuală și creerea de plăji nisipoase arată că opera de abraziune a mării aproape s'a terminat, că marea prin urmare nu mai înaintează ca în trecut, că țărmul ei aproape stagnează la o fâșie îngustă, că în sfârșit suntem în fața unui țărm aproape fixat. Afirmația că orașul Constanța este amenințat cu timpul să devie o insulă este o erezie. Nu marea este aceea care în momentul de față distruge malurile, ci o cauză cu totul deosebită. Marea astăzi joacă numai un rol secundar ; ea este doar o forță accesorie care îndeplinește numai opera de nivelare, de curățire a materialului ce se prăvale în apele ei. Pentru a descoperi adevărata cauză a surpării malurilor, e necesară o cercetare geologică a naturii lor și un mic studiu de observație asupra circulației apelor subterane.

În alcătuirea stratigrafică a părții continentale a orașului Constanța distingem trei feluri de roce : *loessul*, *argila* și *calcarul sarmatic* ; pe când în partea peninsulară nu s'au putut distinge de cât două : *loessul* și *calcarul sarmatic*. Dela început, prin urmare, putem afirma că *argila* este aceea care, prin însușirile ei, cauzează noile aspecte ale malurilor de NE ale orașului Constanța.

a) *Loessul* formează primul strat de la suprafața podișului. El acopere ca o haină o bună parte din țara noastră. Grosimea sa variază după loc. În malurile Constanței atinge de la doi până la peste opt metri. E o rocă friabilă, care se sfărâmă strânsă în mână și lasă pe degete o pulbere, întocmai ca și creta. E foarte *avidă de apă*, pe care o sugă și cu care se încarcă ca un burete ; însă, din pricină că e și *foartă poroasă*, apa pătrunde repede în ea și se duce prin pori la fund, spre alte roce de la temelie. De acea, în genere, loessul e o rocă mai mult *uscată*. O însușire caracteristică a ei este că *se crapă în sens vertical* și, prin năruire, formează *pereți*, așa precum se pot vedea în orice râpă de lut galben, adecă de loess. Privind malurile Constanței ori cine poate distinge pe ele grosimea stratului de loess, după pereții verticali ce cad de la fața podișului în jos.

b) Sub loess vine al doilea strat geologic, *argila*. E o rocă roșcată, destul de *compactă* și *impermeabilă*. Apele care ajung la suprafața ei nu mai pot trece în adânc. În contact cu aerul se crapă în toate sensurile și se surpă pe pante ca grămezi de

bulgări până în apa mării, ducând cu sine și blocurile de gips intercalate în masa ei. E o rocă aquatică, adică depusă pe vremuri în ape, în deosebire de loess, care e o rocă eolică, așternută pe încetul, ca praf, de vânturi. Argila aceasta însă nu înaintează mult dela malul mării spre interiorul continentului. Tivește doar o buză a podișului Dobrogean și încă nu peste tot. Prezența sa o trădează terasele de surpare din malurile mării. Asemenea terase mai vedem și în dreptul satului Tuzla, unde au fost plantate cu vii. Nu sunt terase marine, care să indice, prin urmare, o suprafață de abraziune, rămasă la înălțime în urma unor oscilații de nivel ale uscatului sau mării; ci sunt, pur și simplu, *terase de surpare*. Ele se cunosc și după aceea că au o suprafață aplecată spre mare și foarte neregulată, adică presărată cu mormane și cu gropi. S'au format, adică, prin dărâmare de maluri. Fenomenul se petrece astfel :

Apele de ploaie, care cad asupra Constanței și împrejurimilor din spre apus, precum și alte ape de infiltrație din cuprinsul orașului, străbat ușor pătura poroasă a loessului până la baza sa, adică până la contactul cu argila. Aceasta fiind impermeabilă, împiedică pătrunderea apei mai în adânc; în schimb o silește să se scurgă subteran peste fața ei, până când găsește o ieșire la aer liber în râpele din spre mare. Acolo apar numeroase izvoare, care șiroesc mereu, mai ales după o vreme ploioasă și, răsărind în maluri la contactul între argilă și loess, slăbesc baza acestuia. Cum, pe de altă parte, loessul se crapă în felii verticale, e de ajuns o mică slăbire a bazel sale, pentru ca porțiuni din maluri să se surpe. Se formează jos un morman care, cu cât e mai aproape de pereții de loess, cu atât e mai înalt; în timp ce mormanele mai vechi de la marginea din spre mare a terasei, roase de ploi și de șiroirea apei, sunt mai scunde. Iată de ce terasa se apleacă spre mare și iată de ce suprafața sa este așa de neregulată. Intre aceste dâmburi distribuite fără regulă se adună apoi apele izvoarelor sau și ale ploilor și formează mici băltoace, persistente chiar în timpul lunilor secetoase. O mică plimbare pe marginea superioară a râpelor e suficientă spre a convinge pe ori cine de aceste adevăruri. Istoria surpării malurilor de lut ale Constanței este, prin urmare, însăși istoria formării pomenitelor terase. De unde concluzia că, nu marea este cauza surpării malurilor, ci însăși natura geologică a acestor maluri, stratificarea lor și circulația apelor subterane, care ies în râpe la contactul între loess și argilă.

c) În sfârșit, sub argilă vine *roca sarmatică*. Ea e formată din strate de calcar îndesate de scoici. Nu este o rocă prea tare, cum ar fi granitul, calcarul de Canara, sau șisturile cristaline dela Năvodari și Sibioara; totuși oferă destulă rezistență împotriva acțiunii valurilor mării. În dreptul coastei argiloase

calcarul sarmatic nu se vede în temelia uscatului, fiind acoperit de năruiturile venite de sus; dar el nu poate fi decât la nivelul mării, sau foarte puțin peste el. Dovada o avem în cordonul litoral de galete, adică de pietre rotunzite, pe care unii proprietari le exploatează pentru trebuințele lor (Ex. Steflea). Baza aceasta de rocă mai tare este destul zăgaz împotriva acțiunii mării. Repet încă odată: dealungul acestei coaste marea nu înaintează mai de loc; ea sedimentează, creind plăji. Ea nu are altă influență asupra malurilor decât aceea că sfărâmițează, prin revărsările ei, bulgării de argilă ce-i vin de sus și îi preface în măr, pe care apoi îl depozitează în larg, sau îl poartă spre sud cu ajutorul curenților litorali.

În urma acestor fapte, următoarele puncte trebuiesc luate în studiu în vederea consolidării malurilor:

1. *Captarea apelor subterane* ce izvorăsc în maluri, spre a nu mai provoca surparea stratului de loess de deasupra și, împreună cu el, a clădirilor din această margine de oraș. În această privință se va putea utiliza experiența câștigată la consolidarea malurilor din partea opusă a orașului, din spre port. S'ar părea că sistemul unui șir de puțuri adânci, săpate la mică distanță prin loess și argilă până la temelia de piatră și umplerea lor cu stânci, este cel mai recomandabil. Apele subterane, colectate în aceste puțuri, se vor scurge în adânc și nu vor mai izvorâ în coaste. În același timp aceste puțuri pline cu piatră vor fi tot atâtea stâlpi de consolidare a unor maluri ce sunt supuse năruirii. Ele se vor face la anume distanță de râpele actuale, și nu peste tot, ci numai în dreptul acelor părți unde izvoare mai bogate șiroesc sub coaste.

2. *Ridicarea unui dig în mare* în tot lungul coastei, pentru ca materialul năruit de sus să nu mai fie spălat de valuri.

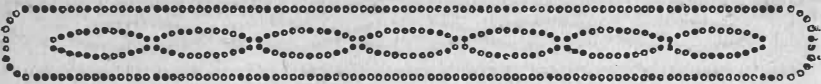
3. *Transformarea actualei terase de surpare într-o serie de terase artificiale*, îndiguite pe unde se simte nevoie cu ziduri de piatră, spre a împiedica curgerea materialului pământos la vale.

4. *Plantarea teraselor*, în părțile mai slabe, cu specii de arbori cari își înfig rădăcinile foarte adânc. Se va consulta pentru aceasta un botanist, care va ține în seamă cele două condiții necesare pentru adaptarea acestor plante la mediu: clima Constanței și solul argilos al malurilor.

Aceste lucrări terminate, toată coasta de răsărit a Constanței se va putea apoi înfrumuseța așa, încât să ne ofere un aspect tot atât de simpatice și de civilizat ca și coasta din spre Cazinou.

C. Brătescu

PĂRĂUAȘ...

Părăuaș, ce curgi din munte,
Dintre stâncile cărunte,
Pentru ce vii tulburat,
Ca un suflet zbuciumat?

Și de ce, din zori în noapte,
Tu te plângi în triste șoaapte?
Și de ce, din noapte n zori,
Te plângi iar de-atâtea ori?

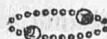
Nu cumva 'n a' tale unde
Vre-un dor tainic se ascunde, —
Și-ai plecat peste câmpii,
Ca să-l uiți, să nu-l mai știi?...

Dacă dorul te muncește,
Vremea trece, dorul crește, —
Și zădarnic fugi de dor:
Dorul e ucigător!

Am avut și eu, măi frate,
Un dor scump și fără parte,
Și-am plecat să uit și eu
Dorul sufletului meu, —

Dar, întors din țări străine,
Dorul 'l-am adus cu mine, —
Și, pe oriunde-am umblat,
Dorul suflet 'l-am purtat.

Rozmarin

DR. CARL SCHUCHHARDT: O CĂLĂTORIE DE CRĂCIUN ÎN DOBROGEA LA 1884

În volumul publicat de administrația etapelor germane „*Icoane din Dobrogea*” la Constanța în 1918, Dr. Carl Schuchhardt publică o interesantă „*Călătorie de Crăciun în Dobrogea înainte cu 34 ani*”.

După câteva lămuriri geografice asupra așezării acestei provincii, spune că el a venit ca să studieze valurile romane cu lanțul lor de castele, vizibile încă până la Constanța, lângă Marea Neagră. El le studiasse și vara timp de 8 zile, dar nu și-a putut încheia atunci studiile și observațiile, fiindcă la termen fix era nevoit să se prezinte la Odessa. De aceea a cugetat să profite de prilejul ce i-l oferia vacanța dintre Crăciun și Anul nou pentru desăvârșirea studiilor începute.

Anotimpul era foarte nefavorabil. Vara a fost de o căldură „canibalică”, iar acum iarna se pregătia să-i facă o strașnică „obstrucție”. Încă pe timpul când sosise din Moldova la Galați, aflase că nu va pleca nici un vas pe Dunăre de teama înghețului. Vapoarele mari austriace, care făceau de trei ori pe săptămână cursa dealungul Dunării până la Odessa și Constantinopol, încetaseră de mult să mai circule. Cu toate acestea, a găsit un Grec mic numit „Brâila”, care s’a încumetat să plece și atunci, iarna târziu, până la Cernavoda. Pasageri se găseau, fiindcă era în ajunul Sărbătorilor. Astfel într’un caic mic, de abia 12 persoane, s’au așezat o mulțime de călători: un tânăr căpitan român care fusese acasă cu mireasa și cu soacra și făcuse o mulțime de cumpărături pentru nuntă, iar acum avea să se întoarcă la garnizoana sa de lângă Marea Neagră; doi proprietari, înarmați pentru vânatoare de iepuri și dropii; un negustor neamț, care voia să vândă cafea Turcilor și Tătarilor și altă lume. Caicul era plin și căpitanul voios.

La început au stat toți în liniște. Pe urmă unuia îi veni în minte să organizeze un „picnic“ și cu proviziile de mâncare aduse de diferite persoane s'a putut întinde o masă din cele mai bogate: șuncă, cârnați, beefsteac, costițe de purcel, ba chiar și un iepure întreg. Un bucătar iscusit le-a împărțit toate acestea în părți potrivite și cu prăjiturile, cozonacii, merele și vinurile cele mai diferite, care n'au lipsit nici ele, s'a organizat un prânz „luculic“.

Intr'aceea a început să ningă tot mai tare. Când au ajuns pe la Hârșova, pe la 4 ore, zăpada era de o jumătate de picior. Pe la ora 6 era așa de întuneric, încât n'au putut merge mai departe timp de o oră și mai bine, până ce n'a mai încetat ninsoarea. Abia la ora 9^{1/2}, după o călătorie de 12 ore, au sosit la Cernavoda.

Portul, gara și un restaurant mai bunicel sunt lângă olaltă. Orașul, un sfert de oră depărtare. Proprietarul restaurantului, un Grec, însurat cu o Vineză. Fiind încăperi puține, musafirii s'au concentrat mai mulți într'o cameră.

Cu Schuchhardt a fost și căpitanul grec al caicului.

Nefiind pilote pentru acoperit, au fost nevoiți să facă foc toată noaptea. Căpitanul s'a întors a doua zi înapoi la Brăila, făgăduind că, dacă nu înghiață Dunărea, peste 3 zile iarăși vine. În acest timp spera Schuchhardt să isprăvească lucrările și să se întoarcă la Brăila. — A plecat, deci, imediat la Constanța. Avea recomandăția unui ministru către prefectul de Constanța să-i pună la dispoziție cai și un însoțitor bun pe drum. Ziua a doua trebuia să o facă pe drum dela Constanța la Megidia, iar a treia dela Megidia până la Cernavoda. A văzut mult și din tren, fiindcă linia ferată e construită în apropierea valurilor. Această linie este de altfel și cea mai scurtă dela Dunăre până la Mare. Drumul pe apă, prin Brăila și Galați la Sulina, e un calvar nu numai din cauza lungului ocol, ci și din cauza bancurilor de nisip dela gurile Dunării. Mai cu seamă era o jale înainte de instituirea Comisiunii Europene a Dunării. Artera principală de comunicație dela Viena la Constantinopol ducea pe Dunăre până la Cernavoda, iar de aici pe uscat până la Constanța. De timpuriu s'a ivit, deci, ideia de a se creia o linie de comunicație mai bună decât o șosea. Dela Cernavoda începe o vale

deosebit de adâncă, ce se ridică puțin asupra nivelului Dunării și se termină la 3/4 milă înaintea Constanței. Valea e atât de caracteristică, încât s'au scornit povești că ar fi un braț mort al Dunării. Dacă s'ar construi un canal, vasele n'ar mai face 350 Km., ci numai 60.

În 1839 inginerul prusiak von Vincke, studiind terenul, a aflat că pe distanța de 6 mile terenul se ridică foarte puțin și de acolo până la mare, 2 mile, duce peste o înălțime de 161 picioare parisiene. Pământul e calcaros. Atunci lucrul s'a abandonat, părănd irealisabil. Acum e joc de copii, crede autorul. La începutul anilor 60, din inițiativă engleză s'a construit linia ferată. Pe aceasta în două ore te găsești în prietenosul oraș pontic Constanța.

Da, orașul face impresie foarte amicală, cu tot renumele prost ce i-a ieșit de 1900 ani și mai bine. Vorbește apoi de Ovidiu, care aici a scris „Tristia“ și „Pontica“ și tot aci în „pontica terra“ e și înmormântat. Multă vreme nu s'a știut unde a fost vechiul Tomis. De când s'au descoperit însă inscripții cu „Civitas Tomitanorum“ orice discuție e fără rost. Cu toate schimbările întâmplare de atunci încoace natura a rămas aceeași.

Orașul e pe o limbă de pământ, care se ridică până la o înălțime de 100 picioare asupra mării. Pe punctul extrem al peninsulei este Hotelul Carol, lângă far, având aranjament european și fiind condus de un Prusac. Iarna e aproape pustiu. În-suși directorul hotelului e la Nizza. Vântul suflă cu atâta turbare și valurile se ridicau și stropeau picături de apă până sus pe zidurile hotelului, care le sta ca un zid în cale. Vasele care vin numai odată pe săptămână din Varna și Odessa, de astădată n'au mai venit.

Dându-ți seama de urgiile vremii de aici, înțelegi pentru ce Grecii au întârziat atâta timp cu colonizarea în aceste părți și pentru ce însuși Argonauții au trebuit să fie conduși de mână cerească și să fie considerați ca adevărați eroi. Ovidius însuși numește această mare „mare lipsită de porturi“, „mare portibus orbum“. Totuș comerțul a înflorit, semn că nici în alte părți nu sunt porturi mai bune.

Inscripții grecești și latinești, fragmente de sculptură de tot soiul, părți de figuri, pilastri, arhitrave, coloane, capiteluri

se văd adese ori zidite în pereții caselor, sau în curțile și pe străzile Constanței. În partea de N.-E. a orașului autorul a văzut un uriaș „pithos“, adică un vas cât o bute. Vasul Danaidelor pe monumentele grecești încă are această formă; tot așa e și vasul în care se ascunde Eurystheus dinaintea vierului erymantic. Două minute dela Hotel Carol, pe malul sudic, se vede o vilă frumoasă, a cărei fațadă e plină de inscripții și sculpturi. E locuința de vară a lui M. Cogălniceanu, unul dintre cei mai însemnați și mai populari bărbați ai României, care cel dintâiu s'a interesat de arheologia acestei provincii și care a fost reprezentantul principal al țării la congresul din Berlin. Schuchhardt a fost primit aici foarte amical și sprijinit în tot chipul cu vorba și cu fapta.

Dar nu e aceasta singura vilă din Constanța. El spune, câtă lume vine vara aici, unde e nu numai un monument și o piață Ovidiu, ci și un hotel Ovidiu, o stradă Ovidiu, grădina Ovidiu ș. a. Monumentul era tocmai sosit în gară la Cernavoda și, fiindcă transportul costa 1000 lei, s'a dat bal ca să se scoată cheltuiala aceasta. (Monumentul s'a comandat în Italia). Bietul Ovidiu! Nici turnat în bronz nu revine bucuros la locul exilului său!

Când prefectul i-a dat un însoțitor tatar, i-a spus: „Noi am avut recoltă proastă; cine știe ce vi se poate întâmpla“.

Mai înainte cu 8 zile dispăruse fără urmă, între Cernavoda și Megidia, un funcționar de gară. A doua zi dimineața la ora 7 avea să plece cu tătarul. Deși aceștia nu sunt atât de cinstiți ca Turcii, totuș cei din Constanța au nume bun. Limba lor e o turcească stricată, dar, ca toate națiunile străine, încep încet-încet să vorbească ceva românește (... aber wie alle fremden Nationen im Lande fangen sie nach und nach auch etwas rumänisch zu sprechen an). În restaurante ei beau bere. Turcii mastică.

La 10 Ianuarie (29 Dec. st. v.), înainte de răsăritul soarelui, pe un ger de 10° Reaumur a plecat din Constanța, dar nu pe șosea, ci razna pe câmpii. Vântul sufla puternic, să le taie nasul și urechile. Neputând călători mult timp așa, ca să se încălzească, mai coborau de pe cai și-i duceau de frâu după ei. Într'un cimitir turcesc a găsit o frumoasă inscripție gre-

cească, de pe care ar fi luat bucurosi copie cu sugativa umedă, dar pe vremea aceea de viforniță cumplită era imposibil. A fost nevoit deci s'o copieze cât mai fidel posibil.

Autorul și-a atins scopul în ce privește studiul valurilor. Cine nu știe de zidul dracului (Teufelsmauer) în Germania? Lucru drăcesc li s'a părut vechilor germani valurile de apărare ale Romanilor. Tot așa sunt și cele din Dobrogea, dar nu unul ci trei după olaltă: unul de pământ mai mic, altul mai mare și al treilea de piatră. Și aceste valuri sunt parte din pământ, parte din piatră. Fiind și în Dobrogea construcții diferite, evident că ele sunt din epoce diferite. Dacă aceste valuri ar fi așezate pretutindeni la aceeași distanță, s'ar putea eventual zice că întâiul val a fost prima linie de apărare, al doilea a fost a doua și al treilea a treia. Dar aici nu e cazul. Cele trei valuri când se apropie și chiar se unesc, când se îndepărtează cale de câteva ore. Evident, deci, că fiecare val a fost o încercare de a salva imperiul roman dintr'o anumite direcție, apoi din altă direcție. Nu se poate vorbi, deci, de un unic val al lui Traian.

Valul de piatră, cel mai nou dintre toate, a fost studiat mai mult. Mergând dealungul lui, autorul a constatat cu uimire că dacă nu s'a acordat interes științific acestor construcții romane, s'a acordat în schimb interes practic, luând și transportând de aici pietre în toată regiunea. Pietrele mari de formă pătrată și lungi de 1 m. au fost cele care au trezit mai mult lăcomia locuitorilor postromanici ai Dobrogei. E piatra de calcar obișnuită între Dunăre și Marea Neagră. Pietrele erau așezate una peste alta fără legătură de mortar. Din felul cum erau tăiate aceste pietre se vede că ele serviau nu numai la fortificare, ci, ca și în Bavaria, ele formau un zid liber. Valul avea dela Dunăre până la Mare 65 Km. și era întărit și cu șanțuri adânci de 2 m. E destul de mare, deci, ca să alimenteze cu piatră de construcție necesară sate întregi. Astfel sunt: Omurcea, Murfatlar, Alacap; pietrele din cimitirele turcești sunt tot din aceste valuri; însăși linia ferată își datorește soliditatea tot acestora. În satul Hasancea a văzut autorul un șir lung de pietre destinate pentru Constanța și de acolo mai departe.

După întâia zi de călărit, autorul s'a întors la Constanța

să cineze și să doarmă bine și a doua zi l-a găsit pe Tatar la gara din Megidia. În această zi a traversat interesanta vale dela Megidia la Cerna-Voda, având parte și de un timp frumos. Malurile văii celei largi au înălțime de 15—20 metri. Valul construit deasupra malului sudic, în multe puncte s'a prăbușit cu mal cu tot. De când s'a închis valea dela Cerna-Voda, Dunărea nu mai poate intra pe această vale; bălțile, care acoperiau întreagă regiunea aceasta, s'au împuținat, stuful e înlocuit tot mai mult de iarbă și în unele locuri se văd și semănături. Cu toate acestea regiunea e încă tot un cuib de paludism cum nu este în toată România. Acest petec de pământ e însă foarte roditor, mai cu seamă în comparație cu stepa ce se întinde, departe spre Nord și Sud, lipsită cu desăvârșire de apă, spre nenorocirea oamenilor și a animalelor, așa încât aici se îngrămădesc vitele dela pășunile cele mai îndepărtate. Aici sunt săpate puțurile cu apă și aici își au și păstorii turmele lor de viței, cai și oi și colibele lor în șir lung.

Autorul a poposit la un păstor bătrân, îmbrăcat cu o sacrică închisă ca o haină de călugăr. Făcea foc cu un fel de turfă primitivă (crede autorul) cu „stuf“. Pentru a ațâța focul a scos prin acoperișul bordeiului câteva fire de trestie și le-a aprins. Bucățița de carne de iepure ce i-a dat-o autorul, păstorul a privit-o cu neîncredere, fiind obișnuit să mănânce numai mămăligă cu brânză. Păstorul i-a mai spus că n'a fost niciodată în Cerna-Voda deși e numai la 2 ore depărtare.

A sosit în aceeaș seară la Cerna-Voda, când trebuia să vină caicul dela Brăila. În cele din urmă își pierduse răbarea și Tătarul și venea în galop. Ajunși în comună, au domolit galopul la trap. Era o negură așa de deasă încât abia vedeai la distanță de 5 pași.

Aici această vreme ținuse toată ziua și începură să se arate și sloi tot mai mari pe Dunăre. Căpitanul din Brăila telegrafie că nu poate veni.

Mai aveau o speranță că vine un șlep din Rusciuc să descarce piei la Cerna-Voda și să plece mai departe la Brăila sau Galați. N'a venit nici șlepu. Ziua următoare veniră cu trenul din Constanța și alți pasageri cari pățiră ca și el. Erau doi

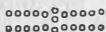
moșieri, negustorul neamț care voia să se ducă la Constantinopol, doi ofițeri din Constanța (un colonel și un locotenent de roșiori) cari voiau să facă sărbătorile în capitală. S'a discutat mult dacă nu e bine să aștepte șlepul din Rusciuc, sau să telegrafieze căpitanului din Brăila să vie cu orice preț, sau să plece cu bărcile pe Dunăre în jos. În sfârșit au căzut toți de acord să închirieze niște căruțe și să meargă așa până la Măcin. E vorba de un drum de 150 Km. Pe toată întinderea aceasta de pământ nu e decât orașelul Hârșova; încolo sunt numai sate cu bordeie în pământ. Erau șase persoane la început. Din milă s'au mai admis în caravană și un Evreu și un Grec și, în 2 sănii și 2 care turcești, au plecat spre Nord, dealungul Dunărei. De șosele în partea locului nu poate fi vorba. Mergeau pe unde vedeau cu ochii: pe dealuri, prin văi, prin ponoare și răzoare. După cinci ore s'au oprit în Topalu, unde au luat alte care până la Hârșova. Aici colonelul, voios, voi să facă un „chef“, ceea ce pentru el, ca fost student la Heidelberg, nu era noutate. Tot aici, dimineața, găsiră de cuviință să treacă în pripă Dunărea drept în gura Ialomiței, fiindcă până la Măcin se pot îngrămădi sloii de gheață și să le împiedice trecerea. Dela gura Ialomiței apoi cu căruța la gara Ianca. Și, fiindcă barcașii greci refuzau să-i treacă, au trecut cu bărci militare. N'au putut trece decât aruncând un otgon celor de pe mal. În sat au luat masa și un car pentru drumul spre Ianca. Înnoptându-se curând, n'au putut merge decât până la Padina, unde fără a se anunța, se duc la boerul, care i-a primit cu rară ospitalitate și la care a găsit revista germană „Gartenlaube“ și care, fiind de origină din Transilvania, cetia și Löbes Encyklopädie der Landwirtschaft, apoi cărți nemțești de chimie, de fizică, de creșterea cailor, oilor și romanele lui Spielhagen. După ce înșiră toate felurile de mâncare ce le-a dat, spune că le-a dat și vin nou să bea.

A doua zi dimineața, pe la ora 10, plecară de aici cu un car cu 4 cai, dar nu ajunseră la Filiu decât după amiază, la ora 5. Aici iarăși au găsit o cunoștință, însă, deși nu era acasă, totuș colonelul a forțat ușa cu sabia și a dat ordine servitorilor să gătiască de mâncare. Seara la 9 au plecat pe întuneric mare pentru a lua trenul de noapte din Ianca. Sătenii, oameni buni, nu i-au lăsat fără ajutor. Iși dau mereu signale ca să nu se

piardă unii de alții. În sfârșit la 12^{1/2} erau la gară. Călătoria dela Cerna-Voda până la Ianca a durat trei zile. Autorul cu cei doi moșieri luă numai decât trenul de Brăila și Galați, pe când ofițerii mai așteptară două ore după trenul de București.

Așa s'a sfârșit călătoria aceasta bogată în osteneli, dar și în vederi interesante de locuri și oameni, încheie autorul și încheiem și noi.

I. Georgescu

UN NEAMȚ DESPRE ȚARA NOASTRĂ IN ANUL 1858.

Un anticar german ne-a trimis zilele aceste o descriere de călătorie rămasă până acum necunoscută: *Dr. Wilhelm Hamm: Südöstliche Steppen u. Städte, Frankfurt am Main (Sauerländer) 1862* 8°, 349 pp. în care se află câteva știri demne de a fi scoase din uitare :

Autorul a scoborât Dunărea cu vaporul ca și D-na Audouart, despre care am vorbit tot într'această revistă ¹⁾.

Cele dintâi case românești le observă pe la Orșova. Le găsește cu mult mai bune decât cele sârbe văzute pe malul drept, cele din urmă arătând ca niște grămezi de fân cu o gură drept ușă. Prin Porțile-de-fier, atât de periculoase pe atuncea din caza stâncilor, vaporul face o alergare cu poșta valahă trasă de opt cai și precedată de doi poștalioni pe drumul dealungul malului. Vaporul nu pare să se fi oprit până la Giurgiu. Autorul notează însă pe malul nostru bordeie cu păzitori, soldați înarmați. Astfel de posturi de gardă erau eșelionate dealungul malurilor dunărene ²⁾. Pe râu navigau corăbii grecești și turcești, extraordinar de murdare. La Giurgiu noroi și animație, multe trăsură pentru aducerea pasagerilor la București. Autorul continuă însă pe acelaș vapor, în care se încărca porumb și cărbuni la Giurgiu.

La Brăila mare animație și corăbii multe. La Galați noroi până la genunchi. Neamțul nostru se dă jos. Găsește gazdă la otelul cel mai bun din oraș, „Hotel de Paris“, destul de bunișor,

¹⁾ v. an IV, No. 4, p. 118.

²⁾ Un astfel de post a fost desemnat în mod magistral de francezul Théodor Valério în anul 1855 și reprodus în aquaforte în frumosul său album de costume (*Les Populations des Provinces Danubiennes* pl. IV,) iaraltul, din Banat însă, de Raffet în 1834 (cf. Demidoff : *Voyage*.....Paris 1854 p. 74.

dar de o scumpete grozavă. Populația portului era și atunci cosmopolită: Români, Greci, Turci, Ruși, Italieni, Unguri, Nemți, Dalmațieni, Albanezi etc. dar mai ales Ovrei. Orașul în plină dezvoltare, numărând 60.000 de locuitori, adică de zece ori mai mult decât în 1820. Locuitorii se plâneau însă de nesiguranța care domnia în ce privește proprietatea ca și viața.

Casele orașului erau foarte proaste și rău îngrijite, mentalitatea dominantă fiind „că aci trebuia câștigat repede parale ca să fie apoi cheltuite aiurea“. — Mai toate mobilele erau importate dela Viena sau Marsilia, haine gata veniau dela Pesta, unde mulți croitori lucru numai pentru piața Galaților. Trăsurile veniau deasemenea dela Viena, pentru a fi vândute la București și la Iași — mai toți călătorii vorbesc de altfel de acest lux, dela sfârșitul veacului al XVIII-lea încoace¹⁾.

Hamm să mută la Hotel Europa al lui Bogdan, un han de soiul cel mai grozav; trecem peste detaliile provestite.

În oraș nu era mai nici o distracție și nimic de văzut — numai birturi cu mâncare proastă și murdară. Canalizația lipsea, se bea apă din Dunăre, cei bogați o beau cu dulceturi „spre a nu-i simți gustul“.

Singura casă mai bună era Bursa, unde era sgomot și lume multă. Ovrei, sărafi, negustori, escroci și alții. În port staționau două vase ale marinei engleze „Weser“ și „Boxer“, în serviciul Comisiunii Dunărene. Pretutindenii animație mare; se încărca mult porumb. Singura fabrică din oraș era o moară cu aburi.

Pe Siret veneau cantități enorme de lemne cu plutele. „Dacă devastarea pădurilor mai continuă ca până acum, Moldova se va găsi într-o zi lipsită de material lemnos“, spune Hamm în mod profetic.

În cafenele se jucau multe jocuri de hazard, ducații treceau repede din mână în mână, de dimineață până noaptea târziu.

Într-o duminică Hamm asistă la o pedeapsă publică în stradă. Hotărârea judecătorească fu citită de un funcționar, lumea fiind chemată la fața locului cu darabana. Cel vinovat fu bătut în

---

¹⁾ Un Conte Festeticz era cel dintâiu care începu pe la 1785 să importe trăsuri dela Viena în Principate (cf. Articolul nostru în Revista Istorică X, 1—3 p. 50).

mod grozav pe spatele gol, culcat pe o bancă pe care o luă apoi pe spatele său acoperit cu răni, după săvârșirea pedepsei. Această schingiuire nu făcu însă multă impresie asupra altor răufăcători. Câteva minute mai târziu străinul asistă la o bătaie între țărani și polițiști, unul din cei din urmă căzând greu rănit ja pământ. Vinovatul scăpă neatins. Tot într'aceiaș zi mai asistă la o astfel de scenă dintre un Evreu și un crâșmar grec. Crime de tot soiul erau la ordinea zilei. Justiția funcționa prost; cine avea parale știa de obicei să scape de pedeapsă.

În „grădina publică“ cânta o muzică militară Duminicile. Exista și un teatru foarte primitiv.

Autorul făcu o excursie până la curtea Foltești, la 34 km de Galați. Găsește cuvinte bune pentru țărani și este plăcut surprins de curățenia ce domnește în casele lor — mai ales după experiențele ce le avusese la Galați. Regretă însă că plugarii beau prea mult și că nu muncesc cum ar trebui, amânând întotdeauna orice treabă pentru ziua de mâine.

Dela Galați, Hamm pleacă, în Iunie 1858, la Tulcea, cu vaporul. Acesta era înghesuit de lume, între alții și Omer Pașa, președintele Comisiunei Dunărene.

La Tulcea era un birt nemțesc „Ringler“ care oferea o acomodare destul de bună. Orașul număra vre-o 20.000 locuitorii, în cea mai mare parte Greci, Bulgari, Italieni și Nemți. Turcii se împușinară mult după războiul din Crimeea. Rămăneau dintre ei numai vre-o 60 de familii. Casele lor părăsite erau luate în stăpânire de alții. Clădirile, mai toate de lemn, erau în stil turcesc, cu ferestrele închise cu zăbrele de lemn, ce ascundeau odinioară haremele.

Pe Dunăre erau aci vre-o sută de vase în drum spre Galați, pentru încărcarea cerealelor. Se mai observa un vas de război francez, „Averne“, detașat pe lângă Comisiunea Dunăreană.

Locuitorul cel mai de seamă din oraș era consulul austriac v. Martyrt căsătorit cu o boieroaică din Muntenia, n'am putut afla cine.

Negustorii principali erau toți Greci, Ovreii ocupând un loc mai modest. Comerțul de vite era însă în mâna lor. Hamalii și grădinarii mai toți Bulgari, meseriașii însă erau Sârbi sau Unguri. Românii de aci stăteau pe un nivel mult mai scoborât decât

țărani din județul Covurlui. Era și o mahala nemțească în oraș, ai cărei locuitori nu par a fi fost prea simpatici, chiar după mărturisirea compatriotului lor.

De aci Hamm plecă cu căruța la niște sate „Kataloi“ ¹⁾ și „Atmadscha“ ²⁾ pentru a vizita coloniile de cultivatori germani stabilite acolo. Casele lor erau foarte sărăcăcioase, numai un fel de bordee îngropate în pământ, aproape fără mobilă și fără unelte de gospodărie. Numai două sau trei locuințe erau mai bune, și ele însă de lut și acoperite cu paie. Erau totuși văruite alb și aveau chiar ferestre și uși.

Hamm fut găzduit la un colonist francez, D. Puissant dela Dijon, ajuns crâșmar la Cataloi. Crâșmărița cetia romane franceze, culcată pe divan și fumând ciubucul. Stăteau destul de bine și odaia de musafiri conținea unele mobile mai luxoase, dovedind că familia trecuse prin vremuri mai bune înainte de a ajunge în pustiu.

Coloniștii nemți stăteau însă prost, murdărie și sărăcie pretutindeni. Erau originari din Württemberg, Baden, Ungaria și Polonia, în total vre-o 40 de familii. Fuseseră înainte în Basarabia, de unde fugiseră în timpul războiului din Crimeea, pentru a scăpa de serviciul militar rusesc. Veniseră în Dobrogea cu speranțe mari și cu câteva economii; pierduseră însă și unele și altele. După război încercaseră să se întoarcă în Basarabia. Guvernul Rusesc nu-i mai primi îndărăt; le plăti totuși drumul înapoi în Dobrogea, dându-le chiar ceva bani și provizii. Coloniștii aveau mai toți simpatii pentru Rusia, ne mai având nimic german în afară de limbă, și ea stricată, și religia luterană. Cultivau porumb, cartofi, orz și ovăz cu unelte de model rusesc, foarte primitive. Locuiau ca țăranii ruși în murdărie, dormind pe vatră și împărțășind casa cu porcii și găinele, într'un miros grozav. Erau totuși relativ mulțămiiți; aveau, cum se zicea, mai toți bani ascunși și spuneau „es geht uns gut“; regretau însă

---

¹⁾ Cataloi, cf. M. Dict. Geogr. II. p. 228, la 12 km. spre SW de orașul Tulcea. Satul era în 1899 locuit de Români, Bulgari, Germani austriaci și Italieni.

²⁾ Atmagea, cf. M. Dict. Geogr. I. p. 138' la 45 km. spre SW de Tulcea. În 1898 mai toți locuitorii erau încă Nemți, păstrând limba cam amestecată și religia lor, protestantă sau anabaptistă.

amar că plecaseră din Rusia. Guvernul turcesc vroi să-i silească să devie cetățeni otomani (rayas).

Colonia dela Atmagea era mult mai însemnată, mai toți locuitorii erau din Posen (Prusia), unii din Württemberg. Veniseră deasemenea din Rusia, părinții lor emigrând din Germania în anul 1815. Stăteau mai bine decât compatrioții lor dela Cataloi și Guvernul Prusian se interesa mult de ei prin agentul consular Blücher dela Galați.

Hamm ne arată cât de puțin era populată Dobrogea atuncea. Coloniștii primiră pământul gratuit dela Guvernul Turcesc. De vre-o adevărată înflorire nu putea însă fi vorba pentru ei sub stăpânirea unei administrații înapoiate, corupte și chiar barbare.

Peste câteva zile Hamm plecă cu vaporul la Sulina, atuncea un oraș nou născut, foarte primitiv, dar unde se cheltuia mult pe la birturi. Mesele de biliard, tripourile și crășmele erau atracțiile acestui oraș, ridicat dela 1850 încoace, când exista numai farul și o casă de piloți. Casele erau mai toate de scânduri, cutii de țigări și alte astfel de materiale.

Locuitorii, tot atât de cosmopoliți ca la Galați. Se vorbea de obicei o italienească stricată „lingua franca“.

Hamalii câștigau aci bani mulți, dela 1 până la 6 ducați pe zi. Aceste sume mergeau firește după câteva ceasuri în buzunarele crășmarilor.

Hamm vizită și cimitirul aci, absolut neîngrijit, cu crucile sale de lemn indicând locul de odihnă al unor marinari din mai toate țările Europei. Cel mai vechiu mormânt era al unui danez sau norvegian : „Knud Knudsen“, Mandal 1852.

Din Sulina Hamm părăsi regiunile noastre, plecând cu vaporul la Odesa.

Am crezut că va fi poate de un oarecare interes să dăm aceste spicuiuri din cele povestite despre noi de acest străin acum aproape 70 de ani. Aceste pagine ne mai aduc, după multe alte, încă o mărturie despre starea înapoiată în care se afla țara noastră acum abea o generație. Dacă mai avem multe de făcut, vedem totuși că am înaintat bine de atuncea pe calea progresului, ceea ce trebuie să ne fie un imbold pentru a ajunge încă cu mult mai departe în viitor.

Constantin Karadja

LITERATURĂ „DOBROGEANĂ”

— Reliefări. —

„Dobrogea e ca o țară necunoscută și depărtată, spre care nimenea nu râvnește. Bucureștenii nu prea își părăsesc trotuarele ; iar când le vine „dor de lung călătorit“, atunci visează peisagii cu ceruri azurii și mări calme, rulete unde s’ar putea câștiga averi nemăsurate, și aventuri cu femei frumoase, care au obiceiul să-și aleagă totdeauna domiciliul la Florența...” („Priveliști Dobrogene” de M. Sadoveanu).

Iată în câteva cuvinte lapidare soarta unei provincii, imaginea sa obișnuită străvăzută în conștiința atâtor oameni și Români și —, printre ei —, a atâtor intelectuali. Totuși sunt nenumărate aspectele cari ne-ar putea interesa de aproape la viața fermecătoarei Dobroge

În paginile ce vor urma, se va căuta să se reliefeze literatura „dobrogeană“, oricât de mărginit și sărac în motive de inspirație s’ar părea subiectul...

* * *

Prin literatură „dobrogeană“ înțelegem în primul rând operele cari s’au inspirat din variatele forme și înfățișeri ale vieții din Dobrogea, operele de „*inspirație dobrogeană*“. Acestea fac parte integrantă din însăși viața Dobrogei. Ele nu s’ar fi ivit niciodată și niciodată n’ar fi avut un drept la viață, dacă nu le-ar fi inspirat Dobrogea cu oamenii, natura și împrejurările ei caracteristice.

Operele acestea există prin Dobrogea; ele cuprind și realizează, s’ar zice, *esență concentrată de viață dobrogeană*.

Dar și Dobrogea există prin aceste opere, pentru că ele o prind și o redau în multivariatul ei caleidoscop; printr’insele putem cunoaște și înțelege aceea ce Dobrogea are mai important, mai caracteristic și, poate, mai artistic — deci mai înrudit cu eternitatea.

Individul comun nu poate prinde din *viața* Dobrogei—oricât de bine ar cunoște-o — decât impresii fugare, păreri, unghiuri diferite, țanduri întâmplătoare desprinse din marea realitate care este viața acestei provincii, pentru că pe fiecare îl interesează în primul rând specificul ei dintr'un anumit punct de vedere. Operele inspirate însă din viața, datinile și împrejurările respectivei provincii trezesc o imagine unitară—și, desigur, cea mai desăvârșită—despre aceasta.

Prin urmare, Dobrogea, Dobrogea noastră, aceea care—independent de colțul de pământ ce poartă acest nume — trăiește viu în sufletul nostru, este într'o mară măsură creația literaturii de *inspirație dobrogeană*.

Dar astfel de opere constituie numai indirect literatura „dobrogeană“. Suprema contribuție a unei provincii însă la literatura întregului neam este *artistul creator*. De aceea, una dintre principalele preocupări ale paginilor de față este—indiferent de motivele sale de inspirație și de nuanțele scrisului său — artistul creator, pe care Dobrogea l-a dăruit întregii literaturi. Oricât de discretă ar fi legătura invizibilă între provincie și artist, oricât de puțin aparentă este Dobrogea însăși în creația poetului pe care ea l-a produs, totuș în sufletul acestuia trăiește ceva din caracteristicul specific al Dobrogei.

* * *

Imaginea Dobrogei trăiește vie în folklorul românesc. Deși s'ar părea că din vechiul Regat provincia cea mai puțin românească din punct de vedere etnografic este Dobrogea, totuși și aici — ca pretutindeni—folkloriștii au putut găsi și culege neprețuite mărgăritare de poezie poporană, autentic românești nu numai prin fondul și sentimentele lor, ci chiar prin graiul ce le învășmântă.

Astfel, cel mai frumos cântec bătrânesc al nostru și una dintre creațiile estetice de mare valoare ale neamului nostru, „Miorița“, are o variantă dobrogeană, culeasă de G. Dem. Teodorescu și publicată în colecția sa sub titlul „*Oaia năzdrăvană*“. De altfel, nu e nici o mirare, ținând seama că una dintre principalele ocupațiuni ale elementului românesc dobrogean este păstoria.

În varianta citată, eroii vrăjmași ciobanului moldovean nu mai sunt Ungureanul și Vrânceanul din varianta lui Alexandri, ei „trei dorojani, feciori de mocani“, adică vlăstare ale coloniștilor

ardeleni cari, întâmplător sau într'adins, urmând unul din obicinutele drumuri ale migrațiunii păstorești, au ajuns și s'au stabilit în Dobrogea.

Câteva alte minunate creații poetice ale poporului dobrogean le-a adunat în colecția sa Teodor Burada. O doină din această colecție o întâlnim și în studiul „Circulația cuvintelor“ de B. P. Hașdeu.

Intr'adevăr, când a fost vorba să respingă seducătoarea, dar perfida teorie a lui Cihac asupra caracterului slav al vocabularului limbi românești, Bogdan Petriceicu Hașdeu și-a găsit în Dobrogea exemple poetice cu ajutorul cărora să facă dovada că nici chiar în această provincie, unde s'ar părea că influența slavă în decursul istoriei s'a exercitat mai intens și mai complet, elementul lexical slav nu trăiește în limbă nici pe departe așa de puternic — de rezistent și de general întrebuințat — ca elementul latin. Sunt două exemple: o doină și un bocet. Doina, care, după cum am spus mai sus, e împrumutată din colecția lui Burada, sună astfel :

*Vara vine, iarna trece,
N'am cu cine mai petrece ;
Și cu cine am avut,
Vai de mine l-am pierdut !
L-a mâncat negrul pământ
La biserică'n mormânt !*

* * *

Operele de inspirație dobrogeană însă nu sunt propriu zis cele de mai sus, fiindcă ele numai întâmplător s'au întâlnit la un punct de intersecție cu Dobrogea și viața poporului dobrogean român.

Două sunt însă operele cari închid într'adevăr în sine imaginea Dobrogei : una cu coloratură științifică, deși înveșmântată în haina literară, „Constanța pitorească“ de Ioan Adam ; alta cu coloratură și nerv poetic, „Privești Dobrogea“ de Mihail Sadoveanu.

* * *

Perla Dobrogei și perla Mării Negre este portul Constanța, minunat și feericul port construit pe un promontoriu de piatră ieșind în mare, de pe digul căruia ochiul și sufletul poate urmări

până departe, în infinita zare, unda insinuantă și momitoare ce te farmecă, transportându-te în lumea efemerei și, totuși, eternei închipuiri!

Frumusețea și vraja minunatei Constanțe și a împrejurimilor ei a prins-o în pagini interesante, totdeauna plăcute, înălțându-se uneori la entuziasm de odă și semnificație de imn, dar păstrând seninătatea și seriozitatea științifică, I. Adam în „*Constanța pito-rească*“.

Deși titlul se referă -- s'ar părea -- numai la portul Mării Negre, opera îmbrățișează întreaga viață și natură dobrogeană, lărgindu-și cadrul, până la a ne da chiar o viziune a Constantinopolului, feerica cetate din basme.

Pe locul unde astăzi își oglindește chipul în valuri ferme-cătoarea și grațioasa Constanța, se înălța odinioară colonia gre-cească Tomis. Originea acesteia se pierde în vremurile legendare, către cari ne duce povestea eroului Iaso, care s'a dus cu Argonauții lui până în țara Colchilor la regele Aetes, pentru a-i cere lâna de aur a berbecului sacrificat acolo de Phryxus, reușind s'o cucerească numai prin vrăjile și intrigile femeiești ale Medei.

Istoricește, autorul ne oferă precise și prețioase informații: fundarea coloniei Tomis de cătră Milet, viața coloniei la marginea „Scytiei minor“, stăpânirea succesivă a Sciților, Geților, Macedonenilor și Romanilor, insistându-se în special asupra rostului și soartei orașului sub împărații romani. În timpul evului mediu, atrage luarea aminte despotul Dobrotici, dela care se trage numele întregii provincii, figura lui Mircea cel Bătrân, sub stăpânirea căruia ajunge și țara, și orașul. În sfârșit Turcii devin cuceritorii, aducând sărăcia, mizeria și obscurantismul acolo unde se înălțase falnică odinioară „*Respublica Tomitanorum*“ și transformând bogata și puternica cetate în slabul și săracul sătuleț Kiustenge. Timpurile noi aduc renașterea Constanței prin activitatea vrednicilor descendenți ai vechilor stăpânitori ai lumii.

Intrând înăuntrul orașului, așa cum se prezintă astăzi, scriitorul ne înfățișează principalele strade și clădiri din Constanța, oprindu-se asupra originalei siluete arhitecturale a Poștei: nezugră-vește geamiile cu atmosfera lor de grav și sumbru misticism, produs al unui colectiv suflet bolnav de răul gloriei de odinioară a decă-zutei rase turcești; ne plimbă pe bulevardul înțesat de lumea venită

să se răcorească de arșita de peste zi în brisa de amurg a mării ; ne sugerează discret farmecul adevăratei plimbări pe bulevard, dimineața, în liniște și singurătate ; atrage atenția noastră asupra Cazinului, evocându-ne imaginea măreață și grațioasă a viitorului Cazino ; ne conduce prin port, pe cheiuri și printre vapoare, arătându-ne maiestatea operei săvârșite de munca tenace a omului.

Dar ceea ce constituie farmecul special al Constanței este — marea ! De aceea, marea ne va fi zugrăvită în variatele-i aspecte și minunatele sale efecte : splendoarea mării văzute de pe mal, călătoria cu barca în largul mării pe vreme liniștită și în timp de furtună, răsăritul lunii, pe mare, apariția soarelui dimineața din valurile mării, o excursie cu vaporul în tot întinsul mării, până la feericul păstrător al tainelor a două imperii, bogatul Bizanț, astăzi umbra lui însuși de odinioară ; în sfârșit, izbucnesc puternice furtunaticile băntuiri ale vânturilor pe mare în timpul iernii, anotimp așa de primejdios pentru navigatori.

Partea întâia, în care este vorba propriu-zis de „Constanța pitorească“, se încheie cu o splendidă și măreață evocare a marelui exilat dela Roma în lumea barbariei gete, rafinatul și elegantul poet Publius Ovidius Naso.

Ca o curiozitate istorică, verigă ce leagă pământul Dobrogei de lumea apuseană, autorul profilează pe fondul amintirilor din războiul Crimeii silueta monumentului francez înălțat de Franța în onoarea fiilor săi secerați de ciumă în acel războiu și așezat deasupra gropniței comune în care dorm amestecate și înfrățite osemintele atâtor tineri eroi.

În a doua parte a cărții, autorul ne va condnce prin împrejurimile Constanței de-alungul Mării Negre. Ajungând la Mamaia, caracterizează în cuvinte inspirate insula lui Ovidiu, plaja, limba de nisip zvârlită de mare între lacul cu apă dulce Siut-Ghiol și Marea cea sărată, popasul la moara armeanului Agopcian, aspectul întinsului mării și a împrejurimilor dunei văzute de pe dealul dela moară și evocă încăodată figura copleșită de tristețe și resemnare a marelui Ovidiu. Această frumoasă monografie se încheie cu legenda „Mamaiei“, extrasă dintr'un cântec vechiu turcesc, după care mamaia ar fi fost o moldoveancă furată de un pașă turc împreună cu mica și drăgălașa ei fetiță, Constanța.

În câteva trăsături se înfățișează drumul plantat la vii, cu popa-

sul înveselitor la berăria Gruber și alergările caracteristice cu cai mici de Dobrogea dela Anadalchioi. Apoi suntem transportați pe drumul prăfuit al Tekirghiului spre locul cu acelaș nume, care își are și el legenda lui: povestea bătrânului turc Tekir, care s'a țămăduit de picioare în nămolul rău-mirositor al lacului.

Dar ceea ce îi înspiră autorului simțirile de cea mai înaltă tensiune este Tropaeum Trajani dela Adam-Clisi: după descrierea Tropaeului, a tumulusului învecinat, a municipiului din valea apropiată, se dovedește interesant și convingător originea romană a monumentului și cetății și semnificația lor superioară de mândrie și civilizație romană.

Descrierea frumuseților și comorilor Dobrogei se sfârșește cu imaginea precis conturată a carierelor dela Canara, unde se dislocă enorme blocuri de piatră prin explozia dinamitei.

Incheierea cărții cuprinde trecerea în revistă a populațiilor dobrogene: Românii autochtoni, Transilvănenii și Mocanii, Cojanii și Tătarii, insistându-se asupra rolului covârșitor atribuit Mocanilor, elemente neaoș românești, foarte dârze și rezistente.

* * *

Aspecte și mai variate, un complex de diverse note caracteristice ale vieții dobrogene, impresii nenumărate topite într'o singură imagine unitară—Dobrogea noastră, crearea ei artistică prin meșteșugita putere a literaturii—, ne înfățișează ciclul de schițe și nuvele cuprinse în volumul d-lui M. Sadoveanu „Priveliști Dobrogene“. Vom încerca să prindem într'un tablou diferitele imagini și idei ale acestui volum, din ansamblul căruia putem trăi intens și artistic: Dobrogea.

Mai întâiu, o observație: oricât de interesantă și plină de adevăr e „Constanța pitorească“, totuși ea nu redă decât fugar și fragmentat poezia Dobrogei. Cu multă putere de sugestivă și plastică evocare se creiază irizata atmosferă poetică ce îmbracă Dobrogea de odinioară și de acum în schițele „Priveliști Dobrogene“.

Cu aplecările firii sale romantice către taină și singurătate, către primitivism și patriarhalism, către lucru neexplorat și surprinzător prin farmecul și noutatea lui, prin lirismul său caracterizat de deosebita înțelegere și trăire a naturii, Mihail Sadoveanu a fost atras mai ales de Delta Dunării—desigur cel mai poetic și misterios

colț din toată Dobrogea; pe aceasta o cântă și o poetizează. Tot astfel, dintre toate popoarele Dobrogei l-au interesat și l-au pasionat locuitorii semi—barbari ai bălților: Lipovenii.

Dintru început, în schița „*Despre Dobrogea*“, scriitorul relevă îndurerat puținul interes real ce această provincie trezește în sufletul Românilor; apoi, prin graiul plin de sevă și umor al lui neica Ispas din Putna, de multă vreme pripășit prin meleagurile dobrogene, ne caracterizează diferitele popoare conlocuitoare: Românii vioi, Bulgarii cu firea veșnic închisă și posomorită, Grecii buni de gură, Turcii visători, Tătarii leneși și napăsători Lipovenii sălbăteciți și desbinați într'o sumă de secte, ba chiar Sasii „catolnici“ și Talienii murdari și spurcați, fiindcă mănâncă broaște.

În următoarele șapte schițe ni se înfațișează Lipovenii în diferitele ipostase ale vieții și traiului lor zilnic: „*În satul Sarichioi*“, „*Pe Razelm*“, „*Lipovenii*“, „*Iarăș Lipovenii*“, „*Tot Lipovenii*“, „*Hotelul din Deltă*“ și „*O cherhana*“.

Iată pe dealurile Sarichioiului, ivindu-se printre vii femeile lipovence frânte sub povara muncii, îndobitocite de asprimea vieții zilnice și doborâte sub greul pumnului și asprul călcâiului bărbatului. Domnul ajutor de primar Chiprian întrupează un tip de lipovean șiret și prefăcut, „bezpopovt“ și „norar“. Toată grozava semnificație a „norarului“ o aflăm în „*Pe Razelm*“: părinți cari-și silesc fiii, copiii încă, să se însoare cu fete voinice în profitul tatălui. Viața obicinuită a acestor oameni se scurge între pescuit și petrecere, adică chef, gâlceavă și bătaie; de aceste năravuri nu se pot desbăra nici când e vorba să aleagă un vlădică, sau să sărbătorească un mare eveniment, cum e despotmolirea canalului Sf. Gheorghe. Ceeace frapează la ei este misterul în care își învăluie credințele lor religioase și arta cu care știu să disimuleze orice întrebare li s'ar pune asupra acestor chestiuni. Altminteri, sunt de un total primitivism; aceasta se străvede mai ales din felul cum privesc ei dragostea: deplina stare de natură a legăturilor dintre bărbat și femeie, dezbrăcate complet de orice vâl de pudoare și de poezie, pentru a se da satisfacție unei necesități organice analoage cu setea și foamea. Acest primitivism se vede și în tratamentul brutal, pe care îl aplică bărbatul femeii, precum și în felul lor de mâncare.

În schița „*Un veteran*“ facem cunoștință cu un bătrân albit de griji și nevoi, care a avut de luptat din greu cu nepăsarea și

lăcomia micilor slujbași ai provinciei, fără a-și putea căpăta pământul pentru care luptase și la care avea dreptul: simbol al atâtor nedreptăți ca se făptuiesc oriunde e vorba să se așeze o lume nouă.

În toate schițele de mai sus, viața omului e încadrată în frumusețea și splendoarea naturii. Acestea însă le simțim mai ales în „*Pe Dunărea veche*” și „*Taine*”, pagini lirice de multă delicatețe și deosebită adâncime, pasteluri și ode dedicate naturii. Pe dinaintea ochilor ni se perindează pustietatea, vitele, țarca-pasărea de pradă a bălții —, rața-cloșcă, egretele, etc. Iar la asfințitul soarelui, suntem părtași la o luptă strașnică: conflict aprig între o lișită ce-și apără puii și o cioară ce-i atacă, până ce lișita reușește să prăbușească, să cufunde în apă și să înece pe dușmancă; în urmă, liniște deplină, iar amurgul și noaptea își întind aripile pline de mister asupra întregului cuprins al apelor: gândurile se cufundă în infinitul orizontului, în infinitul neguros al trecutului și în infinitul palpabil al viitorului.

La „*Popas*”, petrec oamenii cum pot; mănâncă borș de pește gătit cu cvas, beau „vodcă” și spun povești, precum povestea „mortului” care — „reînviind” — sperie într’atât pe salvatorul său, încât acesta îl omoară de-abinelea cu câteva lovituri de „babaică”.

În câteva schițe următoare — cele mai reușite, fiindcă sunt cele mai pline de mișcare — ni se zugrăvesc câteva caracteristice tipuri ale bălților. „*Diavolul bălții*” înfățișează pe Sidor, sihastrul de pe grind, un biet om sălbătecit ca toate dobitoacele naturii, din care superstiția populară făcuse un vrăjitor. „*Pribegii*” ne prezintă personagiul bizar al unui Englez, exilat de bună voie pe aceste meleaguri, care, în izolarea și rudimentarismul său, își păstrase manierele aristocratice; precum și pe domnul Franz, care — cu caracterul său blând, cultivat și distins — ne cutremură ca una dintre marile enigme ale vieții. Nu lipsește nici umorul: „*Un cuceritor*” trece la nemurire pe țiganul Gavril Tărăboi, care știe — prin manierele lui mimetice și mieroasele sale vorbe — să captiveze sufletele unui sat întreg de Lipoveni, împreună cu primarul lor Neculai Ionescu.

Pe Iani Milano, bătrânul grec cu sufletul de fiară, care a speculat odinioară fără pic de milă populația lipovenească de pe Dunavet, îl cunoaștem din „*La sf. Gheorghe*”. Povestea cea mai

tristă și cea mai plină de învățăminte însă este „*Gârla lui Ivan Maiorul*“ : un maior rus, scăpând cu viață din părtășia la un complot, se refugiază în bălțile Deltei, își pierde urma dar și bunele deprinderi din lume, se asimilează tuturor celorlalți pescari, iar, când mai târziu se poate reîntoarce la gloria și onoarea din tinerete, constată că îi este imposibil să revină, fiindcă noua-i viață i-a intrat în sânge și . . . se resemnează : părăsind Odesa, se reîntoarce la tovarășii din Delta.

De altfel, Dobrogea, pământ de încrucișarea atâtor rase și popoare, cuprinde multe figuri decăzute în ele însele sau în urmașii lor. Astfel, „*Mărire și decădere*“ ne înfățișează pe Désiré Andriol, baroneasa de Weicum și Moș Cherim, și ne reamintește galeria marilor bandiți ca Osman și Ibraim, sau, cel din urmă, rusul Lecinschi.

Trecutul Dobrogei abundă în eroice figuri aventuriere : „*Umbre ale trecutului*“. Astfel este scurta, vijelioasa și eroica apariție a prințului Pereiaslavului, viteazul Sviatoslav, care a venit cu celele sale de Ruteni de pe malurile Volgei și Donului, ca să moară la Silistra sub cuțitul lui Curia, căpetenia barbarilor bulgari.

Și în istoria noastră descoperim o figură istorică, ce a avut legături cu delta Dunării : Petru Rareș Voievod. „*Un cântec*“ ne povestește cuprinsul unui cântec rutenesc, după care „*Piotr-Vaivoda*“ ar fi trăit și pescărit în bălțile Dobrogei, unde a iubit pe frumoasa Cazacă Marica, furată apoi de Tătari.

În sfârșit, după un expresiv și pitoresc tablou al vechiului și românescului așezământ al „*Niculițelului*“ „*Priveștiile dobrogene*“ se încheie cu „*Povestea baciului Tomegea*“ : Cum l-a pedepsit baciul mocan Ilie Drăgan pe banditul Ibraim, prinzându-l și omorându-l, fiindcă îl prădase, îi omorâse un copil și-l însăngerase la frunte. E într'aceasta povestea dârzeniei și energiei admirabilei rase a Mocanilor, grație cărora elementul românesc a putut pătrunde, cuceri și naționaliza întreaga Dobrogea.

* * *

Puterea de impresionare a Dobrogei s'a extins asupra multor scriitori și poeți români printr'un dar natural de o mare bogăție de inspirație și o rară valoare poetică : Marea ! Este adevărat că imaginile marine sunt frecvente în literatura românească și înainte

ca țările românești să fi posedat un colț senin sau furtunos de mare. Dar contribuția și poetizarea mării devine una dintre preocupările constante și obicinuitele motive de inspirație ale literaților români mai ales dela anexiunea celor trei județe sudice ale Basarabiei și apoi a Dobrogei. Dar chestiunea aceasta e prea importantă ; ea merită să formeze obiectul unui studiu deosebit.

* * *

Spuneam însă încă dela începutul acestei schițe că marea și adevărata contribuție a unei provincii la literatura neamului întreg și țării întregi este artistul-creator, literatul valoros născut pe meleagurile acelei provincii.

Când e vorba de artistul-creator dobrogean, un nume, unul singur, dar neperitor, plutește pe buzele tuturor, un nume freamătă inimile noastre : *P. Cerna !* Intr'adevăr, Panait Stanciof, poetul care și-a luat drept pseudonim numele satului de pe malul dunărean, care i-a văzut nașterea și i-a legănat zilele copilăriei, este cea mai strălucită contribuție a Dobrogei la literatura română, încoronarea literaturii „dobrogene“.

Panait Cerna este — prin excelență — *poet*. Tot ceea ce a izvorât din pana lui s'a făcut vers, s'a transformat în poezie, poartă pecetea geniului poetic.

Poetul Cerna este un *subiectiv*. În toate operele sale trăiește intens sufletul său : simțirea sa proprie și personală, eul său caracteristic transformat în valori artistice. Subiectivismul său însă are marea putere a obiectivării ; pentru aceasta, poetul face obicinuît apel la alegorie, care este tocmai imaginea ce obiectivează chiar și subiectivismul cel mai categoric. Intr'adevăr, în opera lui Cerna, îi cântă pasiunea, îi sensibilizează cugetarea, îi vădește crezul și-i susține idealul : creațiunea alegorică a fantaziei sale poetice.

Fiind un subiectiv, Cerna — ca și marele său înaintaș Eminescu — este poet *liric*. Toate poeziile sale poartă pecetea lirismului.

Uneori, lirismul poetului se polarizează în jurul naturii și, creind frumusețile acesteia, creiază în realitate simțirea ce poetul nutrește pentru natură : Natura îl inspiră din afară înlăuntrul sufletului, ea trăiește însă în opera sa poetică dinăuntru în afara sufletului, dând astfel poeziei caracter exultant. Dar cântarea naturii

cere poetului talent descriptiv și temperament obiectiv. De aceea, de pildă marele înțelegător și animator al naturii, adoratorul „te-ului sfânt“ și „dulcei lumini a lunii“, Mihail Eminescu, n'a putut creia nici un pastel. Din acelaș motiv, Cerna a scris puține pasteluri și nu dintre cele mai desăvârșite poezii ale sale : „*Primăvara*“, „*Vârful cu dor*“, „*După furtună*“.

De obicei, poezia lui Cerna se întemeiază pe sentimentul de simpatie, pe iubirea caldă și generoasă ce poetul nutrește față de lumea întreagă, pe desăvârșită admirație pentru Divinitate și făpturile Divinității.

Când simpatia, iubirea și admirația se manifestă prin entuziasm și exultanță, poezia lui Cerna capătă caracter de odă. Astfel este capodopera „*Isus*“, „*Spre Bucovina*“, „*Zece Maiu*“ și „*Lui Leo Tolstoi*“.

Dacă sentimentul nu se adâncește în inezisabilul domeniu mistic al sufletului omenesc, ci rămâne la simple dispoziții, înfloriri de dragoste și de voie bună sau voie rea, sentimente drăgălașe, interesante, antrenante, dar nu adânci, lira poetului intonează un cântec, precum : „*Cântec*“ (cântecul pasării), „*April*“, „*Cântec de noapte*“, „*Amor*“, „*Nocturnă*“, „*Cântec de Martie*“, „*Cântec*“ (= Cântecul ghiocelului).

De cele mai adeseori, iubirea și admirația poetului au fost decepționate, ele se manifestă înlăcrămat și se *reliefează* în regretele elegiei, precum sunt : „*Plânsul lui Adam*“, „*Dura lex*“, „*Logodnă*“, „*Torquato către Leonora*“, „*Prometeu*“, „*Ruga pământului*“.

Alteori însă, poezia admirativă se amplifică și se potențează cu o bogată contribuție a reflexiunii ; cugetarea își face loc alături de simțire și o fecundează, admirația se preschimbă în contemplație și poezia devine meditație, cum sunt : „*Noapte*“, „*Șoapte*“, „*Inseninare*“, „*Printre lacrimi*“, „*Chiemare*“, „*Pârâul și Floarea*“, „*Dor*“, și, mai presus de toate „*Către Pace*“.

Clasificarea de mai sus a poeziilor lui Cerna, întemeiată pe genul literar căruia fiecare operă îi aparține, este de sigur interesantă. Dar, pentru opera lui Cerna, e mult mai interesantă o altă clasificare, întemeiată pe motivele de inspirație ale creațiilor poetice și pe ideologia poetului.

Din acest punct de vedere, împărțim poezia lui Cerna în patru specii :

1. *Poezia erotică*, inspirându-se dela iubirea pentru femeie, în legătură cu care poetul își făurește o concepție nouă și originală. Principalele opere ale acesteia sunt: „*Printre lacrimi*“, „*Șoapte*“, „*Noapte*“, „*Inseninare*“, „*Dor*“, „*Torquato către Leonora*“, „*Părâul și Floarea*“ și „*Chiemare*“.

2. *Poezia mistic-religioasă*, ce explorează adâncul tainic de nepătruns al sufletului omenesc și veșnic insolubila problemă a relațiilor diuturne Om și Divinitate, dintre Creator și creațiunea sa. Poeziile de această natură sunt: „*Isus*“, „*Plânsul lui Adam*“, „*Prometeu*“ și „*Ruga Pământului*“.

3. *Poezia social-națională*, care cântă idealurile și revendicărilor omului ca ființă sociabilă — element component al unei națiuni sau al unei clase sociale — și plânge durerile, suferințele și nedreptățile suferite de cei slabi, dela cei puternici, de națiunea sa pașnică și blândă dela națiunile intolerante, hrăparețe și asupritoare. Astfel sunt: „*Către pace*“, „*Zile de durere*“, „*Poporul*“ și „*După un veac*“.

4. *Poezia pur-filozofică*, a cărei concepție despre om, viață și dumnezeire îi dă caracterul filosofic. Aceasta e reprezentată prin operele: „*Ideal*“, „*Trei sburătoare*“, „*Dura lex*“, „*Sarcofagul*“, „*Către Ines*“, „*Prometeu*“, „*Lui Leo Tolstoi*“, „*Floare și Genune*“.

Această clasificare a operelor lui Cerna, pe temeiul concepției ideologice, este mult mai adecvată și mai proprie poeziei acestui creator, pentru că *principala originalitate a lui stă în ideologia sa*.

Intr'adevăr, Cerna nu este numai un poet, ci în același timp un *filosof*, sau — cel puțin — un cugetător. După Grigore Alexandrescu, care a avut predispoziții filozofice; după Mihail Eminescu care a creiat și concretizat o filosofie originală; Panait Cerna este al treilea mare poet al nostru, care are o atitudine și o concepție filosofică proprie și originală. Poezia lui, în întregime, este — într'un sens larg — filosofică, adică îmbibată de cugetare și reflexiune; de aceea, am denumit poezia cu caracter filosofic: *pur-filosofică*.

S'a susținut că Cerna a fost un continuator al lui Eminescu și s'a dezvoltat sub influența sa. De această părere este și d-l Gh. Ibrăileanu dela Iași. Adevărul este că toți poeții noi și întreaga poezie post-eminesciană s'a dezvoltat sub influența lui Eminescu. Dar Cerna nu e un continuator al ideologiei și atmosferei poetice

eminesciene, dimpotrivă : Cerna are o concepție ideologică diametral opusă aceleia a lui Eminescu.

Eminescu era un pesimist, Cerna este *plăzmuitorul poetic al optimismului*. Eminescu conchide la nimicnicia vieții, la nefericirea organică și necesară a omului, la retragerea din lumea efemeră, a omului de geniu, în propria sa sferă și carapace : „Un vis al morții eterne e viața lumii întregi“. Cerna dimpotrivă, vede viața frumoasă ; crede că viața e un imperiu al binelui, că viața merită și trebuie să fie trăită — intens și activ — ; susține că geniul are datoria a a se jertfi mulțimilor suferinde și obidite, că fiecare om trebuie să fie un luptător idealist și un vrednic slujitor al idealului său ; afirmă că numai cei slabi și mișei se tem de viață — deși o adoră și doresc s'o poată trăi — și deaceea trebuiesc sacrificai fără milă marelui principiu al perfectibilității omenirii („*Dura lex*“).

Cerna este *cântărețul iubirii*, ca și Eminescu — într'o mare măsură. Cerna cântă iubirea sub toate formele sale : iubire de natură, iubire de femeie, iubire de mamă, iubire de semenii, iubire de pământul patriei, iubire de neam, iubire de om, iubire de viață, iubire de Dumnezeu. Dar, pe când poezia lui Eminescu, chiar când începe cu un zâmbet, se sfârșește cu un suspin și o negațiune ; mai toate operele lui Cerna, chiar dacă încep cu un suspin, se termină cu înflorituri de zâmbet și sincere accente de fericire ; îndemn la viață și iubire, pentru desăvârșirea prin iubire a acestei vieți, pentru învingerea și nimicirea durerii prin iubire :

„In iubire fără margini este marginea durerii“

(„*Lui Leo Tolstoi*“).

Originalitatea poetului Cerna se completează cu alte trei atribute, care-i întregesc și-i fortifică cugetarea :

1. Un desăvârșit și neîntrecut *altruism*, care se ridică până la nebănuite culmi ce ating chiar sublimul. Acest altruism se manifestă în opera sa fără nici o zăgăzuire ; atât în ce privește viața sa intimă și personală, de pildă poezia „*Logodnă*“, cât și în viața socială și general umană, cum se vede în capodopera „*Către Pace*“, mai ales partea III a, care nu-și află pereche în literatura românească decât doar „*Anul 1840*“ de Gr. Alexandrescu.

2. O caldă, antrenantă și cuceritoare *pasiune*, care domină atmosfera fiecăreia dintre operele sale. Aceasta se vădește prin to-

nul vibrant, prin muzicalitatea surdă dar captivantă și mai ales prin retorismul așa de caracteristic subiectivității poetului. Retorismul însă e o armă cu două tăiușuri, fiindcă, dacă poate da operei foarte multă viață și căldură, îi poate răpi impresia de sinceritate. Poezia lui Cerna însă face impresia desăvârșitei *sincerității*, fiindcă retorismul nu e un atribut al concepției, ci o simplă — și de altfel ponderată — manieră de exteriorizare a concepției. Exemplu admirabil este poema „*Chiemare*“, una dintre cele mai reușite creații ale lui Cerna.

3. Ceeace caracterizează poezia însă este imaginația creatoare, puterea de plasticizare a poetului. Cu marea sa putere ideologică cu pasiunea și retorismul său, e ușor de înțeles că ceea ce va caracteriza stilul poetului Cerna, adică creația plasticității, este verbul și noțiunea. De aceea, *stilul* poeziilor lui Cerna este prin excelență *verbal* și *noțional*, lipsit de scânteietoarele imagini ce împodobesc la fiecare pas poezia lui Eminescu.

Totuși fantazia creatoare a lui Cerna făurește minunate și originale forme imaginative generale ce îmbracă în întregime operele sale; cea mai obicinuită dintre aceste forme este *alegoria*. Din această cauză, multe din capodoperele sale capătă valoare de simbol: „*Isus*“ e simbolul supremei jertfe a geniului pentru fericirea omului; „*Pârâul și Floarea*“, simbolul supremului sacrificiu al bărbatului pentru fericirea femeii iubite; „*Prometeu*“, simbolul revoltei nebiruite împotriva prejudecăților și a autorității constituite; „*Floare și Genune*“, simbolul supremei fericiri ce gustă omul bun care știe să-și prețuiască viața și să și-o trăiască frumos și rodnic chiar în cele mai vitrege împrejurări; „*Dura lex*“, simbolul supremei aspirații a omului după fericire și după perfecțiune, „*Chiemare*“, simbolul totalei contopiri, aevea și în amintire, cu forța iubirii și ființa iubită.

Iar, dacă nu găsim nici o poezie țesută din măestre flori stilistice ale fantaziei creatoare, Cerna dăruiește în schimb literaturii române imagini fără pereche. Astfel: splendida imagine a stâncii după ploaie cu care se încheie „*Șoapte*“; sublima imagine a tranziției dela noapte la sfântul „*mâine*“ din „*Noapte*“; grațioasa și tragica imagine a florii fecundate, ce sfârșește „*Plânsul lui Adam*“; pregnantă și lapidara evocare a figurii divine a lui Isus: cel de odinioară, cel de astăzi, cel din viitor; imaginea florilor udate de

roua nopții, în bătaia razelor soarelui de dimineață, care constituie finalul din „*Printre Lacrămi*“; imaginile cerului, a stelei și-a pârului — bogat în ape la început, apoi cu albia secată — din „*Pârâul și Floarea*“; imaginea miresii din primul vers al poeziei „*Logodna*“; imaginea răzbunării naționale și imaginea revoltei sociale din „*Către Pace*“; imaginea fericirii dela Ferrara din „*Torquato către Leonora*“; imaginile țăranului român supus obidei și asupririi, și revolta lui mai apoi din „*Poporul*“; imaginea dorului după odihnă și a îmbrățișării soarelui din „*Ruga pământului*“; imaginea florii atârnată pe marginea prăpastiei din „*Floare și Genune*“; însfârșit, prețioasa imagine a cerului — „chip purtător de zâmbet și de vise“ — și admirabila gradație a celor trei chemări din „*Chiemare*“.

Astfel, poet și filosof, artist și cugetător, P. Cerna, fiul Dobrogei, este una dintre cele mai interesante, mai originale și mai talentate figuri din literatura românească.

* * *

Iată minunatele daruri, pe care Dobrogea, depărtată și necunoscuta Dobroge, le-a făcut literaturii românești: frânturi de cântec în graiul poporului; pagini inspirate de viața dobrogeană — unele mai modeste, altele mai avântate: unele mai didactice, altele inspirate dintr'un nețârmurit avânt poetic —; în sfârșit, vlăstare dobrogene, sufilete rupte din sufletul Dobrogei pentru a întregi și a defini imaginea artistică a întregului nostru suflet național.

În fruntea contribuției Dobrogei la literatura românească, în fruntea literaturii „dobrogene“ deci, strălucește eroica figură, aureolată de nimbul poeziei și al cugetării, a marelui Cerna, care a fost cel mai de seamă cugetător în poezia românească de după Eminescu și unul dintre cei mai mari poeți români.

Valeriu I. Grecu

○○○○○○○○○○
○○○○○○○○○○

SFÂNTA ANA

Minune negrăită este
De veacuri lacul sfintei Ana,
Precum a fost într'o poveste
O zână mândră Cosânzeana.

Pe o cărare nesfârșită
Ce șerpuește prin brădet,
Spre creasta 'n noui adumbrită
Te sui, te sui, încet, încet.

Acolo, sus, zărești de-odată
Un crater de vulcan în munte,
Ca o coroană nestimată,
Podoabă pe-o regească frunte.

Iar când privirile-ți pătrund
Spre-albastrul cu reflexe clare,
Măestrul lac îți pare 'n fund
Un pumn de apă ntr'o căldare.

De prin bătrâni povestea spune
Că 'n locu-acesta plin de slavă
Erau cutremure nebune
Și vajnic clocotit de lavă.

Dar într'o zi veni o zână,
În strae albe nveșmântată,
Și, întinzând alene-o mână,
Ea potoli urgia toată

Făcu din sgura unui iad
Un colț asemeni unui raiu
Și-i puse codri'n tinși de brad
Să-i fie vecinic verde-alaiu

De dragul codrilor pletoși
Ce lacu-l țin încercuit,
Ea a uitat de feți frumoși
Și își făcu aci un schit.

Rămase ca să facă strajă,
S'asculte'n taină spre Tușnad,
Cum într'o negrăită vrajă
Isvoarele în Olt tot cad.

De calci a zâni mpărăție,
Te simți cu sufletul smerit,
Te'nchini, pătruns de măreție,
La iconița dela schit.

I. Dumitrescu-Frasin

FLORIAN

E o zi luminoasă de Iulie. Neteda pânză a boltei cerești e tulbure la margini, dar de un albastru puternic spre creștetul tăriei. Arșița, care se revarsă de sus, adaugă o broboană de sudoare la fiecare pas și la fie ce călcătură, un nou raș de praf fin se'nvolbură în atmosferă. S'au depărtat cele din urmă case ale orașului și sgomotul lui se topește aici în cântecul tânăr al mării.

Movilele de nisip, acoperite de plante cu tulpini bătoase și frunze spălăcite, se'ndeaș unele într'altele, ascuțite ori turtite, și întrerupte numai de clădiri, pe care mâna omului le-a semănat ici și colo. Toamna e aproape și totul este pustiu. Florile din parc s'au ofilit și de mult își pleacă vârfurile lor gingașe către pământ; numai copacii sunt încă semeți și luptă puternic cu vântul. Fațada albă a clădirii băilor e strălucitoare în bătaia soarelui, iar cele două aripi ale cabinelor se arcuesc ușor către mare și contrastează cu vopseaua lor cenușie și, peste tot coșcovită. Și cu cât te'nfunzi în depărtare, cu atât totul se pierde în difuziunea razelor solare, încă puternice; toate sunt vagi.

Departe, în fund, surâd căsuțele albe cu pălării aurii de stuf ale satului Mamaia. Drumul cotește la stânga și, mergând pe marginea bălții, privești perdele de stuf, tufe de iarbă, copii cari pescuesc cu undița, gospodine care au venit din depărtare ca să-și nălbească pânzele și, iată-te ajuns...

Deschid porțița de zăbrele de scânduri, umbrită de un salcâm plângător, sui prispa de lut răcoritor sub privirile prietenești ale unui dulău care nu se îndură să-și lase locul. Gros și înalt cât un stejar din codrii cei bătrâni din țara Moșilor, cu fața roșie svâcnind de sănătate, cu ochii scânteietori, cu priviri înțepătoare, iată-l pe Florian.

Atelierul nu-l mai recunosc. Stau la mijloc, privesc jur împrejur și totuși...

— „Vezi ? Acum am și distanță și lumină“.

Și, dând la o parte covoare vechi oltenești, îmi arată urma peretelui dărâmat. Sunt multe lucrări nouă. Stau pe aceeaș canapea, în acelaș colț și prind într'o privire tot cuprinsul atelie-

Pictorul Florian

rului. În fiecare trăsătură văd un vis din trecutul artistului, în fiecare tablou o năzuință pentru care mulți ani amarnic a mai sângerat. Cu zeci de ani în urmă, plin de tinerețe și de putere, a scoborât în capitala țării libere. Și ca toți artiștii neamului românesc, a trăit viața cea mai miseră cu puțință. Mulți dintre tovarășii lui de pe acele vremuri n'au putut rezista acestor greu-

tăți și au plecat de mult de pe această lume. Dar tânărul moț nu era dintre aceia cari pot fi cu atâta ușurință înlăturați. El voia să învingă, și a învins. Cutreera împrejurimile Bucureștilor, picta mereu care cu boi, naturi moarte, tipuri de mahala și alte asemenea, dar din când în când mai da câte o raită și pe la Constanța, unde zile și nopți nu se mai despărțea de marea pe care încerca s'o prindă în formele ei cele mai caracteristice.

La București cerca zădarnic să vândă marine.

— „Ce umbli dumneata după fleacuri?! îi spunea ovreiul ce înrăma tablourile, singurul amator de artă de pe acele vremuri. Astea nu-s lucruri serioase. Ține tradiția. Fă interioare, nuduri indecente chiar, fă ori ce, dar marea cum ai s'o pictezi d-ta?“

Și iarăș cutreeră aceleași părăgini pentru a descoperi noi colțuri demne de pictat; dar de data aceasta, când le vindea, strecura printre ele și câteva marine, chiar dacă nu i se plăteau. Și, spre surprinderea negustorilor, acestea se vindeau înaintea tuturor celorlalte.

— „Știi, domnule Florian, într'o țară unde publicul nu are nici un gust pentru artă, se vând până și marinele d-tale“.

— „Vrei să-ți mai dau și altele? Cu cinci lei bucata“ și fața artistului se'nsenina.

— „Cinci bucăți pe care ți le primesc în comision“.

Lucrând astfel cu încăpățănare de moț, strecurând o marină printre 20 naturi moarte, după ani de zile de muncă, a putut să se impue. În 1914 Florian căuta un locușor undeva, pe malul mării. Se gândi la râpoasa peninsulă a Tuzlei. Pornind pe o iarnă groaznică într'acolo, ca să vadă și să cumpere o casă, autoritățile acelui sat au văzut în el un spion... Și tot planul s'a sfărâmat. Un timp a lucrat la Sulina, apoi la Constanța. Pe urmă a dat peste sătulețul Mamaia și de atunci nimic nu l-a mai clintit din loc. Căsuța albă de chiripici surăde spre nesfârșitele ape ale mării albastre.

A fost odată și o corăbioară. Era mică de tot și îndestul de veche, dar cu ajutorul ei putea să fure și largurile mărilor. În timpul războiului însă, i-a fost rechiziționată, iar bunul și platnicul stat n'a găsit de cuviință să i-o mai restituie. Acum se gândește la alta. De ani de zile îmi vorbește despre acest vis.

Știm cum trebuie să fie, ce anume modificări i se va face, câte cabine și câți oameni vor sta pe ea.

— „La nevoie mai fac și o încărcătură pentru Constantinopol, merg mai încet pentru ca să pot fura și câte ceva din comorile largurilor, iar când ajung acolo, descarc, iau bani, apoi deschid expoziția de marine pe vas“.

E de mirat tonul lui încrezător. Ochii mă țintuiesc și mă fac să cred că așa va fi, iar degetele lui smulg unei ghitare un cântec pe care nu-l mai auzisem. E un amestec de note cu învolburări și furtuni de tonuri.

— „Ți se pare ciudat cântecul... E al meu! Un tablou mi l-a inspirat, sau poate cântecul mi-a inspirat tabloul... Nu mai știu. Chestia e veche. Și răscolind printr'un teanc de hârtii, scoase la iveală o aquarelă mică de tot. Pe un țărm stâncos stă un nud cu picioarele înfășurate într'un șal presărat cu stele. Privește spre marea deasupra căreia stăpânește furtuna și cu mintea încordată cearcă să prindă pe coardele unei harpe muzica înspăimântătoare care formează preludiul oricărei furtuni. Înțeleg și tabloul și cântecul; este balada mării.

Privesc și ascult. Ochiul și urechea se înțeleg și se completează.

— „Mult aș dori să duc în sufletul meu această melodie... Dar nu-s muzicant, și...“

Pictorul surăde.

— „Lucrul e ușor! Inchizi peticul acela de hârtie în buzunar și melodia nu-ți va mai dispărea din suflet“!

Și a avut dreptate. Am plecat ducând cu mine mica bijuterie. Și tot drumul marea mi-a cântat.

Când dau în plaje, noaptea e'n putere.

Peste tot pustiu. Apa sclipește ca un diamant cu mii de mii de fețe și culori; valurile ei mici, dintr'o veche deprindere se repăd pe marginea asfaltată a plăjii, dar nu reușesc decât să-mi ude tălpile ghetelor. Stelele au spusit cerul. Vântul bate domol dinspre larg. Luna este încă sub orizontul apei, dar și-a întins la marginea zărei fășioare de argint care îi prevestesc apropierea. Dinspre larg, un vapor cu toate luminile aprinse cârmeste spre port. La curba pe care o face, talia lui sprintenă

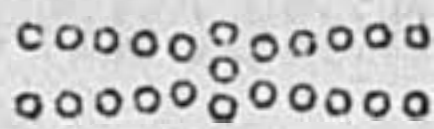

s'apleacă. Scena îmi e cunoscută... E un tablou peste care am trecut ușor, pentrucă îmi părea nenatural. Dar acum... Îmi pare rău că nu l-am privit mai bine.

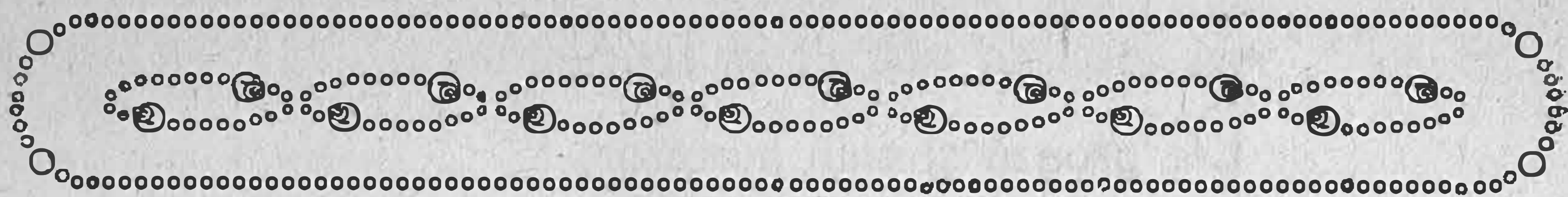
Stau locului și privesc până ce vaporul intră în țărm. Ceva mă atrage înapoi, dar îmi reiau drumul, pentrucă un gând mă mângâie. Măine mă voiu întoarce să văd mai bine vaporul, această „Fantomă a Mărei Negre“.

Mihail Procopie

Prof. Șc. Normală Constanța

VALUL

— KATEDELARO —

Ascultă cum vine din clocotul mării
Un vuet sălbatic de valuri
Și tot mai aproape e stânca pierzării
Și suntem departe de maluri.

Siroco aleargă de-o noapte năpraznic
Și 'n sbuciumul apelor reci,
In clipele morții e singurul paznic
Ce cântă prohodul de veci.

Privește 'n adâncuri cum aripi de smoală
Pornesc înspre noi să ne soarbă,
Corabia geme și ploaia năvală
O biciue 'n furia oarbă.

O clipă ! și cerul mocnit va dispăre
In vuetul surd al furtunii,
Va plânge eternul în psalmi de 'ngropare
Ca jalea în sufletul Rhunii.

Și valul ce vine acum spumegând
De groază și chin purtător,
De asupră-ne mâine va trece cântând
Mai limpede 'n ritmu-i sonor.

Și noi în adâncuri albastre, pe pleoape
Purta-vom sărutul dorinții,
Ce-a vrut să 'nflorească visarea pe ape
Și liniștea 'n sbuciumul minții.

Privește cum valul surâde și pierde
Și altul în locu-i se sfarmă,
De par' că aceeași tăioasă durere
Străbate prin jalnica larmă.

Veni-vor șiraguri și mâine ca azi,
Cumplite povești deșirând,
Ca doliul tăcerii, prin rariști de brazi,
Ce cade din slăvi tremurând.

Adâncul ne chiamă, — fii gata, iubito,
E-aproape solemna pornire
Spre țara tăcerii, ce-atât am dorit-o
Pe-o mare de vis și iubire.

1923 Șuici-Argeș

Al. Soare

MIEZ DE NOAPTE

Miez de noapte, lună plină,
Pe grădina 'n somn căzută
Vrăji de basm ușor coboară
Dintr 'o lume nevăzută.

Vântu-i calm și pe sub vișini,
Unde taine se 'nșiripă,
Strat de-argint par crinii-roua
Piatră scumpă în risipă.

Iar garoafele în lungul
Cărruiei ce se frânge,
Par ca și o vinovată
Dără roșie de sânge.

V. Lăiniceanu

IZVORUL

Din vârf de munți necercetați de nime,
Pe-a stâncilor împotrivire dură,
Izvoru — amestec de avânt și ură —
Semeț se prăvălește 'n adâncime.

Și 'n larga 'ncremenire din natură,
Sub vraja stelelor din înălțime,
A apelor demonică — agerime
Iși urlă truda ei fără măsură.

Dar colo, jos, când miile de valuri
În leneșe undire și le-adună
Și 'ncheagă umbra celor două maluri,

Rătăcitor pe șesurile 'ntinse,
El merge 'n zări murmurător să spună
Că piedici nu 's să nu rămână 'nvinse.

V. Lăiniceanu

TRANDAFIRII

Din câte flori răsar în primăvară
Cu haina lor ademenind zefirii,
Nici una nu-i așa ca trandafirii
Să 'n bine 'n ea tot farmecul de seară.

Căci în avântul creator al firii
Lor li s'a dat cu 'mbelșugare rară
Cea mai senină, mai de preț povară :
Simbol să fie 'n veci de veci iubirii.

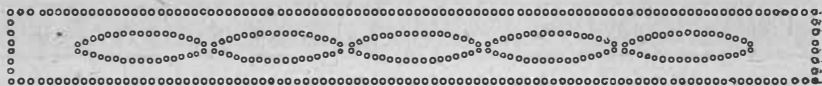
De-aceia când pe flori — înrourată
S'așterne lin tăcerea ideală
Și întâlnești făptura adorată,

Parfumul lor, necunoscând sfială
Îți face gândul bun ca niciodată
Și sufletul ușor ca o petală.

V. Lăiniceanu

ROMA

Roma, Roma, faima ta
Umple lumea toată
Și mărirea îți va sta
Peste vremi săpată.

Căci în ceasuri de dureri
Tu nu ți-ai plâns fiii
Și-ai cântat celor ce pier
Cântul bătlîii.

Iată mândrul Hanibal
Ca un fulger vine,
Trece'n marșu-i triumfal
Crestele alpine.

Și la porți s'au arătat
Hoardele pustiii
De ți s'au înspăimântat
În leagăn copiii.

Dar ca din pământ răsar
Toți legionarii,
Luptele să-ți poarte iar
Peste vechi fruntarii.

Și, cântând spre est și vest
Merg cuceritorii:
„Dulce et decorum est
Pro patria mori!”.

I. Dumitrescu-Frasin

NOI DOCUMENTE PRIVITOARE LA FAMILIA HĂJDĂU

Până acuma mai mulți scriitori și istorici români s'au ocupat de familia Hăjdău. Fiecare din ei a studiat trecutul acestei familii din alt punct de vedere. În cartea: *Ideile și faptele lui Bogdan Pêtriceicu Hașdeu de Iuliu Dragomirescu* se insistă mai mult asupra activității științifice a lui Bogdan Hăjdău. Nu se amintesc decât puține lucruri despre trecutul îndepărtat al familiei. D. Zamfir Arbure, în cartea sa despre Basarabia, ne dă o spiță a neamului Hăjdău. Informații mai complete, mai precise, ne dă genealogistul nostru, d. Sever Zotta, în studiul său intitulat: *Spița neamului Hăjdău* (Arhiva genealogică II 1913, p. 139—176). În cartea d-lui Calinic Istrati: *Prin satul Hajdăilor* (Cernăuți, Glasul Bucovinei 1925) nu se dau relații decât asupra satului Cristinești din județul Hotinului.

Cu ajutorul acestor informații se poate constitui trecutul familiei Hăjdău. Totuși câteva chestiuni au rămas nerezolvite. S'a neglijat, între altele, faptul că familia Hăjdău stăpânise pe vremuri două moșii în Bucovina: *Bărlințe* sau *Stârce* și *Iordănești*. Despre aceste moșii și legătura lor cu familia Hăjdău se află unele informații la A. Pumnul: *Scurta privire asupra fondului religios*, la capitolul Iordănești, și la d. N. Iorga: *Studii și documente V* p. 413 și urm. Ele sunt amintite și în diata lui George Lupașcu Hăjdău dela anul 1732 (Arhiva istorică tom. I partea I p 53—55). Dar până acuma nu s'a insistat îndeostul asupra legăturilor familiei Hăjdău cu aceste sate. Parte copiind, parte retraducând în românește documentele acestor două moșii aflătoare

în „Arhivele Statului“ dela Cernăuți, publicând totodată și un mănunchiu de documente și regeste referitoare la familia Hăjdău, primite pe cale particulară, credem a face un lucru folositor. Genealogiștii noștri vor găsi în ele știri noi care completează cele știute până acuma și vor fi în stare să observe filiațiunea în linia feminină a familiei Hăjdău.

Lăsăm să urmeze documentele :

I

1665/7173 Mai 27.

Copiii lui Efrim Hăjdău împărtesc moșiile părintelui lor (regist)

Scrisoare de împărțală între ficiorii lui Hăjdău anumi: Gheorghe biv vel căpitan i Stefan i Gafița i Miron i Axana, arătând că în parte lui *Gheorghe* s'au vinit satul Pășcăuți și giurădate de seliști din Tulbureni, pentru căci iaste hotar puțin la Pășcăuți și giurădate de sat di Nihoreni la Nistru.

Și în parte lui *Stefan* s'au vinit satul Dolineni și parte din Cruhlea ci să va alegi.

Și în parte *Marii* s'au vinit satul Bărlinții la Suceavă și giurădate di sat di Nihoreni bez giurădate a lui Gheorghe.

Și în parte *Gafiții* s'au vinit a triia parte din Șăndreui și giurădate de săliști Dumeni iar acolo și cât să va alegi în sat în Costiceni.

Și în parte lui *Miron* s'au vinit satul Cinicăuți și parte din Nesva cât să va alegi.

Și în parte *Acsanii* s'au venit giurădate de sat de Bilhăuți și giurădate de sat de Tulbureni fără a lui Gheorghe și parte din Hrușaveț și din Tuliteni cât să va alegi la Nistru, parte din Medveja și pe aiure ci vor afla să împartă frățești.

II

1665 Iunie 29.

Copiii lui Efrim Hăjdău împărtesc moșiile părintelui lor

Suret după împărțala ficiilor lui Efrim Hăjdău, vele 1665/7173 Iunie 29.

Adecă noi boerii cei mari Neculai Buhuș marile logofăt și Toma Cantacuzino marile vornic de Țara de gios, Solomon vornic mari de Țara de sus, Neculai Racoviță hatman, Stamate marele postelnic, Toderășcul marile spatar, Grigori marile paharnic, Duca marile visternic, facem știre cu această scrisoare a noastră cum au venit înaintea noastră toți feciori lui *Efrim Hăjdău* ce au fost părcălab la Hotin, anume *Gheorghi* și *Stefan* și *Mariea* și *Gafița* și *Miron* și *Axana* și de bună voea lor s'au învoit și s'au împărțit moșiile părinților săi și s'au venit lui *Gheorghi* satul Pășcăuți și giumătate de săliște din Tulbureni și giumătate de sat de Nihoreni, cari sânt la ținutul Hotinului aceste sate, iară în partea lui *Stefan* s'au venit satul Dolineni și partea din Cruhlic câtă să va alege, și parte *Marii* s'au venit satul Bărlinții cari sânt pe Siret la ținutu[l] Sucevii și giumătate de sat de Nihoreni la Nistru, și parte *Gafiții* s'au venit a triea parte din Șândreni cu vecini cari sânt în ținutul Hotinului și giumătate de sat de Dumeni, iar de acolo; și partea din Costiceni câtă să va alege și parte lui *Miron* s'au venit satul Cini-căuți, care acum să numești Hăjdău și partea de Nisfoae tot cât să va alege cu vecini și parte *Axanii* s'au ales în sat în Bălhăuți giumătate de sat cu vecini și giumătate de sat de Tulbureni săliște și partea din Hrușăvăț și din Tuleni cât să va alege iar partea din Medveja și de pe aiuri undi vor mai fi să fie cu toți frați[i] din priuna, iarăși vecini săș margă cineș pela locurile cari de pe undi var fi; deci noi văzând a lor bună tocmală, că sau învoit și sau tocmit și sau împărțit și pentru mai mare credință am iscălit ca să să știe.

III

1747 Ianuarie 19.

**Sandul Hăjdău atestă că împărțala lui Gheorghe Hăjdău
este adevărată**

Suret dipe scrisoare[a] lui Sandul Hăjdău din leat 7255/1747 Ghinar 19.

Fac știre cu această scrisoare a me, că întâmplândusă de am găsat o împărțală a lui *Gheorghie Hăjdiu* pentru moșiile sale ce șau împărțit ficiorilor săi, lui *Vasilie Hăjdău*, și *Marii* ce au ținuto Bainschi și *Ruxandii* ceau ținut Zaharie, și *Saftii*, găsându eu această împărțală la Safta, fata lui Hăjdău, în care scrie cau dat *Iordăneștii* fici sale *Marii*, și fiului său lui *Vasilie Hăjdău* iau dat Nihoreni, și ficii sale Ruxandii Pășcăuții și giumătate de sat de Tulbureni, și Saftii parte de Medveja, iară Dânenii și parte de Bunenii ce să va alege și parte de Șândrenii ce să va alege să ne împartă frățește și tâmplândusă la vreme Moscalilor când niau jecuit Moscali, sau răsăritu și acea împărțală dela mine; deci precum știu cu sufletul meu și țiin minte să scrie întrace împărțală pentru aceste moșii ce să numescu mai sus am dat această mărturie a me la mâna lui Grigorie Hăjdău, ficiorii lui Vasile Hăjdău, nepot lui Gheorghie Hăjdău și pentru credință am iscălit.

Văleat 7270/1762 Septemvrie 28.

Sandul Hăjdău, Grigoraș Hăjdău.

Constantin medelnicer am scris cu zisa Sandului și sânt și martor.

Așa cum scrie mai sus au dat samă înainte noastră Sandul Hăjdău precum arată mărturiia lui, aceasta Sturza vel. logofăt.

Andrei Ruset logofăt, Mihalache Cost[ache] vornic.

Bartholomei Arhimandrit Putnii adeverez.

Pahomie Igumen Putnii.

Antonie eclaziarh Putnii.

Simion Buhuș biv vel paharnic adeverez.

Lupul Hadâmbul, vornic de poartă.

Ștefan Stărce.

IV

Iași, 1748, Decemvrie 4.

**Judecata Domnului Grigorie Ghica, prin care se atribuie
lui Sandul Hăjdău moșia Bărlințe**

[retradus în românește]

Noi Grigorie Ghica VV. din mila lui Dumnezeu Domn Țării Moldovei dăm știre cu aceasta scrisoare a noastră, precum au vinit înaintea noastră și înaintea întregului Divan sluga noastră *Sandul Hăjdău*, fiul lui Miron Hăjdău, biv pâr-călab de Hotin, cu boeriul nostru *Andrei Balș* spatar, și cu *Grigorie Hăjdău*, fiul lui Vasile Hăjdău, jăluind că spătarul Balș și Grigorie Hăjdău cer părți din moșia *Bărlințe* de lângă apa Siretului în ținutul Sucevei, care este driaptă moșie a lui, a Sandului Hăjdău, zicând că această moșie a fost a Mariei moașa lor și că ei ca și Sandul Hăjdău dintr'o tulpină se trag, dar că ei nu pot dovedi că au stăpânit-o ; și au mai zis că Sandul Hăjdău i-au scos din stăpânire ridicând el singur veniturile acestei moșii mai sus numite Bărlințe, de aceea ei în domnia noastră de mai nainte au dat jalobă, după care le-am dat ispisoc domnesc precum să stăpânească moșia sus amintită împreună cu Sandul Hăjdău, iar dacă acesta ar avea ceva să răspundă să vie încoace la Divan. La aceste spuse ei au fost întrebați dacă în urma ispisocului nostru domnesc au stăpânit o parte de Bărlințe și dacă au fost la vre-o giudecată cu Sandul Hăjdău sau nu ? Ei au răspuns că n'au stăpânit nimic ; așa dară s'a dovedit că au rugat să deie ispisocul domnesc, dară ei n'au trimis pe nime încolo ca să ceară partea lor, nici ei singuri nu au mers încolo. Sandul Hăjdău au răspuns cum că întreg satul Bărlințe este moșia lui, iar tatăl său Miron Hăjdău a cumpărat-o dela sora sa Maria, fiica lui Efrim Hăjdău, pe timpul domniei lui Petriceicu Vodă. Scrisoarea de cumpărătură s'a pierdut din pricina vremilor tulburi din mânăstirea Bisericiani care a fost prădată de hoți, se știe însă, că atât tatăl său a stăpânit-o toată viața sa, cât și el o stăpânește de patruzăci de ani și mai bine, ceea ce va dovedi și prin marturi. A mai spus Sandul că tatăl său a lăsat această moșie pentru plata de 173 lei, care sumă el a ramas dator unui Turc pentru miere și cine

va plăti datoria va stăpâni moșia Bărlințe; el singur a plătit datoria tatălui său fără sprijinul fraților săi și de atunci stăpânește această moșie. Auzind răspunsul Sandului, am poruncit boierilor să cerceteze, iar ei au cerut Sandului Hăjdău să aducă marturi pentru răspuns, după care Sandul au adus marturi pe Vasilie, fiul popii Ștefan dela Ruginoasa, care a mărturisit că tatăl său popa Ștefan a fost duhovnicul lui Miron Hăjdău și chemând Miron Hăjdău, pecând era bolnav, pe tatăl său în casa ginerelui său Iordachi Săvinel la Giurgești, l-au fost luat tatăl său și pe pânslul încolo. După spovedania lui Hăjdău, a fost chemat în odaie și i s'a poruncit să scrie diata pentru ficiorii lui Miron Hăjdău despre împărțala moșiilor și a ȝiganilor și despre toate celelalte lucruri care cum va trebui să stăpânească și așa a auzit cu urechile sale cum Miron Hăjdău cu gura lui spunea popii Ștefan, cum au cumpărat satul Bărlințe dela sora lui Maria, fiica lui Efrem Hăjdău, și cum l-au deosebit de celelalte sate pe care le-a dat fiilor săi și l-au menit pentru datoria Turcului, dar dacă fii vor plăti datoria frățește, tot așa să-l și stăpânească, de altfel să-l stăpânească numai fiul care va plăti datoria.

Acest martur a dat mărturia sa și în scris și a vrut să și jure că n'a mărturisit nici de dragul lui Sandul Hăjdău, nici plătit fiind, ci a mărturisit numai ceea ce a auzit și ceea ce știe. Acest martur a fost primit și marturia lui a fost crezută. Iar Sandul Hăjdău a mai adus și alți marturi, pe vatamanul de Pătrăuți, cari au mărturisit cu fratele său Vasile, pe Tudosie Frunză tij ot Pătrăuți, cari au mărturisit cu sufletele ridicate că cât își aduc aminte, tot Miron Hăjdău a stăpânit prin vre-o 48 ani dela a doua domnie a voevodului Mihai satul Bărlințe, care mărturie au dat-o și în scris și au fost primiți ca oameui buni și vrednici de credință. Apoi după dreptate am cerut și dela Andrei Balș și Grigorie Hăjdău o dovadă și li s'a îngăduit să dovedească prin scrisori sau marturi că au stăpânit și ei părți de moșia Bărlințe și dacă vor dovedi aceasta, atunci va fi cu dreptate s'o stăpânească împreună cu Sandul Hăjdău. Insa ei nu au adus nici o dovadă și gâlceava aceasta nici odată n'au fost la Divanul nostru, nici nu au făcut nemic după primirea scrisorii noastre. De aceea am găsit cu cale să credem martu-

rilor lui Sandul Hăjdău, cari au dat mărturie dreaptă și s'a văzut și din vârsta lor că știu adevărul și-l mărturisesc. Dară Divanul stăruiind ca să nimicim orice prepus și să nu mai poată ridica pretenții, Domnia mea împreună cu întreg sfatul nostru am hotărît că Sandul Hăjdău și sora lui Maria să jure în biserică că au auzit cu urechile lor din gura tatălui lor Miron Hăjdău că el a cumpărat cu bani moșia Bărlinți dela sora lui Maria, fiica lui Efrem Hăjdău, și că nu știu că i-a fost dată danie sau a ajuns pe altă cale în stăpânirea lui și dacă vor jura, atunci să nu mai aibă dreptate Balș și Grigorie Hăjdău. Și au mers amândoi la biserică și au jurat, după cum arală scrisoarea de mărturie a vornicului de poartă.

Astfel spatarul Andrei Balș și Grigorie Hăjdău au fost dați rămași și li s'a spus să să liniștească pentru că s'a cunoscut că fără de cale au cerut dreptate, iar Domnia me au dat și au întărit slugii noastre lui Sandul Hăjdău cu acest ispisoc al nostru satul Bărlințe să fie dreaptă moșie, și acest al nostru ispisoc de întăritură să-i slujească de veci și această treabă să nu să mai judece.

Am scris eu Tănase Petracheiavici.

Iași, anul 7256 Decemvrie 4.

Grigorie Ghica VV.

procit. vel logofăt.

V

1764/7272 April 20.

[Regest]

Zapis dela *Vasile Hăjdău*, armaș, ficior lui Gheorghi Hăjdău, cu arătari că vânzind lui Toma neguțitoriul satul Pășcăuți și pe urmă viind maștihă sa cu testamentul tătăni-său cerând că ei i-au dat acel sat și cu giudecată luându-l dila Toma niguțitoriul și Toma apucându-l di bani i-au dat satul Nihoreni stălpit și ales despre alte hotară și cu vad de moară.

VI

1765, April 22.

Mân. Putna I. No. 194

Grigore A. Ghica scrie egumenului de Putna să aducă documentele familiei Hăjdău, pe care le posedă

Noi Grigoriea Alicsandru Ghica VV. boj mil. gpd. z. moldavscoi.

Scriem Domnie mea rugătoriului nostru svinției sale egumenului dela svânta mănăstire Putna sănătate.

Facem știrea că Domnii meale niau dat jalubă Ștefan Miera i Sandul *Hăjdău* asupra svinții Tale zicând că au niște scrisori de moșii și de țigani rămase dila Gligor[ie] Hăjdău pentru care scriem svinții Tale să cauți și să . . . . . toate acele crisori, însă cari vor scrii dipe Hăbășești să le dai la niamul Hăbășeștilor, iar cari vor fi scriind depe Hăjdău să le dai la mână Sandului Hăjdău și dând scrisorile toate să ei izvod iscălit dela fiiște care de scrisori ce ai dat, iar de vei ave svinția ta ceva a răspunde săț trimiți vechil să răspundă din preună cu toate scrisorile ce vii ave.

L[et] 1765 April 22.

VII

1766 Ianuarie 27.

Ruxanda, fiica lui Gheorghe Hăjdău, înzestrează pe fiica ei Catrina, căsătorită cu Lupul Totoiescu, cu jumătate de moșia lordănești

Adică eu *Rucsanda*, fata lui Gheorghie Hăjdău, scriu cu aceasta încredințată scrisoare me la mână ginerilui meu Lupul Tutuescu și fici mele Catrina precum să știe că liam dat zestre pol sat de lordănești din ținutul Sucevii pe apa Siretului ce am depe sora me Mariuca ce au fost stiarpă și tatu meu Gheorghie Hăjdău care iau dat tot satul lordănești, deci de acum înaintea parte me de moșie pol sat lordănești să fie a ginerilui meu Lupul și a soțului său în veci nesmintit să fie dată dela mine ocină și moșie, și nici unul din fii mei sau din

niamurile mele să nu supere cu nimică la parte driaptă ce liam dat în lordănești și ori cine sar scula și ar supăra la această parte ce liam dat să nu li să ție în samă și ginerile Lupu sau fica me Catrina să stăpâniască numita moșie sau ce or vre să facă cu dânsa și pentru mai bună și adevărată credință am iscălit.

Leat 1766 .Ghenar 27.

Ruxanda.

Sandul Hăjdău martor.

Gavril Nemeschii martor.

• Și eu am scris cu zisa Ruxandi și sănt martor.

Ioniță Banteș.

VIII

1766 Martie 29.

Grigore Alexandru Ghica trimite pe câțiva boeri să hotărească jumătatea de sat lordănești a lui Lupul Totoescu de cea a mănăstirii Putna.

Noi Grigorie Alexandru Ghica VV. boj mil. Gospod zemli moldavscoi.

Credincioși boeri Domnii mele Du-lui Constantin Canano biv vel paharnic, Ilie sârdar ispravnic de ținut Sucevii sănătate.

Vă facem știre că Domnii mele au dat jaloabă Lupul Totoescul mazil, ginerile Ruxandii, zicând că satul moșia *lordănești* ot Suceavă pol sat fiind a soacră sa, i lau dat lui zestre, iar pol sat fiind a unui Hăjdău nepot soacrei sale și Hajdău șau dat acel pol sat ceau avut danie la mănăstire Putna și călugări dela mănăstire Putna au pus mâna pe tot satul lordănești del stăpănescu, și la aceasta cerșind dreptate iată că vă scriem Du-Voastre văzând carte Domnii mele să chemați de față pe călugări de Putna cu scrisoarea de danie a lui Hăjdău să le luați sama cu amăruntul și de sa dovedi că soacra acestui jeluitor va fi avut pol sat de lordănești și că i lau dat zestre măcar de a fi dat Hăjdeu toată moșia danie mănăstiri Putnii pentru pol sat a soacrei jeluitorului de la fi dat rău cu lucrul ce na fi avut triabă să dați mărturie la mâna jeluitoriu-

lui ca să i să de carte de stăpânire având dreptate aş stăpâni giumătate de sat, iar fiind pricina întralt chip şi nu iţi pute aşeza acolo şi sar cere la Divan să le daţi zi de soroc să vie să ste de faţă la giudecată cu scrisori dovezi ce or ave, aceasta scriem.

1766 Mart 29.

1766 August 26.

IX

Grigore Alexandru Ghica atribue jumătate de moşia lordăneşti lui Lupul Totoescul, ginerele Ruxandei Hăjdău.

Noi Grigorie Alexandru Ghica VV. boj. mil. gospod. zemli moldavscoi.

De vreme ce Domnii mele au dat jalobă Lupul Totoescul, ruptaş ot Hărlău, cumcă are jumătate de moşie din lordăneşti ot Suceavă dreaptă a lui osăbit de jumătate de moşie tot den Iordaneşti a fratelui său ¹⁾ Grigorie ceau dato danie la mănăstirea Putna şi acum călugări dela numita mănăstire Putna cu parte fratelui său Grigorie stăpănescu şi moşia jeliutorului ce o are la lordăneşti, pentru care zisă că şi la giudecată iar fi tras pe călugări aice la Divan, cum şi la ispravnicie de ţinutul Sucevii cu carte gospod şi nici decum nu poate ca săi ducă înainte giudecăţii şi în tărie îi stapăneşte şi ace giumătate de moşie a lui de Iordaneşti cu moşia frăţinasău la care parte nu ar ave călugări nici o triabă, că nu le este lor vândută nici dată danie, pentru aceasta dară iată că prin traceastă carte a Domnii mele volnicim pe Lupul Totoescul ruptaş să aibă ai popri pe călugări dela mănăstire Putna din stăpânire acei giumătăţi de moşie din lordăneşti şi să şi o stăpâniască ca pe driaptă moşia lui cu tot venitul după drese scrisori ce va fi având, însă prin ştire ispravniciei de ţinut, iară având mai mult a răspunde să vie să ste de faţă la Divan din preună şi cu scrisori ce ar ave asupra acei moşii, întralt chip să nu fie, că aşe este poronca Domnii mele.

1766 August 26.

proci. vel. logof.

---

¹⁾ cumnatul său.

X

1767/7275 April 10.

[Regest].

Zapis dila *Marie*, fata lui Efrim Hăjdău, giupăniasa lui Alixandru cu care au vândut fratelui său, lui Gheorghe Hăjdău, giumătate di sat di Nehoreni ci sânt pe Nistru în ținutul Hotinului bez ceialaltă giumătate di sat ci era a frățăni său, a lui Gheorghi Hăjdău.

XI

1773.

Lupu Tutuescul, ginerele Ruxandei Hăjdău, lasă cumnatului său Nicolai Lăpădatul jumătate de moșie lordănești.

Adecă eu Lupu Tutuescul și cu giupăniasa me Catrina, fata Ruxandii, datam adevărată scrisoare noastră de danie la mâna fratelui ¹⁾ Nicolae Lăpădatul, ficiorul Ruxandii, precum să să știe că noi de nime siliți nici sfătuiți ci de a noastră bună voe niam sfătuit și iam dat danie moșia noastră pol sat de lordănești în ținutul Sucevii pe apa Siretului ci noao ne este dat zestre dela maica noastră Ruxanda, fata lui Ghiorghie Hăjdău, și de acum înaintea să stăpâniască Nicolae Lăpădatu pol sat de moșie lordănești în veci ca pe o driaptă ocină de moșie a Du-sale, fiilor și nepoților Du-sale dăruită de noi în veci și nime din niamurile noastre sau a ei cine ar fi să nu să amestece la moșia noastră în lordănești ce am dato danie lui Niculae împreună cu scrisorile ce pentru pol sat de lordănești scriu care leam dat împreună cu moșia lui Nicolae și noi pentru mai mare credință am iscălit, făcându sămnul sfintei cruci.

Leat 1773.

† Lupu Tutuescu

Nicolae Jeian adeverez. Ion Dușbrachi am scris și adeverez.

---

¹⁾ Cumnatul.

XII

1793 Noemvrie 6.

Se dă atestat pentru fetele lui Constantin Lepădat.

Adecă noi care mai în gios neam iscălit încredințăm cu adevărată mărturie noastră precum știm pentru Constantin Lăpădat, ficior Rocsandi, ficii lui Gheorghie Hăjdău, precum au avut trii fiice anume Zmaranda, Nastasia, Catrina făcute în satul Rădeni ot țănutul Hărlăului cu femeia sa din cununie Ilinca, fata lui Ion Donciul, și rămăind copile sărace de părinți sau crescut pin casăle străinilor, mărșând la Țarigradu cu Mărie sa Doamna lui Costantin Moruz Vodă acum viind Catrina cu Mărie sa Doamna lui Alexandru Muruz Vodă sau măritat după Dumitrachi Volcinski și vrând săși tragă la stăpânire sa părțile de moșie ce i să cuvin după tatul său Costandin cum și părțile lui Macarie ieromonah, fecior Safti, feti lui Gheorghie Hăjdău, după danie ce eau făcut; pricinuește Safta, fata lui Niculae Lăpădat, având giudecată cu Catrina pentru giumătate de sat de *Iordanești* ot țănutul Șucevi în Bucovina nemțască făcând cumcă nu este neam și nici o știe. Deci noi mărturisim cu sufletele noastre înainte lui Dumnezeu și înainte orce giudecată sar întâmpla cumcă Catrina easte dreaptă fata lui Costandin, frate lui Nicolae, ficior Rocsandi, și pentru mai adevărată credința neam iscălit.

1793, 6 Noemvrie

Ieromonah Toader Popovici

Eu Tărasie Monah, martor

Ilinca, fata Donciului, ce au țănuto Costandin, făciur Rocsandri Lăpădetoi, au avut trii feate Zmărandă, Nastasia și Catrina care pe Ilinca în casa noastră au crescut și sau măritat.

Mariea Bălșoe.

Dela isprăvnicie Hărlăului : Cătră Catrina, fata lui Costandin Lăpădatului și a Ilinchi, fată Donciului, întărim mărturie aceasta că adevărat numita Catrina este fata lui Costandin și a Ilinchi pe care toți martori dăm mărturie aceasta au aratat cu sufletele lor înainte isprăvniciei. 1793 Noemvrie 8.

*Theodorus Balș
Costandin, Caminar.*

XIII

Carapciu pe Sirete, 1797 Februar 28.

Se dă mărturie de curgerea neamului Hăjdău, Totoescu și Lepădat.

Mărturie

Prin care eu mai gios iscălitul, stăpănitör de moșie în lgești, de vârstă de 60 de ani, tuturor și mai ales cui se cuvine a ști mărturisescu după întreaga știința me de curgere a unor scrisori pentru giurătoare de moșia satului *Iordănești*.

1-le Fiindcă Ruxandra, născută Hăjdăoae, măritată Lăpădătoae au dat cu scrisoare ginerului său Lupul Tutuiescu și ficii sale Catrinei giurătoare de moșie satului Iordănești după cum arată și dovedescu scrisorile în veci să stăpânească.

2-le Lupul Totoescu cu soțul său Catrina după câțeva vreme au dăruit cu scrisoare de danie ace giurătoare de moșie satului Iordănești Dumisale Nicolae Lăpădatu, ficiorul Ruxandei mai sus pomenită, dândui și scrisorile ce ave pe ace giurătoare de sat de moșie Iordănești.

3-le Răpousatu Nicolae Lăpădatu au rânduitu pe vătavul Niculae Ducovici să fie după moarte sa epitrop pe toate averile sale, și după ce au răpăusat Niculae Lăpădatul numitul epitrop au luat la sine o samă din scrisorile moșiiilor, ce au a stăpâni clironomii răpousatului Nicolae Lăpădatul, iară vro 4 sau 5 scrisori ce scriu pentru giurătoare de sat din moșia Iordănești ce le au luat răpousatul Nicolae Lăpădatul dela soru sa Catarina și cumnatu său Lupu Totoescu cu danie au rămas la Catarina, soț răpousatului Nicolae Lăpădatul, maica Dumisale Saftii născută Lăpădătoae, măritată Boarcioae și luându mai gios iscălitul soț după lege pe numita Catarina am aflat aceste 4 sau 5 scrisori la numita Catarina strânse într'un loc cusute dintr'o turiată de cioboate de Tuluteni, fiindu eu câțeva vremi și mai în urmă lîam dat clironomilor răpousatului Nicolae Lăpădatul anume Du-sale Andrei Borce și soțului său Safta, la care această mărturie după curgere arătată mai sus fiind trebuință pot întări cu putere giurămîntului zori când va fi de trebuință,

spre încredințare aceștii adeveratei mărturi, întărescu cu a me iscălitură și pecete înaintea altor martori de față poftite.

In Carapciu pe Siret la 28/17 Februar 1797.

Gheorghe Tiron, Nicolae Grigorce, Manole Borce, comisar de dajde, martor.

XIV

Cernăuți 1800 Aprilie 25,

Ilinca Stârcea, fiica lui Sandul Hăjdău, lasă copiilor săi Catrina Goeaneasa, Balașa Calmuceasa și Casandra Răhtivan, apoi lui Petrachi, Gheorghe și Ștefan părți de moșie din Bărlință, Bocște (!) și Glodeni.

Eu mai gios iscălita Ilinca Stărcioe, fiica răpousatului Sandul Hăjdău, fac știre și hotărâsc prin aceasta a me încredințată scrisoare pre cum să știe cum că după ce eau (!) pe ciialți copii ai mei anume Catrina Goeaneasă, Balașca Calmuceasa și Casandra ce au fost măritată după Ioniță Răhtivanu după cum am aflat cu cale pentru dănșii și pe cât meu dat cugitul meu eam înzăstrat și eam dăruit cu părți din avere și din moșăele meli din uni și piste măsură, eară feciorului meu anume Petrachi cu re purtare lui aducându-mă la atâte păgubiri care piste opt mii de lei cu adevăr să pot socoti și pentru aceasta nici decum de mai multă împărtășire din averele ce mau mai rămas și din moșăi lipsă a fi în veci hotărândul ca pe unul de atâte păgubiri și de mare scârbă pricinuitor, eară cât este pentru feciorii mei Gheorghe și Ștefan măcar că și mai în trecută vreme leam fost făcut lor niște scrisori asupra moșăei meli *Bărlință* ce să numește amindrile Stârce ca să aibă ei a o stăpâni și a o moștini precum o scrisoare mai de curând sau fost făcut supt 5 zile a lunii lui Iunii anului 1798 însă fiind șaturile și așezământurile acelor scrisor lam cunoscut a fi desăvârșit și nice de cum după cuviință și nici de odihnă, precum nice sau ținut acești nice sau putut pune în vre o lucrari de săvârșit ca niște lucruri di sâne netemeelnice șă fără de odihnă, dice am nerisăt cu toatul așezământul de mai înaintea făcutelor scrisori și hotărândule a fi cu totu răsuflata acum dară piste

această a me scrisoare cu neschimbată în veci hotărâre le dau și le dăruiesc numițelor de mai sus fiilor mei Gheorghe și Ștefan șapte părți di totă moșăe Bărlința sau cum sar zice mai bine un sat întreg făr de opta parte dintru aceasta moșăe dată mai înnainte sup stăpânire fiicei meli Catrini ca să aibă numiți fii mei Gheorghe și Ștefan aceste șapte părți din întreagă moșăe Bărlinți a le stăpâni și a le moșteni în tocma în giumătate cu toț următori săi în veci însă țeindusă și aceasta cum că numiți fie mei Gheorghe și Ștefan pentru a me vremelnică schimnisală adecă cât a țâne vieața me am da câte 300 lei pe tot anul adecă 150 și altul 150 lei și precum am dat și am dăruit aceste șepti părți di moșăe Bărlinț spre vecinică stăpânire și moștenire numițelor fii a mei Gheorghe și Ștefan asemenea spre a rădica dintre dâșii tot prilejul de neodihnă și să nu aibă loc nice o întrebare care dintru care parte de loc aș tragi giumătate sa dintru acește șepti părți de sat, dice am hotărât ca fiul meu Gheorghie să aibă a stăpâni și a moșteni parte din jos adecă începândusă din hotaru moșăei Tereblece cât i sa vini lui la giumătate după dreapta măsură di toată cuprindire acestor șepti părți din toată moșăe Bărlința întru o întinsoare cu toate vini-turi și mademuri aducătoare pe aceea giumătate a sa în veci neamestecândusă întru nimică un frate cătră parte altui frate, eară fiiul meu Ștefan să aibă a stăpâni și a moșteni parte din sus adecă începându dila parte ce esti dată fiicei meli Catrini cât i sa vini după dreaptă măsură în giumătate dintru acește șapte părți de moșăe întru întinsoare, earăși cu tâte aducătoare pe giumătate din vinituri și mademuri și după măsura ce să va face și despărțire de să va veni casăle fiiului meu Ștefan în parte de moșăe fiiului meu Gheorghie adecă aceli casă în care să află acum șazător fiiul meu Ștefan, dice să aibă fiiul meu Ștefan a le strămuta și a le rădica de acolo acele casă pe parte sa de moșăe ce i sa va vini lui după măsuratore care să va face în urmare acestii a meli scrisori și cât este pentru măsurare acestor șepti părți de moșăe Bărlința între acești doi fii ai mei Gheorghe și Ștefan după hotărâre a meli scrisori, nice aceasta măsurare și împărțire esti să să facă prin Craisinginir or prin alt giurat inginir cu chiltueala amândurora acestor fii ai mei Gheorghe și Ștefan și nimeni din alț copii ai mei nici

din următorii lor să nu aibă nice o puteri nice o dreptate și nice un cuvânt de răspundere, nice cu un chip a să întindi nice odinăoră în veci cătră aceste șapte părți de moșae Bărlință ce leam dat la vecinica stăpânire și moștenire numițelor de sus fii ai mei Gheorghe și Ștefan, eară cât este pentru parte de moșae Bocște ce să află la Moldova la ținutu Neamțului care am fost dat fiice meli Casandri fiindcă mam înșteințat pentru aceasta parte de moșae sar fi stărnit o pricină de giudecată, dice pentru întâmplare care eu nice decum nu nădăjduesc știind a fi dreaptă a me a ce parte pe moșae când sar tâmpla ca prin hotărâre giudecătii să să lipsească aceea parte de moșae, dice hotărâsc ca aceasta fiica me Casandra sau clironomii ei să între a stăpâni în giumătate cu fiica me Balașa a patra parte din Glodeni ce esti în ținutu Eșului fiindcă aceea parte de moșae covârșește după stare părților de moșae care leam dat celora lalți fii a mei eară cătră părțile de moșae Bărlinți care am dat ficiilor mei Gheorghe și Ștefan și leam dăruit lor precum mai sus scrie și nimene nice odinioară în veci să nu potă a să întindi cu nimică și precum aceasta scrisoare și hotărâre și danie di bună voe am făcut ficiilor mei de sus numiț Gheorghe și Ștefan după bună și intimieată judecare și întru toată întrăgime minți și a socoteli cu hotărâre ca în veci neclătită să rămăe, așa poftesc și pe cinstit K. K. giudecătorie ca să să treacă și la tabula țarei, eară cât easte pentru scrisorile celi mai înainte făcute de cătră mine pentru aceli șapte părți de moșae Bărlinți fiind că precum mai sus sau arătat leam anerisăt și leam făcut cu totul răsuflăte, deci de să vor fi aflând vre unele dintru aceste mai vec scrisori întabuluite or cu ce fel di întindire cătră aceli șepti părți de moșae Bărlinți să să șteargă și să să scotă cu totul afară ca niște răsuflăte rămăend numai aceasta de acum scrisore a me întru intimiere nice cu un chip neclătită și spre încredințare înaintea cinstitilor persone ce sau întâmplat am iscălit adecă neșteind carte am poftit pe Du-lui Andrei Gafenco ca săm scrie numile și poreclă me și am pus pe lângă sămnul cruci și pecete me și poftind și pe acei ce sau întâmplat ca să să iscălească martori.

Cernăuți, 25 April vech. [Calindar] 1800.

Ilinca Stărcioe, fiica răpousatului Sandului Hăjdău.

Eu mai jos iscălit după pofta Du-sale Ilinchi Stărcioe am scris numile și porecla Du-sale mai sus.

Andrei Gafenco.

Ia nizey podpisani na zodanie o fmu Pani Ilinki Styrcozoja jak iprzytomnosei moiey transkeia vie erobita podpisnie jako przyacie y Tabularny Swiadek.

Tadeusz Turkul.

Ilie Calmuțchi.

Și întâmplându-mă față poftindumă Du-ei Ilinca Stărcioaia am iscălit martor.

Ion Ciomărtan

XV

Bărlinți, 1824 Martie 15.

Nicodim Hăjdău dă informații asupra trecutului moșiei Dolineni.

Ispisoc sârbesc dela răpousatul Moise Mohila Voevod pe sat întreg Dolimeni dat lui Efrim Hăjdău și după împărțala din let 7173/1665 Iunie în 29 care sau făcut între ficiori lui Efrim Hăjdău și sau venit în parte lui Ștefan Hăjdău, din care să trage Lupașcu Hăjdău acest sat Dolineni după a noastră șteintă și după cum arată și în zapis ce sau văzut la logofătul Vasile Balș dat la mâna cumpărătorului Hristodor Petrino, Lupașcu Hăjdău lau zălojit satul Dolineni la unchiul său Miron Hăjdău care ispisoc să află și pân acu tot la clironomi lui Miron. Dară fiind că Du-lui Ștabscăpitan Nicodim Hăjdău să tragi din lenie lui Ștefan Hăjdău, care au fost ficior lui Efrim Hăjdău ce să află în oblastei Basarabei în târgul Lipcani înțălegând pentru ispisocul Dolinenilor că să află aice la mine în K. K. Bucovina au făcut cerere la mine săi dau hărțile pe satul Dolineni să le pue în lucrare la giudecătorie Basarabiei ca unul ce să tragi din linie aceia a neamului hăjdăesc, pentru care am făcut rugămintele Du-lui mosului Gheorghe Stărce pentru scrisorile mai sus pomenite a satului Dolineni să me li dee să le pun în lucrare și iarăși să le aduc și să le dau în mâna Du-lui pentru care mă șă îndatoresc. Ispisocul vechi sârbesc original și tălmăcire hrisovului și întărită cu iscălitura despre copie

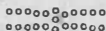

original gospod și dascal gospod Sănardarie Ciolăcescul în cursul anelor 1773 Iunie în 23 și o țidulă dela 1773 Iunie în 27 cu iscălitura lordachi ftori logofăt în care încredințează că clinoromii lui Miron Hăjdău au judecată cu Du-lor Bălșești pentru satul Doleneni. Aceste scrisori mai sus pomenite mă îndatoresc supt iscălitura me să le aduc iarăș la mâna Du-lui moșului Gheorghe Stârcea cu aceasta adaogere vrând Dumnezeu să iasă moșie Doleneni de supt înpresurare și stăpânire străinelor iarăși la neamul nostru hăjdăesc să să întoarcă, avem să supunem la împărțală cu Du-lui moșu Gheorghe Stârcea.

Stabscăpitan Nicodim Hăjdău.

În Bărlinți, în 15 Mart v. c. 1824.

Teodor Bălan

DIN FOLKLORUL ROMÂN

Colind de flăcău

Iar și (cutare) voinic
De dimineață se scula
La Dumnezeu se ruga,
Cheile'n mână lua,
La grajd de piatră mergea,
Grajd. de piatră descuia,
Tot cai buni că-mi încerca;
Încearcă murg, încearcă negru;
Găsi surul cal mai bun,
Cal mai bun și mai blajin . . .
De căpăstru mi-l lua
Și afară că-l scotea,
Tot de vânat se gătia.
Ogar galben sgărduia,
Șoimei vineți neteza,
La vânat că mi-ți pleca,
La vânat
Peste Bârlad
Vână ziua
Toată ziua,
Mai nimic nu folosi.
Când pleacă seara'n deseară
Și-i vremea la'nturnătoare,
Când ochi negri și- arunca
Pe marginea drumului,

La cea tufă de negară,
Văzu sora soarelui,
Tot plângând volecând,
Fața dalbă sgăriind,
Perișor dărăpănând
Și din gură blestemând :
— Vede-te-aș dalbă colelie,
Colelie într'o câmpie,
Să te pască cai din lume,
Ciobanii cu oile,
Văcarii cu vacile,
Vițelari cu vițeii . . .
Iar și (cutare) voinic
El din gură așa-i grăia :
— Taci, tu, Doamnă, nu mai plânge;
Nu te iau roabă să-mi fii
Și te iau doamnă să-mi fii;
Doamnă mie, curților,
Nuror bun părinților,
Cumnațică fraților,
Leliță surorilor . . .
Iar și (cutare) voinic
Iar să fie sănătos
Cu-ai săi frați, cu-ai săi părinți
Și cu noi cu bună seara.

Cules de la Neagu Cazacu, gardian, Topalu, de Petre Cazacu, nor-
malist, Constanța.

Colind

D'ale cui sunt ceste curți,
Ceste curți, ceste domnii,
Ceste dalbe'mpărății,
De-s așa'nalte,
Minunate,
C'un stobol cam pe departe ?
La mijloc d'un stoborel
Crescut-au ici cei doi meri.
Sus în vârf la cești doi meri
Mi-arde două lumânări ;
Sus îmi arde, jos îmi pică.
Pică-și una, pică-și două,
Picătura cea de-a noua
Ruptu-i-s'a, făptui-s'a
Râu de vin și-altul de mir
Și-altu-i d'apă limpejor ...
Dar în apă cin'se scaldă ?
Era bunul Dumnezeu ;
Se scâlda și se'mbăia,
Cu vin alb se boteza,
Cu bun mir se miruia,
Vestmânt alb se primenia.
Mai în jos de vadul oii
Scoase bătrânul Crăciun.
Se scâlda și se'mbăia,
Cu vin alb se boteza,
Cu bun mir se miruia,
Vestmânt alb se primenia.
Mai în jos de vadul oii
Scoase Ion, sfânt Ion,
Se scâlda și se'mbăia,
Cu vin alb se boteza,
Cu mir bun se miruia,
Vestmânt alb se primenia ...
Și mai jos de vadul oii
Scoase icaa cest domn bun,

Cest domn bun, jupân (cutare)
Se scâlda și se'mbăia,
Cu vin alb se boteza,
Cu mir bun se miruia,
Vestmânt alb se primenia ...
Atunci, Doamne, cui mă potrivesc ?
Ori ție, ori lui Ion ?
Potrivesc potrivei mele.
Fost-am tânăr și-am făcut :
Pusei casa lângă drum,
Câți călători că-mi trecea
Tot mie că-mi mulțumia
Tot mie, părinților,
Și mai mult lui Dumnezeu ...
Și mai fac, Doamne, mai fac
Puțuri grele'n câmpuri rele
Câți setoși apă că-mi băură,
Toți mie, că-mi mulțumiră
Tot mie părinților
Și mai mult lui Dumnezeu ...
Și mai fac, Doamne, mai fac
Poduri grele'n ape rele.
Câți căruțași că-mi trecură,
Tot mie că-mi mulțumiră,
Tot mie, părinților
Și mai mult lui Dumnezeu ...
Pus-am cruci pe la răspântii ;
Câți rătăciți că-mi trecură,
Tot mie că-mi mulțumiră ;
Tot mie, părinților
Și mai mult lui Dumnezeu ...
Ca și-aicea cest domn bun,
Cest domn bun, jupân (cutare),
El să fie sănătos,
Gazdă bună-a lui Hristos !

(Cules de la Ion Lungu, 18 ani, comuna Sudiți, județul Jilomița).

Colind

Astă seară-i seară mare,
 Ler Doamnele *)
 Seara mare a lui Crăciun,
 Când s'a născut Dumnezeu
 Mititel și'nfășățel
 Și'nfășat în foi de măr.
 Iar Jidovii mi-l aflară,
 Mi-l aflară, mi-l cătară
 Cam prin toate grajdurile,
 Cam prin toate vadurile.
 Iar Maica Santa-Mărie,
 Ea de veste că mi-a prins,
 Fiu'n brațe și-a luat,
 Cărărușă-a apucat,
 Cărărușa la trei munți . . .
 Urc'un munte, urcă doi;
 Când fuse l-al treilea munte,

(Cules de la Niță Voineagu din comuna Pantelimon, plasa Cogealac, județul Constanța).

Codreanul

Foaie verde d'un dudău,
 Colea'n deal la Movilău
 S'a aflat haiducul rău
 Cel cu gheba mocănească,
 Cu căciula țurcănească . . .
 Cât umbla, cât străbătea,
 Cal pe gându-și nu găsia . . .
 Colea'n vale se lăsa;
 Colea'n vale, la strâmtoare,
 Unde trec munteni cu sare.
 Înainte le ieșia,
 Bună ziua le dădea:
 — Bună ziua, măi muntene,
 Nu ți-e roibul de vânzare,

Puse jos să odihnească
 Vestmântul să-și primeniască . . .
 Înapoi când se uita,
 Înapoi pe urma ei,
 Tare vine Sânt-Ion;
 Vine tare și-mi grăește:
 — Ia-ți, maică, fiul în brațe
 Și haid, maică, mai departe,
 Că știu, maică, eu trei râuri
 Trei râuri și trei părâuri:
 Râu de mir și râu de vin
 Și-altu-i d'apă curată.
 În cel d'apă să-l scăldăm,
 În cel de vin să-l botezăm,
 În cel de mir să-l miruim,
 Cerului să-l dăruim!

Să-ți dau galbeni și parale
 Și car mare cu opt boi,
 Să pleci bogat dela noi?
 — „Nu mi-e roibul de vânzare,
 Nici mi-e roibul de schimbare,
 Căci cu mama roibului
 Plătesc valea Oltului
 Și de-aș vinde pe roibul,
 Aș plăti Movilăul!”
 — Apleacă-te, măi muntene,
 Și'ncalecă, Codrenele:
 De mi-o plăcea umbletul,
 Eu ți-oiu da și sufletul.
 Muntenașul s'apleca,

*) Se repetă după fiecare vers.

Codrenașu'ncălica,
Trei pinteni că îi trăgea,
Valea se cutremura
Și Codrean fugia, fugia;
Iar Munteanu sta pe loc,
Din gură zicea cu foc;
— Alelei, măi Codrenele,
Vin'Codrene înapoi,
De-mi dă carul cu opt boi,
Parale de cheltuială
Și ghebă de primeneală!
— Ba, fă-ți cruce, măi mocan,
Că ai cinstit pe Codrean;
De m'oiu întoarce'napoi,
În loc de car cu opt boi,
Ți-oiu da niște pumni sgârșiți,
De-i crede că-s buni găsiți!
Mână, mână, mână, mână,
Pân'ce soarele apune.
Colea'n vale se lăsa,
Peste-o stâncă el că da . . .
Ciobanii cum mi-l vedea,
Peste iarbă se pitea;
Numai unul rămânea,
La foc se rostogolea,
Bolnăvior că se făcea . . .
Codrenașul pricepea
Și din gură așa-i zicea :

— Mânca-te-ar lupii, mocan,
La ce mi te faci viclean;
De ți-oiu trage-un iatagan,
Ai să sai ca un șoldan . . .
Scoal' de-mi alege-un cârlan:
Un cârlan de la Ispas,
Mai puțin rotund și gras!
Mocanul că s'a sculat,
În cârd că s'a aruncat
Și cârlanul l-a luat,
Lui Codreanul i l-a dat.
Codreanul că l-a luat,
La oblânc l-a aruncat,
Colea'n vale s'a lăsat
La cârciumăreasa frumoasă,
Frumoasă și drăgăstoasă.*
Bea Codreanu și cu ea
Lungă masă întindea.
Poțera-l înconjura,
Șaizeci de haiduci sosea
Gloanțe în Codrean trăgea.
Dar Codreanul le zicea :
— Alelei, tâlhari păgâni,
Cum am să vă dau la câni!
Și'n baltag se rezema,
Câte șapte că trântea
Și pe toți mi-i ucidea.

(Cules de la Marin M. Martac, 33 ani, comuna Sudîți, jud. Ialomița).

Cântecul lui Gheorghiță

Și-am tot zis : mă duc, mă duc
La poiană'n Câmpu-lung,
Să-mi aleg un cal porumb;
Rotat vânat porumbel,
Să mă uit cu drag la el.
Mă uitai din deal la vale
La murgu cu coama mare.

Coama-i bate șalele,
Coadă-i astupă urmele.
Și-apoi spune, moș bătrân,
Călușei când se fur ?
Numai Luni de dimineață
Pe negură și pe ceață!
Și iar spune, pui de cuc,

Dacă-i fur, unde să-i duc ?
Să-i duci în cot de pădure !
Și iar spune, rândunea,
Inghețată-i Dunărea,
Să treacă neica pe ea
Cu trei cai alătura ?
Azi e Luni și mâne-i Marți,
Pleacă Gheorghiță'n Galați
Cu 50 de cai furați,
Numai vineți și rotați.
Gheorghiță, giambaș de cai,
Ziua fură, noaptea fură
La primar în bătătură ;

Jură și mărturisește,
Păgubașul se lipsește.
Foaie verde anason,
Gheorghiță, ești numai om,
Că nici noaptea nu ai somn.
Dare-ar, Dumnezeu, și-o da,
Și s'o desprimăvăra,
Și voinici mi-oiu aduna
Opt sute de tinerei,
Să intru'n codru cu ei
Și-oiu lua Oltu la vale
Că vin Sașii cu parale
Și m'oiu aținea la cale.

(Cules de la d-șoara E. N. Zlotea, comuna Cara-Murat, județul Constanța).

Cântecul orfanului

Și-am zis : verde foaie lată,
Maică, inimă de piatră,
Mai scobori din cer odată,
Să mă vezi, cum mai trăesc ?
Pe lume cum viețuesc ?
O zi bună, două rele,
Așa trec zilele mele ;
O zi bună, una rea,

Așa trece viața mea.
Să știu, mamă, c'ai veni,
Drumul ți l-aș pardosi :
Piatră și nisip de mare,
Să vii, mamă, tot mai tare ;
Nisip și piatră mărunță,
Să vii, măicuță, mai iute !

(Cules dela Elena Sparghe din comuna Seimenii Mici, județul Constanța).

Cântec de haiduc

Foaie verde brândușele,
Jele-i, Doamne, cui e jele ;
Jele-i, Doamne, codrului
De-armele haiducului ;
Că le plouă 'și le ninge
Și n'are cine le'ncinge ;
Că cine mi le-a avut,
A făcut nu-ș ce-a făcut
C'a pus fața la pământ
Și mi-a intrat în mormânt

N'a intrat ca să'nfloriască
Ci-a intrat să putreziască
Și să nu mai voiniciască.
Așa-i vieța haiducească !
— Las'asa, așa să fie,
Nu mă las de haiducie
Nici de codru înverzit
Nici de murgu priponit
Nici de mândrele pistoale
Nici de pușca sclipitoare

Nici de cuțitele mele
Ferecate la prăsele ;
Nici de viața bună rea,

Nici de mândrulița mea ;
Că sunt tânăr și voinic
Și n'am teamă de nimic.

(Cules de Posa St. normalist, dela Nicolai Alexe 84 ani din Țândărei)

Colind la craca de tiparos

La craca de tiparos,
Tiparos miros frumos
Mi-este-un leagăn legănel
De traftan verde.
Dar în leagăn cine șade ?
Șade (cutare) făt-frumos
Și leagănă pe Hristos.
Leagănă-l și întreabă-l :
Când e capul veacului,
Sfârșitul pământului,

Urgisita cerului ?
— Când va bate fiu pe tată,
Fie-sa pe mamă-sa,
Finu-său pe nașu-său,
Fină-sa pe nașă-sa. —
Atunci e capul veacului,
Sfârșitul pământului,
Urgisita cerului.
Iar (cutare) făt frumos,
Să rămâie sănătos !

(Cules de la Ioan Chirilă de 17 ani, din Seimenii Mici, județul Constanța).

Colind de fată mare

Intreabă, întreabă mari boeri
Și-o'ntreabă pe Marița : *)
— Tu, Marițo, fata noastră,
De când tu ți-ai dobândit
Cel trup nalt așa'mbrânat,
Genele, sprâncenele
Ceaste'nghinățelele,
Față dalbă rumeioară
Și glas mândru de fecioară ?
Dar Marița cea frumoasă,
Ea le rupse și grăise :
— Daleu, daleu, mari boeri,
Ce stătuși și mă'ntrebași :
Eu cu dreptu spune-v'aș.
Avut-a taica, avut-a maica,
Avut-a taica d'un fecior,
Hiind cu mine frățior.

Taica umblă să-l însoare,
Maica nu vrea să-l însoare
Și-l trimite'ntr'o solie
Intr'o solie'n Ungurie ;
De-acolo să ne aducă
Trei zugravi, trei meșteri mari,
Nouă să ne zugrăviască
Zalele, zabălele,
Frânele, căpestrele
Și-aste'nghinățelele.
Trimisese-i adusesese,
Și la treabă mi-i pusese
Eu hiind încă prunculiță
Pe fereastră trasu-m'am
Pe zală uitatu-m'am.
Trei zugravi văzutu-m'a.
Din trei table mi-a bătut,

*) Tot la două versuri se repetă refrenul : „Leroi Doamne !“

Trei scânteii mi-a scânteiat
D'una'n spate, d'alta'n chept
D'alta'n fața rumeioară.
D'atunci eu mi-am dobândit
Cel trup nalt așa'mbrânat,
Genele, sprâncenele,

Ceaste'nghinățelele,
Față dalbă rumeioară
Și glas mândru de fecioară.
Dar și Marița cea frumoasă
Ea să fie sănătoasă,
Cu noi toți, cu bună seară !

(Culese de Bujilă Vasile, normalist, Constanța, dela o bătrână de 75 de ani
din Hârșova).

Cântecul prizonierilor români

Foaie verde trei smicele,
La moară la Dardanele
Macină Turcii ghiulele
Și Bulgarii cartușele,
Să ne omoare cu ele.
Săriți voi Francezi, Englezi,
Sări și tu, Italie tare,
Că ne-a'mpresurat Bulgarii
Cu tunuri și cu chesoane,
Cu tunuri calibru mare ;
Calibru trei sute unu,
De omoară tot Românul

Arde-v'ar focul tranșei,
Muncim la voi de ani trei
Și tu, Dunăre turbată,
Fire-ai fi fost blestemată,
Ne-ai mâncat armata toată !
Foaie verde, foi de nuci,
Trenule, unde mă duci ?
Colea'n graniță la Turci
Să țin caii Turcilor
La umbrele nucilor ;
Să țin caii de curele
Și'n piept să primesc ghiulele,

(Cules de la Neculai G. Tataru, comuna Boascic, județul Constanța).

Cântecul lui Bărgan

Foaie verde, foaie lată,
Sub răchita cea plecată
Peste apă atârnată,
Pe marginea Prutului,
La cotitul vadului,
Șade Bărgan adormit
Pe iarbă verde lungit ;
Și lângă dânsul legate
Unul d'altul aninate
Stau desagii durdulii
Plini cu prăzi dela Neflii,
Dela Cochînți răpitori
Și ciocoi despoietori.

Unul de altul legate
Să le treacă apa'n spate,
Ca în codrul său să vie
La adăpost să le ție.
Prutu-i mare, vântu-i lin,
Dar pandurul e hain ;
Prutul e mare și lat
Și panduru-i deșteptat.
Dar de-ar fi cât de deștept
Cu Bărgan nu ține piept,
Că-i voinic și pișicher,
N'are grijă de neferi.
Foaie verde, măr uscat,

Iată-l că s'a deșteptat ;
Desagii și i-a luat
Și spre Prut drept a plecat.
Pandurul colo-l pândește
Și drept la mir mi-l ochește.
Bârgan ici, Bârgan colea
Și pandurul cât colea ;
Bârgan în Prut a sărit
Bârgan iată c'a pierit
Și desagii lui cu el
În Prut au pierit la fel.

(Cules de Poșa Ștefan, normalist, Constanța, de la Buzoianu Neculai de 49 ani din comuna Țândărei).

Cântecul Chiruței

Frunză verde, trei alune,
Lățitu-s'a vestea'n lume
De frumusețea Chiruței,
De mândrulețea drăguței
Sora dulce a popii
De la podul Craiovii.
Mai mândruță decât ea
Câmpul floare nu avea,
Stea pe ceruri nu era,
Încât s'vonul ajungea
Dela sat până la sat
Până în loc depărtat,
Până'n țara Turcului,
Turcului hainului.
Vestea dacă se lățea,
Multe inimi s'aprindea,
Multe dorinți s'ațâța
Și mulți pe drumuri pornea,
Să vadă-i adevărat
Un lucru așa minunat?...
Iată că'ntr'o dimineață,
Dimineață fără ceață,
Chiruța cum se spăla

Bârgan ici, Bârgan colo,
Și pandurul dincolo.
Bârgan nu știu ce-a făcut
Că Prutu'n not a trecut
În apă nu s'a'nneecat,
De pandur că mi-a scăpat
Și în codru s'a'nfundat ;
Desagii i-a pitulat
În ciuda pandurului,
Spre spaima ciocoiului.

Cosicioara-și pieptăna
Coadele că-și împletea,
Tâmpilele că-și netezea,
Spre răsărit se'ndrepta,
Lui Dumnezeu se ruga
Și sănătate-i cerea...
Apoi, mări, ce făcea ?
Floare la cap că-și punea,
Prin casă deretica,
Pe jos frumos mătura,
Gunoiul că aduna,
Pe mătură că-l punea,
Apoi ușa deschidea
Și afară-l arunca.
Apoi într'un doar căta,
Spre soare că se uita,
Spre câmpie tot privea,
Tot privea și se mira,
Se mira și se'ntreba
Și din gură că zicea :
— Doamne, bune Dumnezeu,
Ce-o fi ceea ce văd eu ?
Fi-vor spinii înfloriți,

Ori îs Turci nelegiuîți,
Tot cu roșu'mpodobiți
Și pe drumuri grămădiți?
De vedea și mai vedea,
Chiruța se'nspăimânta,
Din casă fuga ieșea,
La nen-so că se ducea
Sperioasă că-i vorbea:

— Scoală, nene, dragul meu,
Că nu știu ce-am văzut eu:
Ori că-s spinii înfloriți,
Ori îs Turci nelegiuîți,
Tot cu roșu înveliți
Și pe drumuri grămădiți?
Popa dacă auzea
Numai decât se scula,
Pe fereastră căuta
Și din gură cuvânta:

— Sora mea, comoara mea,
Te rog nu te speria
De toate câte-i vedea
Și câte s'ar întâmpla,
Că eu sunt pe lângă tine
Și toate-or ieși cu bine...
Ce vezi tu pe-acea câmpie
Și-i gata spre noi să vie
Nu sunt spinii înfloriți,
Ci sunt Turci nelegiuîți,
Tot cu roșu'mpodobiți
Și pe drumuri grămădiți.
Ei aicea vor veni
Și pe tine te-or peți.
Dar, dragă, tu nu te'ntrista,
Că la Turc eu nu te-oiu da
Și nimic nu s'o'ntâmpla,
Până capul sus mi-o sta.
Bine vorba n'o sfârșea,
Iată Turcii că sosea,

Năvală'n casă dădea,
Toată casa cuprindea.
Iar din ei un Turc bătrân
Ce scotea din ciubuc fum
Bună dimineața da,
Iar popa îi mulțumea,
Frumos îl hiritisea
Și din gură îi zicea:

— Bine-ați venit sănătoși
Și spre bine bucuroși,
Cu gândurile curate
Și cu inimi neîntinate;
C'ați venit în casa mea,
Doi berbeci eu voiui tăia
Și prea mult m'oiu bucura,
Cu mine de-ți ospăta.

Turcul, dacă-l auzea,
Vreme de loc nu pierdea.
Cărbune'n ciubuc punea,
Tutun dintr'însul trăgea
Și îndată răspundea:

— Noi de masă-ți mulțumim;
N'am venit ca să prânzim,
Ci pe Chira s'o pețim
Și-apoi cu ea să pornim.
Intr'o zi, când m'am sculat,
Către cer eu m'am uitat
Și cerul cum l-am zărit,
O lumină m'a orbit;
Lumină strălucitoare
Ca și o rază de soare.
Atunci foarte îngrijat,
Pe mine m'am întrebat:
— Nu știu soare-a răsărit
Ori Chiruța s'a ivit?
Nu e răsărit de soare,
Ci e chip de fată mare,
Că zorile n'au sosit

Și nici noaptea n'a pierit.
Atunci iute mă'mbrăcai,
Slugile mi le luai;
Pe drum cu toți am plecat
Și acilea am picat:
Pe Chiruța s'o pețesc
Și cu ea să mă'nsoțesc;
Grăbește dar a mi-o da,
De nu, vai de vieța ta!...
Popa, dacă auzea,
Foarte rău se încrunta,
Pe paloș mâna puneă
Și din gură-așa grăia:
— Până capul sus mi-o sta
Sora la Turc nu voiu da!
Turcul, dacă auzea,
Foarte rău se mâniera,
Slugilor le porunceă,
Paloșele toți scotea,
Spre popa se repezea, —
Cum s'arunc lupii la oi.
Popa vreme nu pierdea,
Mânecele sufleca,
Paloș din teacă scotea
Și la Turci așa răcnea:
— Alelei, tâlhari păgâni
Și ucigași de Români!
Cum o să vă dau la câni,
Că de-atâta sunteți buni!
Cum zicea, așa făcea,
In Turci busna că dădea;
La mulți piepturi spinteca,
La mulți capete sbura,
Pe mulți morții îi dădea.
Dar degeaba se lupta,
Că păgânul nu scădea,
Ci mai tare se'nmulțea.
Pentr'un Turc care cădea,

Zece de-afară venea.
— Aoleo, popo sărace,
Turcii cu Chira ce-or face,
Că-ți slăbesc puterile
Și se'ncurc vederile?!
Sfântul soare sus lucea,
Vremea prânzului venea
Și popa mereu slăbea,
Pân' deodată jos cădea.
La pământ când' se vedea,
Paloș de Turc când zărea,
Sprę capu-i că se'ndrepta,
Ochii el își închidea,
Din piept adânc suspina,
De moarte se pregătea.
Inainte de-o muri,
Spre soru-sa lung privi,
Lacrimi din ochi că vărsă
Și din piept amar oftă.
Turcii mult nu așteptară,
Plânsu-i nu-i înduioșară,
Ci la el se repeziră,
Cu sete mare-l izbiră,
Pieptul lui îl spintecară
Și capul îi retezară.
Iar Chiruța, vai de ea,
Roabă la păgâni cădea.
Atunci sorioara popii,
Cel de la podul Craiovii,
Singură de se vedea,
Capul, mintea nu-și pierdea,
Ci până să-și lase casa
Și până din ea să iasă
Pe podele'ngenunchea,
Mânile-și împletecea,
Ochii 'n sus că-și ridica
Și Turcilor le grăia:
— „Alelei, agalelor,

Alelei, pașalelor,
Turcilor, osmanilor,
Turcilor, grabnicilor,
Pieirea Românilor,
Prea tare nu vă grăbiți,
Ci fiți buni și zăboviți,
Să iau capul frate-meu,
Singurul sprijinul meu
Și să-l duc coalea'n grădină,
Să-l îngrop lâng'o tulpină
De înflorit trandafir
Să-l cânte cele albine.
Și Chira cum se ruga,
Cu ochi frumoși îi privia,
Pe Turci îi înduioșa
Și-un pic o mai aștepta.
Iar Chiruța, sărmana,
Capul frate-său lua,
De sânge că-l curăța
Și'n grădină că-l ducea
Și gropșoară că-i făcea,
Cu însăși mânuța sa,
Sub umbră de trandafir,
Alături de-un calomfir.
Dar groapa cum o'nvelea,
Ea deodată jos cădea,
Lângă groapă leșină
Mințile și le pierdea
Și când iarăși se trezea,
Chiar la Dunăre era
Și păgânii lângă ea
În țara lor o ducea.
Atunci sora dulce-a popii
De pe la podul Craiovii
Pe pământ ingenunchia
Și de Turci iar se ruga :
— Turcilor, agalelor,

Turcilor, pașalelor,
Turcilor, grabnicilor,
Prea tare nu vă prăbiți
Și fiți buni și zăboviți,
Pe palme să mă spăl eu
De sângele frate-meu,
Singurul sprijinul meu
Și la bine și la rău !
Turcii o îngăduia
Și Chiruța, vai de ea,
Știind ce o aștepta,
Vreme de loc nu perdea,
Cruce mare că-și făcea
Cu ochii spre cer privea
Și'n Dunăre s'arunca
Strigând cu viers voinicesc,
În graiu dulce românesc :
— Decât roabă Turcilor
Și râsul cadânelor,
Mai bine, păgânilor,
Să fiu hrană peștilor !
Turcii, dacă o vedea
Că în apă ea perea,
Pe locuri încremeneau,
Mânile și le frângeau.
Iară Turcul cel bătrân
Și cu barba până'n brâu,
În fire dacă-și venea,
După Chira s'arunca
Și în apă se'nneca.
Ceilalți Turci, dacă-l văzură,
Vreme de loc nu pierdură,
După el se repeziră,
Ca să-l scape se căsniră.
Dar undele mi-i luară,
Cu toții se înneacă.
Dar Dunărea înțeleaptă,

Unde Chira se sfârșea,
Apă lină se făcea ;
Iar unde Turcii muria,

Tot vârtejuri se făcea,
De nici unul nu scăpa
Și cu toții se'nneca.

(Cules de Poșa Ștefan, normalist, Constanța, de la Radu Tuțu de 73 ani din comuna Țândărei).

Cântec de fată mare

Foaie verde troscățel,
Doi voinici pe min' mă cer :
Unul tânăr și sărac,
Altul bătrân și bogat.
— Spune, spune, puiu de cuc :
După care să mă duc ?
— Lasă pe bătrân la dracul,
La pe tânărul, săracul !
Că cel bătrân și bogat
Dimineața, când se scoală,
Iși ia furca subsuoară ;
La furca, pleacă la fân,
Vine seara pufăind
Și pe mândruța'njurând.

Eu îi pui pe masă să cine,
El svârle cu blidu'n mine ;
Eu îi fac pat să se culce,
El îmi trage-o sfântă cruce.
Dar ăl tânăr și sărac,
Dimineața, când se scoală,
Iși ia furca subsuoară ;
La furca, pleacă la fân,
Vine seara fluierând,
La mândruța lui gândind.
Eu îi pui masă să cine,
El mă chiamă și pe mine ;
Eu îi fac pat să se culce,
El îmi spune-o vorbă dulce.

(Cules dela Ion David, 60 ani, comuna Cogealac, jud. Constanța).

Cântecul celui scârbit

Frunză verde lozioară,
Inimioară, inimioară,
Ce-mi stai tristă și amară ?
De te-aș vedea'n primăvară
Să te scot din piept afară,
Te-aș pune pe prispă iară,
Să te bată vânt de vară
Și ploaie de primăvară.
Vânt de vară te-a bătut
Și tu nu te-ai cunoscut,
Și tu nu te-ai scuturat
De necazu'n care-ai dat.
— Frunză verde lemn dubit,

Cunosc omul necăjit
După mers, după pășit ;
Că-i e pasul mititel,
Se ține scârba de el.
— Și iar verde viorea,
De s'ar găsi cineva
Să-mi iea scârba cu mâna,
Și cămașa că i-aș da.
Eu cămașă mi-oiu mai face,
Scârbă'n lume n'aș mai trage.
Că scârba de cin' se leagă,
Nu-l mai vezi cu mintea'ntreagă.

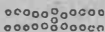

Și de mine s'a legat,
Tare rău m'am săturat
Tot de plăns și de oftat
De străini mereu muștrat.

— Verde foaie, trei pelini,
Rău e, Doamne, prin străini!
Că străinu-i ca ciulina,
Te înghimpă ca albina.

(Cules dela Remus Iorgulescu din Adamclisi, județul Constanța, de Popescu Dumitru, normalist).

Comunicate de Ioan Georgescu
profesor, Constanța

CURIOSITĂȚI DOBROGENE

Alături de vânatul iepurilor cu ciomagul, o altă curiozitate a Cadri-laterului dobrogean este și *vânătoarea vulpilor cu troaca sau tivga*. Ciu-dă-țenia aceasta ne-o povestește un tânăr din Turtucaia. Iată ce ne scrie dânsul:

„De obicei felul acesta de sport îl practică vânătorii fără permis de vânătoare. De oarece cunosc mai mulți din tagma lor, am rugat pe unul dintre ei, anume *Iusuf*, să mă introducă în tainele meșteșugului său. Bucu-ros; vânătorul mi-a răspuns: ca să vânez vulpea, ai nevoie de trei lucruri: de-o troacă, de fulgi și de un cocoș, dacă-l ai; dacă nu, merge și fără de cocoș. Apoi vânătorul începu a-mi explica pe rând la ce servește fiecare dintre cele trei lucruri, neuitând să se mai odihnească din când în când, făcând pauze, în care timp se mai întindea a lene pe „dușecul“ (salteaaua) din fața sobei și măi trăgea din plin câte un ciubuc, pe care-l privia cu nespusă plăcere.

La această vânătoare troaca joacă rolul principal. După ce se rupe troaca din vrej, se lasă la soare să se usuce, ca să devie mai dură și să poată răsună mai tare. Pe urmă i-se taie din partea superioară, care e bom-bată, jumătate. Prin gaura obținută se introduce în fund o bucată de carne și se fixează acolo cu cocă. Cu vre-o opt troci astfel pregătite și cu o traistă de fulgi de pasere se pleacă apoi la . . . vânătoare.

Ajuns în pă lure, vânătorul așează trocile lângă tufișuri, în apropierea unei cărări, sau chiar pe cărare, la distanță de 50 de pași una de alta; apoi risipește în preajma trocilor fulgi albi, ca să poată fi ușor observați și de vulpe și de vânător. Pe urmă omul se dosește la pândă.

Vulpea, — umblând după plească de vânat, zăbind grămada de fulgi de lângă troacă, se repede asupra ei și îmbucă lacomă o parte, crezând că a dat de vr'un vânat; însă, văzând că s'a înșelat, respiră tare și mult, ca să lepede afară fulgii. După aceea, mirosindu-i carnea din troacă, vâra ca-pul în ea cu silă, până ce ajunge cu botul la carne, pe care o mănâncă. După ce a mâncat-o, caută să scape din troacă, însă nu mai poate de urechi. Neavând încotro, bălăbănește cu capul, smuncindu-l, până ce dă de un co-pac, de care începe a izbi troaca. Speriată de zgomot, se oprește puțin, se retrage, apoi iar dă cu troaca din cap în copac și iar se oprește.

În timpul acesta vânătorul, care e numai urechi, aude și, venind în grabă, prinde vulpea vie. Și să se mai zică „viclean ca o vulpe“!

Dar cocoșul ce rost are?

Are și el un rost. Dacă nu vin vulpile la troci, vânătorul strânge co-coșul dintr-o parte mai simțitoare. Acesta țipă de durere, iar la țipătul lui aleargă vulpile în grabă, socotind că au dat de plească. Până la cocoș, însă, dau de troci, unde-și găsesc Bacăul!“

Salsovia

TOPONIMIE ROMÂNEASCĂ ÎN BULGARIA

Nu avem până acum studii amănunțite și complete asupra răspândirii elementului românesc în Bulgaria și nici asupra toponimiei românești din țara vecină. Bulgarii — cunoscută fiind mentalitatea lor — au tot interesul să ascundă sub vălul uitării asemenea dovezi de expansiune românească. Cu o persistență diabolică ei înțeleg să facă zgomot numai în jurul minorității bulgărești din Dobrogea, *minoritate recent colonizată* și cu atât mai recentă, cu cât ne coborâm spre sud, ori cât s'ar părea de curios acest fapt, — (vezi studii publicate de Miletici, Ișircoff, Kanitz, Jirecek, Ionescu dela Brad, și de alți autori menționați în paginile Analelor Dobrogei) —, *în sate cu toponimie turcească*. În manualele noastre didactice (vezi Geografia României de S. Mehedinți, ed. IV, 1925, pag. 32—35 și pag. 42—46) se vorbește pe scurt despre elementul românesc în apusul Bulgariei și dealungul Dunărei, dându-se chiar și o hartă la pag. 34 cu teritoriul Șopilor, unde astăzi, alături de Bulgari trăiește și o numeroasă populație românească. „Bălcescu, în drumul spre Constantinopole scrie cu mirare că până la poalele Balcanilor n'a întâlnit nici o urmă de sat bulgăresc”; după înființarea statului bulgar la 1877, „unele sate românești au fost bulgarizate; altele risipite, iar Bulgarii, coborându-se din Balcani s'au ivit în Deliorman (Cadrilater), unde mai înainte nu se pomeneau de loc”. (pag. 35). La pag. 44 autorul citează mărturia lui Jirecek, fost ministru în Bulgaria, care afirmă că „dela Târnova peste Șumla spre Silistra, călătoriai pîntr'o țară turcească”. „Cei mai vioi dintre Bulgari sunt cei din mijlocul Balcanilor (Srednia Gora). Aceia au luptat mai mult în potrive Turcilor. Dar tocmai acolo avem dovezi că trăiau până în timpurile din urmă Români cari s'au bulgarizat. Au rămas doar numele satelor”.

Nu avem până acum o hartă a Bulgariei făcută în vederea numirilor topice românești. Aceasta este o lucrare a viitorului, pe care știința românească trebuie s'o realizeze. În rândurile ce urmează voim numai să atragem atenția asupra acestui important capitol, pe care ni l-a sugerat și o hartă de popularizare apărută în editura Carl Flemming A. G. Berlin u. Glogau, ediția 8, pe scara 1: 600.000 și intitulată „*Bulgarien und Ost-Rumelien*“ Autorul este F. Handtke. Harta, apărută cu prilejul războiului balcanic, dă, evident, numai o parte din localitățile Bulgariei și anume, de sigur, pe cele mai importante. Ei bine, în această hartă aflăm, spre surpriza noastră, nu numai lângă Dunăre, dar chiar până sub poalele Balcanilor și dincolo de Balcani, în basinul Iskerului superior (în jurul Sofiei și a Samacovului) și al Strumei, până la granița Jugoslaviei și Rumeliei, un număr considerabil de numiri topice românești asupra originii cărora nu mai încapă nici o îndoială.

Când privim această hartă a Bulgariei din ajunul războiului dela 1913, ne impresionează în primul rând toponimia aproape exclusiv turcească a Bulgariei nordice dela râul Iantra până la M. Neagră, apoi toponimia covârșitor turcească a întregii Rumelii și, în fine toponimia slavă și românească a Bulgariei nordice, începând dela râul Iantra până la hotarul dinspre Jugoslavia.

Cităm aci numirile topice românești :

Între râul Timoc (traco-romanul Timacus) și Lomul apusean găsim ca nume de sate : *Vârșu, Bălei, Sălcuța, Florentin, Deleana, Smârdan, Măcriș, Păpădia, Isvoru, Șipotu, Sălaș, Călugăru, Ursoiu, Târgoviște, Vlahovici, Vlahadnița, Vlahmahale.*

Între Lom și Ogost apar : *Dealul Obreji, Crucea, Mișoi, Călugăru, Hârleț, Rediu, Vlașco-selo*, și tocmai sus, pe culmea Balcanilor, un „*Doinikinzy*“ (= Doine cânti) sub care, spre apus, găsim localitatea *Berlok* (= Bârlog ?).

Între Ogost și Isker, Dunăre și Balcani, găsim : *Jugănești, Șerbănești, Serbinița, Crușevița, Lipnița, Gulița, Ostrovu, Vădeni, Dealul Vârteji, Boureni, Borovan, Palilui, Crăpșan, Ogodeni, Cireni, Mramoreni, (sic), Peșteni (de 2 ori), Crpeț (= Cârpiți), Popița, Cainari, Roman, Creița, Dormanza, Coliby, Bucovăț de 2 ori*, din care unul la mijlocul distanței între Dunăre

și Balcani, iar celălalt chiar sub culme) *Sanogi* (Zănoage? sub munte), *Clisura*, *Novăcenii* (în munte, pe un afluent al Iskerului), *Lășeni*, *Carășu*, *Boșnița*.

Între Isker și Vid, din Dunăre în Balcani: *Măgura*, *Mitropolia*, *Todorița*, *Tudoriceni*, *Petroveni*, *Blosnița* (și în parantez Blasnicevo), *Gloșeni*, *Galata*, *Izvoru*, *Teteveni* (sic) și sus, sub Balcani, surprinzătorul *Lupeni*!

Între Vid și Osma, dela Dunăre spre munți: *Grădești*, *Creța*, *Comoara*, *Breșliani*, *Bivolari*, *Lascar*, *Dărmănița*, *Pavlicheni* (un sat vecin e scris însă Pavlikjane), *Radoveni*, *Șopot*, și sup Balcani *Coliby*.

Între Osma și Iantra: *Bolgăreni* (în sensul în care se zice Ungureni), *Crașan*, *Grădești*, *Bogata*, *Cocina*, *Policrăești*, *Temnița*, *Murgaș*, *Bolovana*, *Butia*, *Bodijani*, iar imediat sub Balcani: *Coliby* și *Stomănești*!

Între Iantra și Lomul de lângă Rusciuc: *Basarabov*, *Călfari*, *Ciucane* (sic), *Iliana* (orașul scris și Elena) și *Dolănceni*.

La sud de Balcani, în basinul Iantrei superioare, în jurul Sofiei, până la granița veche a Serbiei, Macedoniei și Rumeliei, găsim: un lanț de munți *Vlașina planina*, un sat *Clisura*, apoi *S-ta Ioana*, *Murgaș*, *Grădina*, *Vișan*, *Valonița* (sic), *Berendei*, *Bucan*, *Cherul* (sic), *Mramor* (sic), *Bănișor*, *Bucinu*, *Bucino-dol* (valea), *Mănăstiriște*, *Mramor* (a doua oară), *Romanți*, *Arsan*, *Cârnu* (sic), *Clisura*, *Bucina* (a treia oară), *Bucina* (a patra oară), *Verdical* (? !), *Moșina*, *Calcaș*, *Călugărița*, *Granița*, *Grămășdan*, *Coșnița*, *Ketrov* (din chiatră-piatră, Chetroi ?), *Clisura* (în multe locuri), *Surla*, *Păsărel*, *Păsărel* (a doua oară) *Văcărel*, *Balabou*, *Potop*, *Bogdanli* (= Moldoveni ?), *Colonari*; toate aceste nume, de la Surla în coace, apar între Iantra și Rumelia, deci la SE de Sofia. Dar nume cu înfățișare românească apar sub Balcani și în NW. Rumeliei, însă harta de care ne folosim nu le înseamnă destul de clar și de aceea ele trebuiesc cercetate după hărți pe scară mai mare.

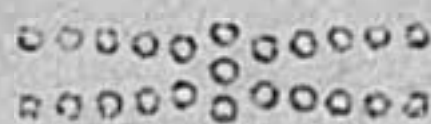
Iată un număr respectabil de *sate* cu nume românești. Puse pe harta Bulgariei, ele acopăr toată regiunea dela Iantra până în granița iugo-slavă și dela Dunăre, peste Balcani, până la sud de Sofia, la izvoarele Iantrei, Strumei și Mariței. Câte văi, dealuri, vârfuri, locuri etc. vor mai fi având nume românești! De aceea, repet, toponimia românească în Bulgaria fiind

unul din capitolele foarte importante, care interesează deopotrivă și pe etnograf și pe filolog și pe istoric, trebuie neapărat luată în studiu și poate că ea va aduce și oare care lumini în unele probleme încă nu pe deplin limpezite.

Din seria de nume produse aci, marea majoritate au un caracter daco-roman; mai puține au un caracter meridional, sau ceva mai arhaic; iar regiunea ocupată de aceste nume vine exact în dreptul Olteniei și Munteniei apusene, până prin dreptul jud. Vlașca, iar nu în dreptul stepelor de răsărit, în dreptul Bărăganului. E o constatare de natură antropogeografică, care nu trebuie pierdută din vedere.

C. Brătescu

† V. BOGREA

Odată cu pacea și buna învoire într-o omenire colectivă, altă pace, cea eternă, începu să pună stăpânire, începând din 1918, pe viața individuală a lui Vlahuță, Delavrancea, Take Ionescu, Toma Ionescu etc.

Tristele păreri de rău se accentuau la gândul ce se impunea imediat cu întrebarea: veni-vor vre-odată alții să completeze golul lăsat pe urmă-le?

Și nu știu cum, gânduri asemănătoare ne ademenesc azi, când V. Bogrea „nu mai este”. În drumul afirmării noastre temeinice ca neam în plină evoluție, orice făclie călăuzitoare ce se stinge este o pierdere pentru care lacrimăm, chiar dacă ar fi destule alte lumini, chiar dacă multe altele ar miji strălucirea lor ce va să vie.

Activitatea lui V. Bogrea n'o căutați, căci n'o veți găsi, atât în ceea ce a scris pe hârtie, cât mai ales în ceea ce a scris în sufletul celor ce l-au cunoscut, în sufletul elevilor săi. Izvorul nesecat al cunoștințelor l-a împărtășit direct, prin grai. Pe estradă să-l fi văzut pe *omulețul* acela cu sănătatea minată, să te poți minuna de dărnicia divină cu care a fost fericit!

Din puținul cât a scris însă, ne putem da seama de uriașa sa cultură care a întârziat să se valorifice în opere voluminoase din cauza constituției sale șubrede. Articolele sale, mai ample sau mai sumare, tratează chestiuni de filologie, istorie, sau de amândouă la un loc ca: „*Dobrișan fratele Mircei-Vodă*“, „*Între filologie și istorie*“, „*Mențiuni humaniste despre noi*“, „*Despre Morlachi*“, „*Pasagii obscure din Miron Costin*“, „*Din vechea noastră terminologie juridică*“, „*Mărunțișuri istorico-filologice*“ etc. toate publicate în Anuarul institutului de istorie națională (Cluj). Apoi o serie de

alte articole de acelaş soi în Dacoromania (Cluj), Analele Dobrogei (Constanţa), Transilvania (Cluj) etc.

Febrilitatea nezăgăzuită a minţii lui nu se închidea numai în cadrul preocupărilor ştiinţifice, ci adesea se revărsa în note de subtilă poezie lirică intimă, sau în epigrame cu duh, ascuţişuri de stilet, la adresa cutărui pamfil-et, politician, misoghin, curent literar, Făgeţel-Ulm-Plopuşor ce scot Flămuri etc. Parte din activitatea sa din acest domeniu o găsim risipită în Neamul Românesc literar (Bucureşti), Societatea de mâne (Cluj), Ramuri (Craiova), Făt-Frumos (Suceava) etc.

Dar multiplicitatea sa spirituală a fost hărăzită să sălăşluiască un corp destinat de mult morţii. Viaţa i-a fost luptă aprigă întru perseverarea materiei. Işi dădea seama că va eşi învins de timpuriu când în „*Debemur Terrae*“ spunea:

*Pământ avar,
E-aşa puţin din tine'n noi
Şi — aşa curând
Ne ceri puţinul înapoi —
Aşa curînd
Pământ avar !
. . . . .
Ți-l dăm, căci tu ni-l ceri mereu
Pământ avar !*

Dar se vede că există o lege de compensare, de echilibru. Natura dă sub altă formă ceea ce ia. Şi lui V. Bogrea i-a dat acea putere creatoare în ştiinţă şi artă, i-a dat acea memorie prodigioasă, acel spirit sesisant şi ascuţit, acel avânt de idealism supraterestru, acea sensibilitate emotivă şi acea minunată elocvenţă, toate în schimbul scurtimii zilelor.

Eug. Pohontzu

MONITORUL JUDEȚULUI CONSTANȚA

Abonamentul
1000 lei anual

Orice informații se vor cere dela
Serviciul Județean din Prefectura
— Constanța —

Publicațiile
după învoială

T A B L O U ¹⁾

de împărțirea administrativă a Județului Constanța

Reședința județului — Constanța — Municipiu

PLASA CONSTANȚA
cu reședința în comuna Canara

No. cor.	Comuna	Satele ce o compun	Vechea denumire	Observații
1	Canara	Canara * Cocoșul Palazu-Mare	Horozlar	
2	Caramurat	Caramurat *		
3	Cogealia	Cogealia * Mamaia Năvodari	Caracoiu	Comună nouă Deslipit dela Cicrăcci
4	Gargălăc	Gargălăcu Mare* Gargălăcu-Mic Șahman		
5	Hasiduluc	Hasiduluc * Agiea Lazmahale		

NOTA. Semnul * indică reședința comunei.

¹⁾ Reproducem acest tablou oficial, în care apar 54 de numiri nouă românești date satelor din jud. Constanța, în urma cererii populației românești ce le locuiește. Considerăm aceasta ca încă un succes al acțiunii Analelor Dobrogei, continuată și în presa din Constanța, în „Dobrogea Jană”, precum și verbal cu locuitorii provinciei. — Redacția.

No. cor.	Comuna	Satele ce o compun	Vechea denumire	Observații
6	Osmanfacâ	Osmanfacâ * Abdulah Ebechioi Mahometcea		
7	<i>Sibioara</i>	~~Sibioara~~ * Oituz Tașaul	Cicrâcci	Sat nou înființat
8	Techirghiol	Techirghiol * Musurat		Se desființează Urluchioi
9	Topraisar	Topraisar * <i>Biruința</i> Muratanu	Muratan-Mic	
10	Tuzla	Tuzla * <i>Carmen Sylva</i> <i>Costinești</i>	Mangeapunar	
11	<i>Valul lui Traian</i>	<i>Valul lui Traian</i> * Omurcea	Hasancea	

PLASA CERNAVODA
cu reședința în Cernăvoda

1	Cernavoda	Urbană nereședință		
2	<i>Cochirleni</i>	<i>Cochirleni</i> * Ivrinezu-Mare Ivrinezu-Mic		
3	<i>Dunărea</i>	<i>Dunărea</i> *	Boascic	
4	Rasova	Rasova *		
5	<i>Saligny</i>	<i>Saligny</i> * <i>Făclia</i> <i>Ștefan-cel-Mare</i>	Azizia Facria	
6	<i>Seimeni</i>	<i>Seimeni Mari</i> * <i>Seimeni Mici</i>		

No. cor.	Comuna	Satele ce o compun	Vechea denumire	Observații
7	Tortoman	Tortoman * Defcea Derinchioi Geabacu		
8	Țepeș-Vodă	Țepeș-Vodă * X Siliștea	Chiorcișmea Tașpunar	
<p style="text-align: center;">PLASA COGEALAC cu reședința în comuna Cogealac</p>				
1	Casapchioi	Casapchioi *		
2	Cavargic	Cavargic * Palazu-Mic Șeremet		
3	Cogealac	Cogealac * Tariverde		
4	Duingi	Duingi *		Comună nouă Deslipit de la Caranasuf
5	Inancișme	Inancișme *		Comună nouă Deslipit de la Cogealac
6	Istria	Istria *	Caranasuf	
7	Mihai-Viteazul	Mihai-Viteazul		Comună nouă Deslipit de la Casapchioi
8	Pantelimon de Jos	Pantelimon de Jos * Runcu	Terzichioi	
6	Pazarlia	Pazarlia * Ester Ghelingic		
10	Potur	Potur * Hamangia		

No. cor.	Comuna	Satele ce o compun	Vechea denumire	Observații
11	<i>Râmnic</i>	Râmnicu de sus <i>Râmnicu de jos</i> <i>Călugăreni</i> <i>Colilia</i> Cuciuchioi		Venit de la Tulcea
12	<i>Săcele</i>	<i>Săcele *</i> <i>Vadul</i> <i>Traian</i>	Pelitlia Caraharman	
13	Toxof	Toxof * Chirișlic		

PLASA MEDGIDIA
cu reședința în comuna Medgidia

1	Medgidia	Urbană nereș.		
2	Alacap	Alacap * Nazarcea <i>Valea-Dacilor</i>	Endecara- chioi	
3	Biul-Biul	Biul-Biul-Mic * Biul-Biul-Mare		
4	<i>Carol I</i>	<i>Carol I *</i>		
5	Chiostel	Chiostel * Caratai		
6	Cobadin	Cobadin *		
7	Docuzol	Docuzol *		
8	<i>Dorobanțu</i>	<i>Dorobanțu *</i>		Comună nouă Deslipit dela Carol I
9	Engemahale	Engemahale * Edilchioi <i>Lungeni</i>	Uzumlar	
10	<i>Izvorul-Mare</i>	<i>Izvorul-Mare *</i> <i>Veterani</i>	Mamutcuius Idriscuius	Comună nouă Deslipit dela Peștera

No. cor.	Comuna	Satele ce o compun	Vechea denumire	Observații
11	Murfatlar	Murfatlar * <i>Siminocul</i>	Turc-Murfat	
12	Osmancea	Osmancea Agemler	~~CIOBĂNIȚA~~	
13	Peștera	Peștera * <i>Mircea-Vodă</i> Saidia		
14	Satu-Nou	Satu-Nou * Celibichioi <i>Remus-Opreanu</i>		Comună nouă Deslipit dela Facia și Peștera
15	Viișoara	Viișoara *	Caciamac	Comună nouă Deslipit dela Cobadin

PLASA MANGALIA
cu reședința în comuna Mangalia

1	Mangalia	Urbană nereș.		
2	Caraomer	Caraomer *		
3	Chiragi	Chiragi * <i>Vârtopul</i>	Delioruci	
4	Comana	Comana * Azaplar Carachioi Orzari	Mustafaci Eribiler	
5	Darabani	Darabani * <i>Grănicerul</i>	Dauluchioi Canlicicur	Comună nouă
6	Duranculac	Duranculac *		Venit dela Caliacra
7	General C. <i>Scărișoreanu</i>	General C. <i>Scărișoreanu</i> * Maior P. Chi- riacescu Amzacea	Enghez Cassicci	

No. cor.	Comuna	Satele ce o compun	Vechea denumire	Observații
8	Gherengec	Gherengec * Ascilar Haidarchioi		
9	Ghiuvenlia	Ghiuvenlia * Alibechioi		
10	Kalichioi	Kalichioi * Acângi Gheferfachi		Venit dela Caliacra
11	<i>Limanul</i>	<i>Limanul</i> * <i>Două-Mai</i> Hagilar Ilanlâc	Caracicula	
12	Sarighiol	Sarighiol * <i>Albești</i> <i>Arsa</i> <i>Coroana</i>	Acbași Copucci Cadichioi	Cătunele Bașpunar, Hoșcadin, Papucci se desființează
13	Tatlageacul	Tatlageacul-Mare * Tatlageacul-Mic <i>Moșneni</i> <i>Schitul</i>	Perveli Mangeapunar	
14	Valalâ	Valalâ *		Comună nouă Deslipit dela Chiragi

PLASA HÂRSOVA
cu reședința în comuna Hârsova

1	Hârsova	Urbană nereședință		
2	Cartal	Cartal *		
3	<i>Ciobanu</i>	<i>Ciobanu</i> *		
4	Dulgheru	Dulgheru * Carapelit		

No. cor.	Comuna	Satele ce o compun	Vechea de-numire	Observații
5	<i>Gălbiori</i>	<i>Gălbiori *</i> <i>Băltăgești</i>	Saragea	Comună nouă
6	<i>Gârliciu</i>	<i>Gârliciu *</i>		
7	<i>Ghizdărești</i>	<i>Ghizdărești *</i> <i>Tichilești</i>		
8	Muslubei	Muslubei * Capugi Muslu ✕ Șiriu		
9	<i>Pantelimon de sus</i>	<i>Pantelimon de sus *</i>		
10	Sarai	Șarai * Balgiu Cadicâșla		
11	Satischioi	Satișchioi Erchesec		
12	Topalu	? Topalu Capidava	Calachioi	

PLASA TRAIAN
cu reședința în comuna Cuzgun

1	Cuzgun	Urbană nereședință		
2	Adamclisi	Adamclisi * Cherimcuius Urluia		
3	<i>Aliman</i>	<i>Aliman *</i> <i>Adâncată</i> <i>Vlahii</i>	Polucci Vlahchioi	
4	Beilic	Beilic * Baccuius <i>Mircești</i>	Demircea	

No. cor.	Comuna	Satele ce o compun	Vechea de-numire	Observații
5	Caranlâc	Caranlâc * Brebenei Rariștea	Ciucurchioi Bazarghian	Comună nouă
6	Dobromirul din deal	Dobromirul din deal *		
7	Dobromirul din vale	Dobromirul din vale *		
8	Enigea	Enigea * Cocargea Ghiolpunar	PIETRENI	
9	Enișenlia	Enișenlia * Asarlâc Nastradin Lespezi	Techechioi	Venit dela Caliacra
10	Gorna-Kadieva	Gorna-Kadieva *		
11	Mârleanu	Mârleanu *		
12	Mulciova	Mulciova * Hațeg Iusufpunar	Arabagi	
13	Oltina	Oltina * Câșla Răzoarele	Curuorman	
14	Parachioi	Parachioi * Calaicea Ghiuvegea		
15	Tudor-Vladimirescu	Tudor-Vladimirescu * Valea-Țapului	Regepcuius Techederesi	

No. cor	Comuna	Satele ce o compun	Vechea de- - numire	Observații
<p style="text-align: center;">PLASA NOUĂ cu reședința în comuna Baeramdede</p>				
1	Baeramdede	Baeramedede * Cealmagea	<i>VETERANI = CĂCIULAȚI</i>	
2	Cavaclar	Cavaclar * Beșaul Scărișoara Sofular	Merdevenli- punar	Deslipit dela Cobadin
3	Cazilmurat	Cazilmurat *		
4	<i>Cerchezul</i>	<i>Cerchezul *</i>	Cerchezchioi	Comună nouă
5	Chioseler	Chioseler Bașpunar Becterul Boruncea Caraaci Curcani	<i>TUFANI</i> Cherticpunar	
6	Demircea	Demircea * Armutlia		Comună nouă
7	Docuzaci	Docuzaci Calfachioi Căscioarele	Mamuslia	
8	<i>Dumbrăveni</i>	<i>Dumbrăveni *</i> Schender	Hairanchioi	
9	Hasancea	Hasancea * <i>Pădureni</i>	Deliusuf- punar	Venit dela Caliacra
10	<i>Negrești</i>	<i>Negrești *</i> <i>Unirea</i> Terziveli	Carabacă Caugagia	
11	Saragea	Saragea * Șahvali		Venit dela Caliacra

Prefect, ANDREI POPOVICI.

Secretar, M. MIRONESCU